

Številka 2 ● februar 1983 ● letnik 30

Rodna gruda

Slovenija

TRGOVSKO IN PROIZVODNO PODJETJE

„**Vete**tekstil”

Ljubljana, Masarykova 17 n.sol.o.

Teleks: YU VETEK 31179

Telefon: centrala 329-241

TOZD Trgovina na debelo s sedežem na Masarykovi 17

TOZD Trgovina na drobno s sedežem na Masarykovi 17

TOZD Modna konfekcija, izdelava in prodaja modne konfekcije s sedežem na
Masarykovi 17

TOZD Lama, izdelava in prodaja modnih pletenin s sedežem na Gosposki 4

TOZD Banačanka, izdelava in prodaja ročno izdelanih preprog s sedežem v Novem
Kneževcu

DSSS s sedežem na Masarykovi 17

V naših poslovalnicah in skladiščih imamo na zalogi veliko izbiro tekstilnega blaga,
pletenin, perila, konfekcije, preprog in talnih oblog.

emona commerce n. sub. o. Ljubljana

tozd globus ■ **IZVOZ** ■ **UVOZ** n. sub. o. Ljubljana

61001 Ljubljana, Šmartinska 130, Slovenija, Jugoslavija

telefon: (061) 441-944

telegram: Emona Ljubljana

telex: 31-205 Yu Emona

p. p. 250

žiro račun:

50100-601-12274

DRAGI IZSELJENCI!

Z NAŠIH KONSIGNACIJSKIH SKLADIŠČ VAM NUDIMO OPREMO IZ ZASTOPNIŠKIH
PROGRAMOV FIRM:

MIELE, Avstrija

HITACHI, Nemčija

CARNIELLI, Italija

SOLTON, Nemčija

NORDMENDE, Nemčija

GAGGIA, Italija

HUSQVARNA, Švedska

EMPISAL, Nemčija

pralni, pomivalni, molzni stroji

TV, akustika, zabavna elektronika

kolesa

zabavna elektronika

TV aparati

gostinska oprema

šivalni in pomivalni stroji

pletalni stroji

Rodna gruda

Slovenija

Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos
por el mundo

*Spoštovani naročniki Rodne grude in Slovenskega koledarja
Prosimo, da nam zaradi sprememb v poslovanju s tujim denarjem
naročnino nakazujete neposredno na naš devizni račun št.:
7210-128-13422 pri Jugobanki Ljubljana ali na devizni račun
št. 25730-2818/5 pri Ljubljanski banki Ljubljana.*

Vsebina

Vaša pisma | 2Dogodki | 4Jugoslavija in svet | 6Slovenska knjiga
– najplemenitejša | 8Zanimivosti vez z domovino | 11Potomci
Slovencev tudi v Kongresu | 12Reportaža na vašo željo | 14V
enotno občestvo – vse slovensko kulturno hotenje | 16Po
Sloveniji | 18Osebnosti | 19Turistični vodnik | 20Naravni zakladi
Slovenije | 21Slovenija v mojem objektivu | 22Sprehod po
slovenskih galerijah | 24Korenine | 26Izumirajoča
tradicija | 27Umetniška beseda | 28Mladim po srcu | 30Vaše
zgodbe | 32Naši po svetu | 34Slovenski koledar | 38Nove
knjige | 39Materinščina | 40Zaklad pri treh
kronah | 41Mislimo na glas | 42Filatelija | 42Slovenski
lonec | 43Vaš kotiček | 43

**Slika na naslovni strani:
Pred Prešernovim spomenikom
v Ljubljani
Foto: Mirko Kambič**

Izdaja
Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/210-732

Naslov
61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169
Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/210-716
Telefon uprave 061/210-757

Glavni in odgovorni urednik
Jože Prešeren

Urednica
Jagoda Vigele

Oblikovanje
Janez Reher, Franc Valetič

Oblikovanje naslovne strani:
Irena Majcen

Uredniški odbor
Marko Kern, Zvone Kržišnik, Tadej Labernik,
Marko Pogačnik, Jože Prešeren, Ina Slokan,
Mila Šenk, Jagoda Vigele, Matjaž Vizjak,
Janez Zrnc

Izdajateljski svet
Mitja Vošnjak (predsednik), dr. Vladimir
Klemenčič, Anna Krasna, Mira Mihelič,
Ernest Petrin, Milan Pogačnik, Drago Seliger,
Lenart Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec

Prevajalci
Alberto Gregorič (španščina),
Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)
Revija izhaja vsak mesec,
8. in 9. številka izideta skupno.

Letna naročnina

Jugoslavija 330 din, Avstrija 170 Asch,
Avstralija 10 aus. \$, Anglija 6 Lstg., Belgija
420 Bfr, Danska 80 Dkr, Finska 48 FM,
Francija 60 FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija
13.000 Lit, Kanada 13 can \$, ZR Nemčija
25 DM, Norveška 65 Nkr, Švedska 60 Skr,
Švica 20 Sfr, ZDA – U. S. A. 11 US \$,
Južnoameriške države 11 US \$.

Avionska naročnina

Severna Amerika 20 US \$ ali 24 can \$, Južna
Amerika 22 US \$, Avstralija 20 aus \$

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356
Devizni račun:
50100-620-107-257300-2818/5
pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno
tudi po mednarodni poštni nakaznici ali
s čekom, naslovljenim na »Slovenska
izseljenska matica« v priporočenem pismu.
Poština plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana
Oproščeno prometnega davka po pristojnem
sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973

urednik vam

vaša pisma

Ena izmed značilnosti dela Slovenske izseljenske matice je tudi v tem, da se v nobenem primeru ne vtika v notranje zadeve posameznih slovenskih izseljenskih društev, pa čeprav ima z njimi še tako tesne stike. Izseljenska društva pač delajo po zakonih države, v kateri so prijavljena, in po volji svojih članov, ki sprejemajo delovne programe na rednih občnih zborih. Podoben je tudi odnos naše revije do bralcev – mnenja, ki jih izražamo, so pač naša mnenja in vsakemu bralcu je dana svoboda, da jih sprejema ali ne. Tako je tudi pri vseh drugih časnikihi na svetu. Kolikokrat se razjezimo, ko beremo to ali ono v domačih ali tujih listih, kolikokrat se že odločimo, da bomo napisali »pismo bralca«, pa se potem premislimo in si rečemo »saj, kaj pa to pomaga«.

Še v težjem položaju smo, ko beremo izjave v pogovorih, intervjujih, ki jih objavljajo časopisi. Komu naj izrazimo svoje strinjanje ali nestrinjanje? Časopisu ali intervjuvancu?

»Več glav, več zmešnjav,« pravi star slovenski pregovor. Ali pa: »Več glav več vé.« Mi v uredništvu pa se zavedamo, da bi skoraj vsak bralec na enako vprašanje dal drugačen odgovor. Vsakdo ima svoje življenjske izkušnje in skoraj vsakdo drugače presoja svet, v katerem živi. Časopis pa objavi odgovor samo enega človeka, kdaj drugič morda drugega, splošnih odgovorov ni. Na teh straneh pa objavljamo odmev na enega takih pogovorov in upam, da bo zanimiv tudi za druge bralce.

Mene osebno še posebej zanima vprašanje sreče v povezavi s tujino oziroma domovino, ker ste na straneh naše revije prav bralci o tem zapisali že toliko pestrih mnenj, da bi zaslužila posebno psihološko, sociološko ali drugačno znanstveno raziskavo. Ali je možno biti srečen v tujini? Je. Ali je možno biti nesrečen v tujini? Tudi je. Ali je greh imeti domotožje? Ne. Vem pa tudi to, da so na svetu ljudje, ki o tem sploh ne razmišljajo. In so ljudje, ki jim je tako malo potrebno za to, da lahko rečejo, da so srečni. Res se je težko pogovarjati o sreči posameznega izmed nas, pa naj živimo doma ali v tujini.

Jože Prešeren

Domovina je edini pravi dom

V naslednjih dneh se za stalno vračam v prelepó Slovenijo. Še naprej želim ostati naročnica Rodne grude. Ta revija mi je v tujini vedno prinašala mnogo veselja in ob prebiranju sem se počutila tako blizu domovine. Prinašala mi je novice od doma in o Slovencih drugod po svetu.

V teh dneh, ko se pripravljam na odhod v domovino, katere nisem nikoli prenehala ljubiti, mislim tudi na Slovence v tujini. Koliko jih je, ki tujine nikoli niso sprejeli za svoj pravi dom? Jaz je nisem. Domovina je edini pravi dom, tujina le začasni.

Enajst let sem preživela v tujini. Videla sem mnogo sveta – Avstralija, Kanada idr. Nikjer ni lepše kot doma, nikjer ne najdeš tako lepih gora kot doma, nikjer gozdovi ne diše tako lepo kot doma, nikjer ne najdeš bolj prijaznih ljudi kot doma. V teh letih sem spoznala mnogo priseljencev z vseh koncev sveta. Spoznala sem njihova življenja, njihove težave in radosti. Nihče nima lahkega začetka v tujini, naj bo izobražen ali neizobražen človek. Res je, da so si mnogi ustvarili boljše materialno stanje. Kaj pa duševno življenje, ki je najbolj pomembno? Toda mnogo jih je, ki so ostali na istem ali pa še na slabšem kot doma. Od jutra do večera jim je edina skrb denar. Življenje teče mimo njih in še prej ko se zavejo, postanejo stari, utrujeni in brez lepih spominov. Njihov dan je drug drugemu enak. V svojem pehanju za denarjem pozabljajo ohranjati kulturo svojega naroda. Otroci, ki se ne naučijo

jezika svojih staršev, jim včasih postanejo celo tujci. Ti otroci želijo po vsej sili postati Angleži, Kanadčani idr. Zgodi se celo, da se pred svojimi prijatelji sramujejo svojih staršev.

So pa tudi ljudje, ki nikoli ne pozabijo, kdo so in od kod so prišli. Vsa čast tem ljudem. Njihovi potomci, še cele generacije za njimi, govorijo svoj jezik, ohranjajo kulturo dežele, iz katerih so prišli njihovi predniki. Kako lepo je slišati besede: »Jaz sem bil rojen v Kanadi, toda v sebi imam del slovenske krvi. Moj prastari oče (ali prastara mama) je prišel iz dežele, ki je bila takrat Avstroogrska.« Nekateri celo obiščejo te kraje in mogoče imajo tam še daljne sorodnike. Ti ljudje nosijo v svojem srcu ponos svojih prednikov.

Slovenci smo ponosni ljudje. Želim, da bi vsi Slovenci, ki žive na tujem, prenašali ta ponos na svoje otroke.

Vračam se domov, pravo pustim tujini vse svoje moči in življenje. Dovolj sem še mlada in dovolj imam moči, da lahko s svojim delom dam prispevek svoji domovini. Tujine imam dovolj.

Maria Krivacek, Toronto, Ont.,
Kanada

Vse je bilo odlično!

Najprej se želim zahvaliti za Rodno grudo, ki jo zdaj redno prejemamo. S sestro sem bila letos v Sloveniji in sem zelo vesela, da zdaj vsak mesec še nekaj preberem o prelepem rodnom kraju mojih staršev.

Poleti sem bila v poletni šoli slovenščine v Kranju. Ne vem, kako naj vse povem, rečem lahko le to, da je bilo prekrasno in sem neverjetno uživala. Zavedala sem se, da ni vedno taka prilika. Slovenija je enkratna. Spoznala sem mnogo prijateljev in ravno ta teden imam tudi obisk prijateljice iz Avstralije, ki sem jo spoznala v Kranju. Rada bi še rekla iskrena hvala za to poletno šolo in za vse, kar sem doživela. Vse je bilo odlično: organizacija, hra-

na, ekskurzije, pouk in voditelji in voditeljice ter prijazne učiteljice! Res sem se veliko naučila, ampak še ne zadosti.

Tukaj v Belgiji študiram germanistiko na univerzi, to je nemščino in flamščino. Zdaj sem v zadnjem letniku, zelo pa me zanima književnost. V Kranju sem spoznala tudi nekaj slovenske literature in ta me še zanima. Rada bi izvedela, ali bi bilo mogoče dobiti kakšno štipendijo, da bi lahko prišla v Slovenijo študirat za eno leto na fakulteti. Lepo vas prosim za informacijo o tem.

Še enkrat najlepša hvala za vse in vsem, ki so omogočili to poletno šolo. Vsi smo v Kranju preživeli lepe tedne in se vrnili domov s spomini, ki jih ne bomo nikoli pozabili.

Marija Jakoš, Opglabbeek, Belgija

Poučen intervju z Marizo Ličan

Ob branju intervjuja s slovensko učiteljico Marizo Ličan me je malo stisnilo pri srcu, zato sem se odločila, da vam napišem nekaj vrstic. Gospe Ličan osebno ne poznam, vem pa, da je zelo prizadevna žena, ki se trudi, da bi naš jezik ostal kar se da čist in pravilen, in ki poskuša vlti poguma in volje vsem tukaj rojenim slovenskim otrokom.

Mislim, da je njen pogovor z urednikom Rodne grude zanimiv in vsekakor poučen ne samo za Slovence doma in v Avstraliji, temveč tudi drugod po svetu, saj najde Rodna gruda pravo pot do še tako oddaljenih mest in dežel.

Prav zato pa so me prizadeli nekateri stavki v tem razgovoru. Seveda vem, da so to osebna mnenja Marize Ličan, ob branju pa ima človek vendarle občutek, da govori na splošno in da verjame, da govori v imenu večine.

Naj navedem nekaj primerov: »...Pravi Avstralci, potomci prvotnih angleških priseljencev, imajo do vseh tujcev precej poniževalen odnos...« S tem se nikakor ne strinjam. Ko sem živela v

Švici in Franciji, sem se počutila ne samo tujko, ampak tudi precej nepovabljen tujko. Med bivanjem v Avstraliji pa sem spoznala veliko Avstralcev, ki so mi pomagali, kolikor se je dalo, da sem se laže privadila na novo deželo in nov način življenja. Ko bi se z možem tukaj počutila nezaželen, bi se že zdavnaj preselila kam drugam.

»Zakaj je v Avstraliji toliko priseljencev v umobolnicah?« sprašuje gospa Ličan. Statistike ne bodo dale pravilnega odgovora, kajti na taka vprašanja lahko odgovorita le duša in srce. Veliko ljudi ni »zrelih« za življenje zunaj domovine. Muči jih domotožje, navade in načini življenja nove dežele so jim neprijetni, obtožujejo se, zakaj so sploh zapustili domovino. Samota, razočaranje, pijača in podobno jim uniči voljo do življenja. A nikar ne pozabimo, da imajo vsi ljudje podobne probleme, zato hodi toliko ljudi k psihiatrom, toliko ljudi pije in uživa mamila.

»Ne poznam izseljenca, ki bi bil popolnoma srečen v tujini,« je tudi žalosten stavek. Za naju z možem lahko rečem, da sva vsekakor srečna, da živiva v Avstraliji. Imava službo nisva med milijoni nezaposlenih, najin avto je star že dvanajst let, vendar sva zadovoljna, da vsaj vozi. Hrepeneti po nedosegljivem je ena izmed najbolj nevarnih bolezni, ker uniči našo srečo. Treba je poskušati najti ravnotežje, spoznati samega sebe in se torej srečno in uspešno prilagoditi tukajšnjemu življenju.

»S temi problemi se prav gotovo ne bodo srečevali naši otroci«, je optimističen stavek. Otroci velikokrat tripijo, še bolj pa njihovi starši. Razdvojeni so med ideali staršev in osebnimi ideali. Njihova domovina je tu, iz ljubezni in spoštovanja do staršev pa hočejo ostati tudi otroci Slovenije. To je čudovito čustvo, vredno hvale, ki pa stane našo mladino precej. Večkrat so prepri, večkrat se otroci ne čutijo dovolj močne, da bi bilo pol Slovenci pol Avstralci. Ne pozabimo, da je njihov pro-

blem zelo težek in da bodo le s pomočjo pravih prijateljev našli ravnotežje v življenju. In to ne gre le za slovenske otroke v Avstraliji, ampak tudi za ostale.

»Upoštevati je treba, da živimo v trimilijonskem mestu, kjer ženske le nerade same potujejo z enega konca mesta na drugega«. Tu je gospa Ličan pozabila na stotine žensk, ki so zaposlene na pomembnih delovnih mestih, ki ne samo same šofirajo po mestu, ampak večkrat tudi same potujejo z letalom, če je to potrebno. Emancipacija ženske je tudi v tem, da se počuti oziroma se nauči biti do neke meje neodvisna...

Morda bo precej ljudi z jezo prebralo to moje pismo. Tisti, ki bodo jezni, bodo to zato, ker se niso potrudili, da bi me razumeli. Slovenka sem in Slovenka bom ostala. Nisem pa mnenja, da je »domovina« samo ena in da smo srečni samo tam, kjer smo se rodili. In prav zato sem želela napisati nekaj osebnih mnenj in čustev o tej stvari. Vse ostalo, kar je povedala Mariza Ličan, mi je bilo zelo všeč in tudi jaz sem ponosna na naše maturante, kakor tudi na delo društev, ki se zelo trudijo, da bi premagala nespornost in delala z roko v roki, kot se to spodobi za brate in sestre.

Daniela Hliš-Thirion, West Ryde, NSW, Avstralija

Opomba uredništva: Menimo, da se že vnaprej razume, da so izjave v intervjujih bolj ali manj osebno mnenje intervjuvanca. Prepričani smo tudi, da bi sko-

raj vsak rojak, ki bi se na ta način pogovarjali z njim, odgovarjal drugače. Vsi imajo za seboj spoznanja in izkušnje, ki se med seboj razlikujejo, pa naj bo to odnos domačinov do priseljencev, do psihičnih motenj, do asimilacije idr. Vsakdo tudi zase razmišlja o vseh teh problemih. Zato: tudi gornje pismo (ki ga objavljamo nekoliko skrajšanega, vendar ne bistveno okrnjenega) predstavlja čisto osebna mnenja, kar naša bralka tudi sama potrjuje.

Prelepa Slovenija

Sporočam vam, da v redu prejemam vašo Rodno grudo. Najlepša hvala. Z Rodno grudo sem zelo zadovoljen, saj nam prinaša veliko novic iz vse naše prelepe Slovenije. Vse nam je zanimivo prebrati in želim, da še nadaljujete z vašim koristnim delom za nas, ki smo v tujini, ki daleč po svetu mnogi mislimo na lepe rodne, domače kraje.

Anton Ule, Sydney, Avstralija

Beltinci moje mladosti

Prosim, če bi mi začeli pošiljati Rodno grudo z letalsko pošto. Denar pošiljam za dve leti, ostanek pa naj bo v tiskovni sklad. Prosim vas tudi, da bi kaj obiskali Beltince, kjer sem preživel svojo mladost. Lep pozdrav vsem v uredništvu in vsem bralcem Rodne grude.

Dragica in Jože Horvat, Calgary, Alberta, Kanada

Vrnitev

Mileni Magdič, slovenski učiteljici pri Jugoslovanski dopolnilni šoli v Schaffhausnu v Švici

*Zaspala je pomlad,
sita mojih obljub,
da se bom vrnila,
ko se spet prebudi...*

*Da se bom vrnila,
ko bo pomladno sonce
zazibalo razpletene trave,
ko bodo zadisali
popki mojega otroštva.*

*Da se bom vrnila,
ko se bodo oglasilo lastovke
na sončni poti,
in zakrakala vrana, skrita v krošnji,
ki obupana čaka
na mojo vrnitev.*

Marija Bertović-Liščak,
Schaffhausen

dogodki

Titovo ime šole v Berlinu

Predsednik predsedstva SFR Jugoslavije Peter Stambolić, ki je bil v novembru na uradnem obisku v Nemški demokratični republiki, se je med drugim udeležil slovesnosti ob poimenovanju višje politehnične šole v Berlinu po Josipu Brozu Titu. Peter Stambolić je ob tej slovesnosti poudaril, da »nam v Jugoslaviji pomeni to ime svobodo in neodvisnost, pot socialistične graditve, vero v politiko in gibanje neuvrščenih.«

Turistični boni za tujce

Tujci in naši delavci na začasnem delu v tujini ter izseljenci, ki se pripelejo v Jugoslavijo z osebnim avtomobilom, morajo ob vstopu v Jugoslavijo s konvertibilnimi devizami kupiti turistične bone za bencin in sicer imajo pri nakupu bonov za 400 litrov bencina 10-odstotni popust, pri nadaljnjih količinah pa ni več popusta – vendar v neomejenih količinah. Dnevna cena bonov se določa po tečajni listi Narodne banke Jugoslavije.

Tujci in Jugoslovani, ki so na začasnem delu v tujini, bone za nakup goriva lahko kupijo na mejnih prehodih in v vseh večjih krajih v Jugoslaviji. Bone lahko kupijo tudi državljani, ki si pri nas sposodijo avtomobil (rent-a-car).

Ženske prostovoljno k vojakom

Na podlagi zakona o vojaški obveznosti v Jugoslaviji se bodo lahko ženske prostovoljno usposabljele za vojaške in mlajše starešine v vseh rodovih vojske JLA razen v oklepni enotah, poleg tega pa tudi za delo v intendant-ski, sanitetni in prometni vojaški službi. Urjenje bo trajalo dva meseca in 22 dni. Po prostovoljnem usposabljanju bodo ženske postale vojaške obveznice, ki jih bodo razporedili na vojaške dolžnosti v enotah in ustanovah oboroženih sil SFRJ. Ženske bodo lahko prostovoljno obiskovale tudi šolo za rezervne starešine vseh rodov razen oklepni enot. Usposabljanje

bo trajalo šest mesecev, poskusno pa bodo začeli s tem v letu 1983.

Poletni čas tudi v Jugoslaviji

Zvezni zbor jugoslovanske skupščine je sprejel odlok, po katerem bo Jugoslavija uskladila svoj čas z državami srednje in zahodne Evrope. To bo zlasti olajšalo položaj vseh prevoznikov. Tako bomo Jugoslovani že od letošnje pomladi do jeseni vstajali in začeli delati uro prej, s čimer naj bi med drugim prihranili tudi precej električnega toka.

Elan odpira svoje trgovine

Tovarna smučí in športnega orodja Elan iz Begunj na Gorenjskem bo v kratkem odprl lastne trgovine v Združenih državah Amerike, Kanadi, na Švedskem in v Švici. Pri preučevanju tujega trga so ugotovili, da bodo tako laže neposredno vplivali na tamkajšnja tržišča.

V Elanu so lani naredili skupno 515.000 parov smučí, od katerih so jih na tuje prodali kar 355.000 parov in zanje iztržili 8 milijonov dolarjev. V novih, lastnih trgovinah nameravajo prodajati poleg smučí tudi vse druge izdelke jugoslovanskih izdelovalcev, ki so povezani s smučanjem.

Spominsko grobišče ob obletnici

V jutranjih urah 1. decembra 1981 so skalnati vrhovi San Pietro na Korziki nekaj minut pred predvidenim pristankom na letališču »Zlato polje« prekinili let Inexovemu letalu DC-9 »YU-ANA«. Na pobočju 1362 metrov visoke gore je v največji nesreči slovenskega letalstva tragično ugasnilo 180 življenj.

Ob obletnici tragedije je bila na spominskem grobišču žrtev na ljubljanskih Žalah žalna svečanost, strnjena z dokončanjem del pri ureditvi grobišča po arhitektonski zamisli inž. arhitekta Petra Kerševana in akademskega kiparja Janeza Boljke.

V sredo, 1. decembra, so bila ob 8.52 z žalno komemoracijo v spomin na žrtve nesreče končana tudi dela pri ureditvi spominskega grobišča na Žalah. Žalne slovesnosti so se udeležili svojci tistih ponesrečencev, ki so pokopani v skupnem grobišču in svojci ostalih žrtev nesreče. Denar za ureditev spominskega grobišča so zagotovili skupščina mesta Ljubljane, Kompas in Inex.

430 let hotela Slon

Znani ljubljanski hotel Slon je proslavil redek jubilej – 430-letnico svojega imena. Tistega davnega leta 1552 je namreč avstrijski nadvojvoda in poznejši cesar Maksimilijan II. ob svoji vrnitvi iz Španije na Dunaj s seboj peljal slona. Ker ga je pot peljala tudi skozi Ljubljano, je tam počival. Prebivalci glavnega mesta takratne vojvodine Kranjske so v spomin na takrat izreden dogodek livado, kjer je slon počival, poimenovali po njem. Tako je zapisano v dokumentih.

Na tisti livadi, zdaj v strogem središču Ljubljane, so leta 1765 odprli gostišče s prenočišči in ga imenovali Slon. Prve sobe so v Slonu sezidali leta 1845 (bilo je okrog 50 sob), leta 1937 pa je hotel dobil današnjo podobo. Po 2. svetovni vojni so Slon večkrat dozdavali in obnavljali. Zadnja nadzidava je bila leta 1973 in danes ima hotel 155 sob z 247 ležišči ter je hotel visoke B kategorije.

Visoko državno odlikovanje

Na svečanosti, ki so jo ob 110. obletnici kmetijskega šolstva v Mariboru in Sloveniji priredili na tehniški kmetijski šoli v Mariboru, je predsednik skupščine mesta Maribora Rafael Razpet izročil ravnatelju šole Miranu Štuhcu visoko državno odlikovanje predsedstva SFRJ – red za zasluge za narod s srebrnimi žarki.

»To je hkrati priznanje šoli za dosežanje delo, saj se je v preteklosti le strokovno dobro usposobljen kmetovalec lahko obdržal na tukajšnjem močnem prepihu germanizacije,« je dejal Rafael Razpet.

Američani v Pekovih čevljih

V novembrski številki znane ameriške revije Playboy so na celi strani natisnili reklamo za tržiški, Pekov čevlj »rockport«. Drago plačana reklama je zanesljivo potrdilo, da je ameriški kupec Saul Katz zadovoljen s kakovostjo tržiških čevljev.

Peko je začel z Američani sodelovati pred letom dni. Na kopitu, ki ga je

lastnik ameriškega podjetja sam izdelal, so v Tržiču naredili poskusno serijo. Potem pa so najprej dobili naročilo, naj izdelajo 20 tisoč parov. V minulem letu so Američani povišali naročilo na 235 tisoč parov moških in ženskih čevljev »rockport«. Do konca minulega septembra so Tržičani poslali v Združene države 98 tisoč parov čevljev in zanje dobili milijon in 150 tisoč dolarjev. Zaenkrat je to le 10,7 odstotka Pekovega izvoza na konvertilbilni trg.

Peter Ustinov je snemal v Jugoslaviji

Peter Ustinov, znani režiser, igralec, scenarist, pisatelj in dolgoletni ambasador, se je ob koncu minulega leta ponovno mudil v Jugoslaviji. V Samoboru pri Zagrebu in v nekaterih slovenskih krajih so namreč posneli del kadrov za nov film Petra Ustinova »Memed«. Film je nastal po njegovem lastnem scenariju po romanu turškega pisatelja Yashara Kemala, Ustinov pa je igral tudi glavno vlogo. Posnet je bil v angleško-švicarsko-jugoslovanski koprodukciji.

V Oxfordu o Plečniku

V znamenitem angleškem univerzitetnem mestu Oxford je bila minulo jesen razstava o slovenskem arhitektu Jožetu Plečniku. Na razstavi so prikazali Plečnikovo delo v tako imenovanih dunajskih, praških in ljubljanskih obdobjih. Izredno pomembno je tudi dejstvo, da so razstavo na osnovi sodelovanja z ljubljanskim arhitektonskim muzejem pripravili sami Angleži. Iz Oxforda naj bi razstavo prenesli tudi v London, Glasgow in še v nekatera druga evropska mesta.

Slovenski strokovnjaki odkrili zlato v Gvajani

Ekipe strokovnjakov Geološkega zavoda Ljubljana in trboveljskega Rudisa so v gvajanski džungli ob reki Konawaruk odkrile precej bogato nahajališče zlata. Jugoslavija je v okviru sodelovanja z Gvajano nudila tej državi strokovno pomoč pri raziskovanju dela reke Konawaruk, kjer že skoraj 25 let stojijo opuščene naprave za izpiranje zlata. Ekipa Rudisa in Geološkega zavoda Ljubljana je ugotovila, da je zaloga zlatega peska tam, kjer so ga prej izpirali, tako neznantna, da bi bilo vsakršno delo nerentabilno. Obenem pa so strokovnjaki ugotovili, da je petnajst kilometrov proč bogato nahajališče, in po rezultatih prvih raziskav domnevajo, da bi lahko na tem kraju pridobili 10 ton čistega zlata. To

pa bi po ocenah, kakršne so veljale na svetovnem trgu minulega julija, pomenilo okrog 12 milijonov dolarjev.

Celovski dnevi v Ljubljani

Novembra 1982 so bili v Ljubljani Celovski dnevi s številnimi prireditvami v Cankarjevem domu. Pričeli so se z otvoritvijo razstave z naslovom Celovec se predstavlja, nadaljevali z vrsto zborovskih in instrumentalnih koncertov, še nekaterimi razstavami, tako miheralov, slik celovških in ljubljanskih otrok, predavanji, dramskimi nastopi, športnimi srečanji, končali pa so se s pogovorom z županom mesta Celovec Leopoldom Guggenbergerjem na temo Celovec, deželno glavno mesto Koroške in njegove naloge ter z literarnim večerom celovških književnikov.

Dnevi avstrijske kulture

Konec decembra pa so bili v Ljubljani Dnevi avstrijske kulture, ki jih je pripravil Cankarjev dom v sodelovanju z Avstrijskim kulturnim inštitutom v Zagrebu.

V desetih dneh se je zvrstilo izredno veliko število prireditev: najprej so v veži Slovenske filharmonije v Ljubljani odkrili spominsko ploščo skladatelju Gustavu Mahlerju, odprli fotodokumentacijsko razstavo ob 250-letnici rojstva skladatelja Josepha Haydna, razstavo knjig slovenskih avtorjev iz avstrijske Koroške, potem pa so bili številni koncerti – solistični, zborovski in instrumentalni, literarni večeri, gledališke predstave, filmske projekcije

ter recitali. Izredno mnogo zanimanja je bilo za koncert dunajskega orkestra Johanna Straussa, prav tako pa tudi za glasbo za čembalo z dunajskega cesarskega dvora ter video art demonstracije sodobnih iskanj izražanja z video tehniko.

Samostan Stična – kulturni in zgodovinski spomenik

Občina Grosuplje pripravlja odlok o razglasitvi samostana Stična za kulturni in zgodovinski spomenik. S sprejetjem tega odloka, ki je v javni razpravi, bo ta izjemna kulturna dediščina tudi formalno zavarovana in sicer s točno določitvijo dejavnosti, prepovedmi in omejitvami ter ukrepi, katerih namen je: ohranjanje naravno ravnovesje, neokrnjenost in izvirnost kulturnih sestavin dediščine, ustvarjati ugodne okoliščine za njegov obstoj, redno vzdrževanje in dostopnost ter preprečevati posege, s katerimi bi se utegnili spremeniti lastnost tega kulturnega spomenika.

Samostan Stična je bil ustanovljen leta 1136 kot naš najstarejši samostan. Središče celotne samostanske zasnove je cerkev s križnim hodnikom, okrog katerega so bili nekoč razporejeni vsi najpomembnejši skupni prostori. Okoli tega jedra so kasneje nastale še nove zgradbe, tako da je danes Stična obsežen stavbni kompleks z arhitekturami od 12. do 18. stoletja.

Mladi kmetje iz Nove vasi na Blokah so se – malo za šalo, malo za res – pomerili v vlečenje vrvi in ugotavljali, katera stran je bila močnejša... (Foto: Janez Zrnec)

jugoslavija in svet

gospodarske novice

Kriza

Zdi se, da ima vsako obdobje svoj besednjak, v katerem prevladujejo nekatere posebej pogosto uporabljene besede. Letos je med njimi, če je dovoljena ocena kar tako, na okroglo, med petimi najbolj prometnimi zanesljivo beseda »kriza«.

Kriza sem, kriza tja, v krizi so tam, v krizi so tu; zdi se, da brez tega pojma sploh ni več moč povedati, kaj se v neki sredini dogaja.

Bržkone bo držalo, da z uporabo tega pojma po svetu in pri nas močno pretiravajo. Slovar slovenskega knjižnega jezika ponuja za ta pojem med drugim naslednjo razlago: stanje, ko se ugodne razmere za razvoj začnejo hitro slabšati; neugodno, težko rešljivo stanje; stanje, ko je človek nespособen premagati subjektivne in objektivne razmere.

Toda četudi se strinjamo, da pri opisovanju razmer na najrazličnejših področjih in območjih pretiravamo, ostaja vendarle resnica, da je marsikaj marsikje hudo narobe.

Dogaja se pravzaprav nekaj novega in hudo nevarnega.

Leta nazaj so se mednarodni odnosi sicer prav tako slabšali, a če je prišlo do zastoja v enem delu, se je običajno dalo doseči napredek drugje. Če so se države, samo za primer, usodno sporekle okoli Berlina, je bilo na, denimo, področju mednarodne trgovine še kar znosno.

Dandanašnji pa je kriza, naj nam bo dovoljeno uporabiti to besedo v prepričanju, da ji tokrat zares ne delamo sile, zajela kar vse po vrsti, zlasti pa štiri najpomembnejša področja mednarodnih odnosov: razorožitev (ali oboroževanje, kakor je komu ljubše), mednarodne gospodarske odnose, odnose med velesilama in povezan splet kriznih žarišč od Kampučije do Namibije in Srednje Amerike.

Nič več ni prave priložnosti, da bi zastoj v enem delu sveta nekako ublažili z napredkom, ali vsaj normalnimi razmerami, na drugem.

Tokrat je v težavah kar ves svet, ali vsaj večji del sveta.

Tako stanje stvari povzroča kajpak hude skrbi prav vsem in tudi nam, Jugoslovanom.

To pa kajpak terja še dodatno voljo, dodaten napor, da bi se reči izboljšale, da bi v mednarodne odnose vrnili vsaj nekaj upanja na bolje.

Jugoslavija ima glede na svoj položaj in objektivno moč zanesljivo manjšo odgovornost kot na priliko ta ali ona velesila. Ima tudi manjšo možnost vplivati, da bi se stvari popravile. Na nekaterih področjih je njen vpliv še posebej majhen – mi na primer ne moremo prisiliti Združene države Amerike ali Sovjetsko zvezo, naj takoj pošljeta v staro železo rakete z jedrskimi bombami.

Jeseni in v začetku zime leta 1982 je diplomatska in državniška dejavnost Jugoslavije zelo opazna. K nam prihajajo voditelji držav, naši gredo na obisk v tuja glavna mesta. Povsod so teme razgovorov enake ali zelo podobne: kaj storiti, da bi bilo v mednarodnih odnosih bolje, kako se lotiti novih prizadevanj za popuščanje napetosti?

Jugoslavija je dejavna na madridski konferenci o varnosti in sodelovanju; dejavna je v gibanju neuvrščenosti, ki se pripravlja na svoj sedmi vrh spomladi prihodnje leto; dejavna je v okviru držav v razvoju, ki poskušajo začeti globalna pogajanja o vzpostavitvi novega mednarodnega gospodarskega reda.

Zelimo povedati tole: res je, da je marsikaj narobe, da je malone povsod (zopet ta beseda!) kriza, ampak to ne pomeni, da ni drugega izhoda kot vdaja in čakanje prekrizanih rok na najhujše. Za mir se je treba bojevati.

Jugoslavija to počne.

Janez Čuček

Od projekta do proizvodnje

Delovna organizacija Smelt, ki samostojno opravlja celotni izvedbeni inženiring za industrijske objekte, od projekta do proizvodnje, dosega zdaj okoli 30 odstotkov ustvarjenega dohodka v tujini. Pred koncem lanskega leta so objavili, da so že sklenili posle za 165 milijonov dolarjev.

Za prihodnje načrtujejo še smelejši prodor v tujino, tako da bi v letu 1985 na tujih trgih dosegli že 70 odstotkov ustvarjenega dohodka oziroma 500 milijonov dolarjev. Da bi to lahko dosegli, nameravajo podvojiti tudi število zaposlenih z 250 na 500 strokovnih delavcev.

Najpomembnejše objekte oziroma tovarne postavlja Smelt v Libiji, kjer so si ustvarili dobro ime, sodelujejo pri poslih v Iraku, poznajo pa jih tudi v Iranu, Indoneziji in drugod.

Helios izvaža umetne smole

V tovarni Helios v Domžalah bodo z izvozom umetnih smol, ki jih bodo izdelovali v prenovljenem in povečanem obratu v Količevem, izdelali letno 20.500 ton, že v prihodnjem letu zaslužili približno 5 milijonov dolarjev, pozneje, ko bo obrat delal s polno močjo, pa bo devizni izkupiček še večji.

Sodobna tehnologija, ki so jo vgradili v prenovljeni obrat, jim omogoča dolgoročnejšo usmeritev v izdelavo zahtevnejših tipov umetnih smol, ki jih moramo v celoti uvažati. Z njimi bomo tudi lažje uspeli na zahtevnem evropskem trgu.

Traktorji v Afriko

Industrija motorjev in traktorjev (IMT) iz Novega Beograda se pogovarja s partnerji iz Zimbabveja in Gvineje o izvozu 900 traktorjev srednje in manjše moči. Izvozni posel naj bi izpeljali letos in je vreden 6 milijonov dolarjev. Lani je IMT izvozil okrog 6 tisoč traktorjev v vrednosti 40 milijonov dolarjev. Izvažajo največ v Alžiriji, Indijo, Egipt, Grčijo, Turčijo idr.

Jugotekstil izvaža v 54 držav

Ljubljanska zunanjetrgovinska organizacija Jugotekstil-Impex, ki opravlja posle za okrog 200 delovnih organizacij iz vse države, izvaža skupno v 54 držav.

Od leta 1978 do 1982 so izvoz podvojili. Lani so prodali na tujem za okrog 176 milijonov dolarjev raznih izdelkov, za delovne organizacije pa je Jugotekstil uvozil za 131,2 milijona dolarjev surovin in reprodukcijskega materiala. Od vse prodaje na tuje predstavlja konvertibilni izvoz 80 odstotkov, uvoz pa 50 odstotkov. Menijo, da bodo zahodne države tudi v prihodnje njihovi najpomembnejši odjemalci za klasični in dodelavni izvoz. Jugotekstil ima svoje poslovne enote v ZR Nemčiji, Avstriji, Švici, SSSR, ZDA, Italiji, Nemški demokratični republiki, Sovjetski zvezi in v Keniji.

Pisalni stroj kot igrača

Tovarna igrač Mehanotehnika iz Izole že nekaj let sodi med najuspešnejše delovne organizacije na slovenski obali. Ta tovarna je lani izvozila skoraj štiri milijone raznih igrač v vrednosti 11 milijonov dolarjev. Novost, ki so jo letos poslali na tržišče, je igralni pisalni stroj, s katerim naj bi v petih letih na tujem iztržili okoli 11 milijonov dolarjev.

Jugoslovani bodo gradili farmo v Etiopiji

Po večletnih pogajanjih so v Osijeku pred kratkim podpisali pogodbo o gradnji sodobnega kmetijskega industrijskega kombinata blizu Adis Abebe v Etiopiji. Ekonomsko-tehnični zavod iz Osijeka bo opravil strokovne storitve in omogočil posojilo, hkrati pa bo izvajalec vseh del pri postavitvi farme (izdelava projekta, organiziranje dela in strokovna pomoč pri gradnji kombinata). Jugoslovanska stran bo zagotovila 60 odstotkov vrednosti investicije.

Gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in Koroško

Pred nedavnim je bil na Brdu pri Kranju sestanek kontaktnega komiteja za sodelovanje med SR Slovenijo in avstrijsko zvezno deželo Koroško. Pogovori so potekali v prijateljskem vzdušju; izmenjali so si mnenja o dosedanjih oblikah sodelovanja med Slovenijo in Koroško v okviru sodelovanja med Jugoslavijo in Avstrijo.

Ugotovili so, da je še vrsta neizkoriščenih možnosti za tako sodelovanje, zlasti na področju industrije, prometa, energetike in zvez ter sejemskega sporazumov.

Sečnja gozdov v Jugoslaviji narašča

V Jugoslaviji smo posekali v prvih sedmih mesecih lanskega leta 8 milijonov 100.000 kubikov lesa, kar je za 7 odstotkov več kakor v enakem obdobju lani. Največ lesa so posekali za kemično predelavo in sicer za 9 odstotkov več kot predlani v enakem obdobju, nato za mehansko predelavo in kurjavo.

Jugoslavija razpolaga z več kot 9 milijoni hektarov površin, poraslih z gozdovi iglavcev in listavcev; tovarna za predelavo lesa je nekaj nad 600, od teh okoli tristo tovarn pohištva. Do leta 1985 bi morali po načrtih pogozditi še okrog 540.000 hektarov površin.

Zlata medalja »Rubinu«

Na prvem mednarodnem simpoziju vin in alkoholnih pijač v Madridu je bila podeljena zlata medalja podjetju »Rubin« iz Kruševca za izdelke vinjak, »Car Lazar« in »Carica Milica«, črni burgundec, rizling in sauvignon. Rubin je prejel to medaljo v zelo močni konkurenci, saj so sodelovali pridelovalci iz 19 držav, med njimi Španija, Francija, Italija, Grčija, Japonska in Avstralija.

Nova tovarna žveplene kisline

V okviru celjske Cinkarne je pred kratkim začela obratovati nova tovarna žveplene kisline, ki so jo postavili po projektu tvrdke Pettersen iz ZR Nemčije. V začetku dela tovarna s polovično zmogljivostjo, ker imajo na voljo premalo elementarnega žvepla, pozneje pa bodo imeli več surovin iz uvoza s Poljske. Poraba žveplene kisline pri nas nenehno raste, doslej pa so jo morali uvažati. Brez dvoma bo cenejše uvažati žveplo kot žvepleno kislino. Letno bodo v novi tovarni proizvedli 155 do 160 tisoč ton žveplene kisline.

Laški rizling na Japonskem

Mariborski Vinag je najuspešnejši jugoslovanski izvoznik vin, prav gotovo pa tudi naš največji izvoznik vin v Veliko Britanijo. V letu 1982 je Vinag

izvozil v Veliko Britanijo 5 milijonov litrov kakovostnega laškega rizlinga, kar zneso okrog 7 milijonov buteljk. Že leta 1985 načrtuje Vinag, da bodo prodali v Veliki Britaniji 10 milijonov buteljk te naše zlahtne kapljice. Lanska vrednost Vinagovega izvoza je bila okrog 3 milijone dolarjev.

Vse kaže, da bodo slovenska, zlasti štajerska Vinagova vina v kratkem prodrli tudi na Japonsko, saj so se v Mariboru pred kratkim mudili predstavniki japonskih vinskih uvoznikov, ki so bili prav tako navdušeni zlasti nad laškim rizlingom.

Namakalna oprema iz Agrostroja

Podjetje Agrostroj iz Ljubljane je pred kratkim podpisalo štiri večje pogodbe za prodajo izdelkov na domačem tržišču in tudi za izvoz. Te pogodbe ocenjujejo kot največji posel v zgodovini Agrostroja. Gre za sodelovanje pri melioraciji obdelovalnih površin na Kosovu, v izvozu pa za prodajo namakalne opreme in rastlinjakov v Varšavi in Moskvi v skupni vrednosti 2,230.000 dolarjev.

Podjetje Agrostroj ima za letos tako zasedene skoraj vse zmogljivosti, v primerjavi z lanskim letom pa bo letos povečalo realizacijo za 65 odstotkov.

V Novoteksu v Novem mestu nastajajo oblačila, ki so po kakovosti in modnosti med najboljšimi v Sloveniji in Jugoslaviji (Foto: Janez Zrnc)

Slovenska knjiga – najplemenitejša vez z domovino

Na Slovenskem imamo dve družbi in eno društvo, ki leta skrbé, da bi med Slovence doma in na tujem prišle najkakovostnejše knjige z različnih področij življenja, zlasti pa da bi med Slovence na tujem prišla knjiga, ki bi naj bila prva in najbolj plemenita vez z domovino.

To so Slovenska matica, Mohorjeva družba in Prešernova družba, ki so v letih svojega obstoja – prvi dve sta nastali že v minulem stoletju – posredovali Slovincem že kar nekaj milijonov knjig in revij.

O njih gre v današnji številki beseda, seveda preskopa, da bi lahko v celoti predstavili njihovo delo in uspešnost, a vendar naj bo to pisanje vsaj delen vpogled v njihovo plemenito ustvarjalnost.

Izjemne izdaje Slovenskega leposlovja in znanosti

Slovenska matica v Ljubljani je najstarejše slovensko književno-kulturno in znanstveno društvo, saj že od leta 1864 izdaja leposlovna, znanstvena in poljudnoznanstvena dela splošnega kulturnega pomena, tako da se iz njene izdajateljske in založniške dejavnosti zrcali kulturni razvoj slovenskega naroda.

Ustanovljena je bila kot zadnja med slovanskimi vrstnicami. Pred njenim nastankom so podobno institucijo osnovali že Srbi, Čehi, Hrvati, Lužiški Srbi, Rusini in Slovaki. Šele leta 1864, v desetletju, ko so se pri nas zapovrstjo porajale narodno prerodne ustanove, predvsem čitalnice, smo po zgledu ostalih slovanskih narodov dobili tudi Slovenci svojo Matico. Tako sta njeni rojstvo in delovanje močno povezana s celotnim družbenim razvojem, z bojem slovenskega ljudstva za narodnostno osvoboditev in splošni kulturni napredek.

Akcije za uradno dovolitev Slovenske maticе so se lotili staroslovenci z Janezom Bleiweisom in Lovrom Tomanom na čelu. Prvaka naših konservativcev sta prošnjo, podpisano od štiridesetih »veljavnih mož, imenitnih po rodu, posestvu, učenosti, stanu itd.«, izročila takoj v začetku decembra 1863 deželnemu predsedstvu na Kranjskem, pokrajinske oblasti pa so jo poslale cesarju in dunajski vladi v dokončno obravnavo. Nad vse zanimivo je, da med podpisniki – ti so predstavljali »osnovalni odbor«, ki ga je vodil baron Anton Zois – ne najdemo razen dveh, treh izjem naših vidnejših kulturnih in znanstvenih delavcev.

Matica je začela svoje delo takoj, ko je dobila dovoljenje z Dunaja in potrjena pravila. Že v decembru 1864 je izdala svojo prvo, po obsegu in vsebini skromno knjižico – **KOLEDAR SLOVENSKI ZA NAVADNO LETO 1865.**

»Če odštejemo domoznanske spise domačih avtorjev, ki so v svojem času

sicer učinkovali narodno vzgojno, bili pa so po veliki večini izraz neznanstvenega, zanesenjaškega diletantizma, dalje knjige o slovanstvu, skromno leposlovje, letopise in koledarje, zasledimo med prvimi knjižnimi izdajami naše Matice predvsem poslovenjena tuja zgodovinska in zemljepisna dela ter vrsto šolskih knjig za gimnazije in učiteljska,« pravi literarni zgodovinar dr. France Bernik.

Matica sicer zasluži v prvih petnajstih letih svojega delovanja priznanje, ker je skrbela za tisto, kar je bilo v prizadevanjih za uveljavitev slovenščine v srednjih šolah najpotrebnejše. Zaradi svojega tedanjega konservativnega vodstva pa je odklanjala natis našega umetniško najkakovostnejšega leposlovja – izdajo Prešernovega življenjepisa in kritično izdajo njegovih POEZIJ, Levstikove, Cegnarjeve in Vilharjeve pesmi, celotno literarno zapuščino Simona Jenka pa Stritarjeva leposlovna dela...

Z leti so se menjala uredništva in založniški program je bil vedno tehtnejši, tako da je Slovenska matica kazala v devetdesetih letih preteklega in v začetku našega stoletja vse tiste znake prerrojene ustvarjalnosti časa, ki jih opazimo tudi na drugih področjih umetniškega in znanstvenega snovanja pri nas. »V tem času, ko še nismo imeli ne univerze ne akademije znanosti in umetnosti (SAZU), Matica kajpak ni bila samo barometer slovenske kulture, ampak se je kot osrednja institucija aktivno vključevala v naše kulturno življenje in ga oblikovala,« ugotavlja dr. France Bernik.

V oddelku za leposlovje je med avtorji že Ivan Cankar, če omenjamo spričo obilice številnih imen slovenske izvirne proze, poezije in dramatike le najpomembnejša, Fran Detela, Fran Govekar pa Fran Ksaver Meško, Matija Valjavec, Fran Maselj-Podlimbarski, Igo Gruden, Bratko Kreft, Miško Kranjec... S področja prevodnega leposlovja pa je Matica posredovala slovenskemu bralcu vrhunska ustvarjalna imena: Goetheja, Schillerja, Shake-

speara, Leva Nikolajeviča Tolstoj, Reymonta pa prevode svetovnih filozofskih klasikov Platona, Descartesa, Lucretiusa i dr.

Matičina zasluga je, da smo Slovenci dobili po neuspehi Zgodovini slovenskega slovstva dr. Karla Glaserja Zgodovino slovenskega slovstva izpod peresa Franceta Kidriča, ki jo je vsa kulturna javnost sprejemala z veliko pozornostjo, kritiki pa s priznanjem, izredno dragocene jezikovne razprave pa Štrekljevo delo Slovenske narodne pesmi. Ko je prva knjiga Štrekljevih slovenskih pesmi izhajala v letih 1900–1903, je bilo to edinstveno znanstveno in založniško dejanje. Slovenci smo bili tedaj v svetovnem merilu edini narod, ki je dobil zbrano dediščino svojega ljudskega pesemskega ustvarjanja. Nemci so začeli z načrtnim delom na tem področju leta 1935, Madžari 1957, Poljaki 1974. Vse te izdaje so po svoji zasnovi in obdelavi temeljitejše od našega Štreklja, čas in nova vrednost o ljudskem pesnjenju pa sta tudi od Slovencev terjala celovitejšo in znanstveno kritično obdelavo ljudskih pesmi.

Tako je skupina strokovnjakov leta 1964 začela s pripravami, leta 1970 pa je Slovenska matica izdala ponovno 1. knjigo Slovenskih ljudskih pesmi. Leta 1981 je uspelo Slovenski matici izdati drugo, še obsežnejšo knjigo. V prvi so Zmaga Kumer, Milko Matiček, Boris Merhar in Valens Vodušek pripravili pripovedne, v drugi pa legendarne pesmi. S tema dvema knjigama smo tako po obsegu, kakor po temeljitosti obdelave različnih variant ljudskih pesmi Slovenci spet prehiteli velike evropske narode, ki se v boljših materialnih in kadrovskih razmerah trudijo izdelati prav tako celovit pregled ljudskega pesnjenja.

Opozorimo naj še na nekaj najbolj izbranih del, ki so izšla pri Slovenski matici: Marijana Zadnikarja Znamenja na Slovenskem, Izidorja Cankarja Zgodovina likovne umetnosti v zahodni Evropi, Ivana Prijatelja Izbrane eseje in razprave (govore o umetnostnem življenju na Slovenskem ob začetku novega stoletja) pa številna zgodovinska dela (Milko Kos: Zgodovina Slovencev je izjemno delo), filozofska v Filozofski knjižnici, zemljepisna... Prvi knjižni dar, ki so ga dobili člani Slovenske matice poleg že omenjenega Koledarja je bil leta 1865 Kozlerjev **ZEMLJEVID SLOVENSKE DEŽELE IN POKRAJIN**. Risan je bil v bakrorezu in je obsegal vso Primorsko, Kranjsko, Koroško, Štajersko do Gradca na severu ter del Hrvatske in Ogrske. Med najpomembnejše zemljepisne knjige novejšega datuma so dijo Antona Melika Slovenija, Evgena Laha Kranjske planine, Frana Orožna Zemljevidi..., med biološkimi naj

omenimo iz leta 1867 prva prevoda šolskih priročnikov za rudninoslovje ali mineralogijo in štiri letne čase, kemiji se je Slovenska matica oddolžila najprej (1866) z razpravo Kako fotografi delajo podobe, ki jo je spisal dr. Janez Bleiweis, fiziki z razpravo Ivana Macuna (1866) z naslovom Potresi in ognjeniki, izdajala pa je precej let tudi številne šolske knjige, četudi ni bila ustanovljena zavoljo tega, a je tako mnogo prispevala v boju za slovenski jezik v šolah.

Kdo je lahko član Slovenske matice? Vsakdo, ki je naročen vsaj na eno od njenih tekočih knjižnih zbirk: redna zbirka, filozofska knjižnica, memoarska knjižnica, naravoslovna knjižnica... Upravni odbor Slovenske matice pa se je odločil, da bo Sekcija za društveno dejavnost Matice že od minulega leta prirejala znanstvena srečanja z enotnim smotrom – ohranjati kulturno in naravno dediščino. Pričela pa je tudi z zelo odmevnimi tiskovnimi konferencami in javnimi okroglimi mizami ob posameznih svojih založniških in drugih dejanjih. Znan je bil Bleiweisov simpozij februarja 1982, ki je v celoti osvetlil delo dr. Janeza Bleiweisa tako na področju veterine, kmetijstva in organizacije zdravstva, kakor na kulturno organizacijskem, jezikovnem in političnem področju. Slovenska matica pripravlja tudi prvo knjigo iz nove serije Zgodovine slovenskega slovstva, ki bo izhajala v tem desetletju, skupaj s Srbsko matico pa je že začela s pripravami na skupno izdajo zbornika, ki bo obravnaval slovensko-srbske stike v zgodovini.

Živeti iz resnično življenjskih vrednot

»V minulem letu je Mohorjeva družba na Slovenskem obhajala svojo 130-letnico, kar ni malenkost; v teh letih je namreč izdala milijone knjig in jih razdelila med Slovence doma in na tujem. Pritegnila je številne pisatelje, ki so pri njej izdajali dela svojega ustvarjalnega duha. Mnogi od njih so že kot otroci ob branju mohorjevk vzljubili slovensko besedo in se navdušili za pisanje. Marsikateri Slovenec se je ob teh knjigah naučil brati in ljubiti svoj narod,« pravi zdajšnji predsednik družbe škof. dr. Vekoslav Grmič.

»Mohorjeva družba je ves čas svojega obstoja povezovala Slovence različnih poklicev, različne izobrazbe in tudi različnih pogledov na svet. Povezovala jih je z vezjo ljubezni do naroda in njegovih prvin, do slovenske besede in najglobljih osnov narodne kulture sploh. Potrebo take vezi so dobro spoznali njeni ustanovitelji: škof Anton Martin Slomšek, Andrej Einspie-

ler in Anton Janežič, zato so družbo tudi ustanovili.« A. M. Slomšek je že leta 1830 takole razmišljal:

»Veliko je polje, ki ga je treba v slovenskem jeziku obdelati. Malo imamo dobrih knjig, ki bi jih dali v roke za znanje dozetnemu slovenskemu ljudstvu, malo je delavcev, ki bi na tem polju delali, medtem ko drugi narodi napredujejo z orjaškimi koraki...«

Dejavnost Mohorjeve družbe naj bi zajela tale področja: versko, znanstveno, vzgojno in literarno. To se pravi, da so ustanovitelji resnično hoteli služiti slovenskemu narodu s tem, da so poudarili že od začetka pomen celotne kulturne dediščine in se odločili to dediščino obogatiti z izdajanjem ustreznih knjig.

Po osvoboditvi leta 1945 se je Mohorjeva družba znašla v novih razmerah in je po štirih letih molka vstala k novemu življenju. »Zares vstala,« pravi dr. Grmič, »saj je med okupacijo prenašala težavno usodo vsega slovenskega naroda. Zdi pa se mi samo po sebi razumljivo, da je v novih razmerah mogla takoj začeti delovati, ker je pač zmaga frontovskega gibanja, zmaga Osvobodilne fronte morala ustvariti možnost delovanja ustanovi, ki je vedno združevala vse Slovence in služila njihovim najrazličnejšim kulturnim potrebam in zahtevam. To potrjuje tudi izjava tedanjega predsednika slovenske vlade Borida Kidriča.

Leta 1945 smo začeli verujoči in neverujoči skupno zidati porušeno domovino in novi družbeni red, humanistični socializem. Po začetnih težavah smo vedno bolj spoznali, da so vrednote humanističnega socializma naše skupne vrednote in naši skupni cilji.

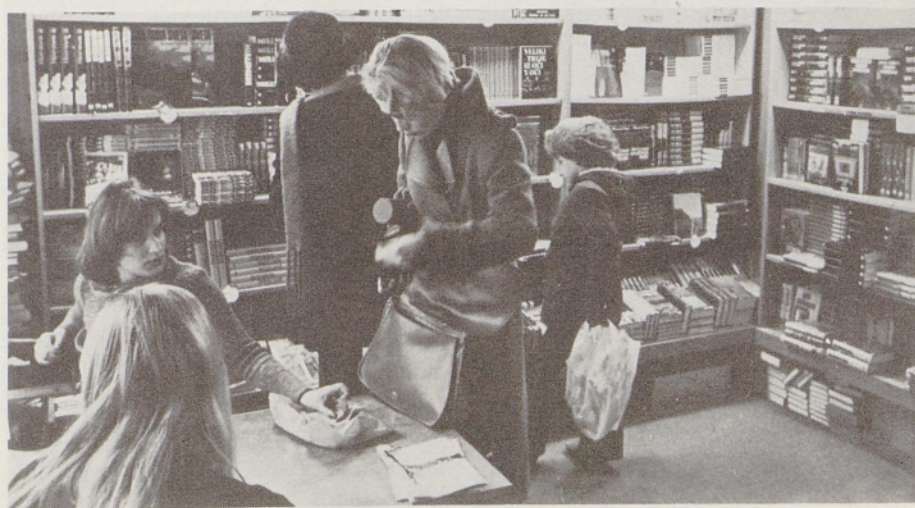
Mohorjeva družba je s svojimi publikacijami zavestno služila temu namenu; zbliževala je verujoče in neverujoče graditelje novega reda, prizadevala si je za enakopravno včlenitev vernih v socialistično družbo in utrjevala bratsko enotnost slovenskega naroda v okviru Jugoslavije.«

Praznovanje visokega jubileja Mohorjeve družbe je sovpadlo tudi z občnim zborom, na katerem so člani prek svojih poverjenikov in delegatov pregledali opravljeno delo zadnjih šestih let. V tem obdobju je bila knjižna bera številčno bogata: v redni zbirki je izšlo 35 knjig v skupni nakladi 2,184.300 izvodov, izrednih knjig je bilo kar 42, se pravi, da je šlo med Slovence več kot 2,300.000 izvodov knjig.

Po vsebini je v redni zbirki v tem šestletju izšlo 6 verskih, 4 leposlovne, 2 mladinski, 1 priročnik, 1 slikanica, 4 vzgojne in 5 kulturnozgodovinskih knjig. Med izrednimi knjigami je treba posebej omeniti poleg Janžekovičevih filozofskih in Trstenjakovih poljudno psiholoških del nekaj mojstrov in svetovnega duhovnega zaklada: Avguštinove Izpovedi, Pascalove Misli, Newmanova Vodi me...

»V prihodnosti naj Mohorjeva družba nadaljuje poslanstvo, kakršnega je opravljala doslej, in hodi po poti, ki jo nakazujejo tudi Pravila,« napoveduje dr. Grmič. »Naj se še bolj poveže z bralci in poverjeniki in prisluhne njihovim upravičenim željam. Poveže naj se še bolj s sestrinskima družbama v Celovcu in Gorici ter s Prešernovo družbo in Slovensko matico... Vidim že prihajati čas, ko se bomo ljudje globoko zavedali, da smo se znašli v krizi, ki je predvsem kriza vrednot, resnično človeških vrednot. Zato ne bo toliko pomembno, kakšne subtilne nazore ima kdo o svetu in človeku, temveč bo odločilno vprašanje, ali hoče res biti človek in živeti iz resnično človeških vrednot, iz humanističnih vrednot.«

Po publikacijah Slovenske matice, Mohorjeve družbe in Prešernove družbe je v slovenskih ljudskih knjižnicah vedno izredno mnogo povpraševanja

V vsak slovenski dom – najvrednejše slovensko branje

Kmalu bo pet let, ko je Edvard Kardelj izrekel Prešernovi družbi ob njeni petindvajsetletnici besede priznanja »...za vaše delo ter prizadevanja, s katerimi je Prešernova družba prispevala svoj delež k zadovoljitvi potreb našega človeka in naroda po dobri in napredni knjigi. Prav zato je treba vztrajati pri načrtih, ki si jih je Prešernova družba zadala.«

Prešernova družba je društvo, ki ga je leta 1953 ustanovila Osvobodilna fronta slovenskega naroda z namenom, da bi skrbelo za širjenje dobrih knjig med delovnim ljudstvom. To nalogo opravlja Prešernova družba zlasti ob pomoči prizadevnih poverjenikov, kulturno razgledanih posameznikov, ki se trudijo, da bi prišle prave knjige v prave roke naših ljudi po vsej Sloveniji in tudi v tujini.

Moralno podpirajo Prešernovo družbo pri izpolnjevanju njenega kulturnega poslanstva Socialistična zveza delovnega ljudstva, sindikati, Zveza

socialistične mladine in druge družbenopolitične organizacije.

Prešernova družba za svoje članenaročnike že domala 30 let izdaja posebno Redno letno knjižno zbirko, v kateri je izšlo doslej že več kot 1800 knjig. Prav toliko časa izdaja mesečno ljudsko revijo Obzornik, 25 let pa posebno zbirko prevedenih romanov iz svetovne književnosti – Ljudsko knjigo. V tej zbirki je doslej izšlo že 177 romanov.

Prešernova družba je v svojem polnem 29-letnem obstoju poslala med slovensko ljudstvo že krepko nad 10 milijonov izvodov knjig in revij in tako izpolnila velik del svoje naloge. Seveda pa je njeno poslanstvo takšne vrste, da si mora tudi v bodoče prizadevati za čim višjo kulturno raven naših ljudi, saj smo se Slovenci v veliki meri prav po zaslugi naših pesnikov in pisateljev in vse naše kulture ohranili kot narod, ki prav v svoji kulturnosti ne zaostaja za nobenim drugim, čeprav po številu večjim narodom v svetu.

Takole pravi o zdajšnji dejavnosti Prešernove družbe njen dolgoletni predsednik slovenski pisatelj Ivan Potrč:

»Če pogledamo samo programe zadnjih let in jutrišnji program redne letne zbirke družbinih knjig, moremo samo potrditi, kako Prešernova knjižna družba ostaja zvesta svoji najbolj svetli tradiciji: dajati svojim članom dobro in vredno izvirno slovensko leposlovno pisanje in ko enako ponatiskovati najvrednejša dela iz naše slovenske književne preteklosti (samo Prešernove Poezije smo že sedemkrat ponatisnili in to v najbolj poceni izdaji!), zatem izdajati vsako leto zgodovinsko in vsakršno poljudnoznanstveno branje, prav tako pa tudi najboljše branja iz drugih jugoslovanskih literatur. Tako smo v zadnjih letih ponatisnili Bevkov roman (»Ljudje pod Osojnikom«), iz drugih jugoslovanskih literatur pa najboljše Laličeve novele (»Prvi sneg«) in letos pričevanja o Igmanskem maršu (»Igmanci«) pisatelja Živojina Gavrilovića.

Letošnji izvirni roman (»Pavla«) je napisala mlada talentirana pisateljica, kmetica in fabriška delavka, Polona Škrinjar, prihodnjo jesen pa izide povest pripovednice Mimi Malenškove (»Jesen v Soteski«) in zatem otroški spomini pisateljice Nade Kraigher (»Iz moje tržaške mape«).

Živ in svoj odmev pa bo našlo pri naših ljudeh, predvsem pa pri izseljeniškem svetu, pričevanje izseljenca (»Za dolar človečnosti«), ki ga je napisal s pisateljsko iskrenostjo Jacka Londona naš kanadski priseljenec pisatelj Ivan Dolenc. Prav ta knjiga bo kakor še nobena doslej človeško približala nam in našemu izseljeniškem

svetu trpke izseljeniške usode. – Tudi knjiga dr. Franceta Adamiča, Adamičevega brata, o življenju in o delu Louisa Adamiča, bo knjiga najbolj vernih spominov in pričevanj o našem velikem slovenskem rojaku, saj je življenjska pot Louisa Adamiča del naše slovenske poti, kakor je tudi dela naše napredne jugoslovanske poti in hkrati del ameriške napredne poti, skratka je del napredne in revolucionarne poti vseh ljudstev tega sveta. To bo hkrati knjiga, ki bo doslej največ povedala o Adamiču.

Tudi o jutrišnji knjigi srbskega pripovednika Dragoslava Mihailovića moremo povedati, kako je pri nas napisanih doslej malo knjig, ki bi tako ljudsko in tako človečansko spregovorile o usodi naše ženske.

Posebno mesto ime v redni letni zbirki »Prešernov koledar«; to je knjiga najbolj živih pričevanj iz domovine in iz sveta, tako preteklih ko sodobnih. Svojo vrednost ima v koledarju vsakoletni literarni almanah in imajo v kalendariju barvne reprodukcije katerega od slovenskih slikarskih mojstrov.

Poleg redne zbirke izdaja Prešernova družba še Ljudsko knjigo, zbirko ljudskih romanov, in mesečno revijo Obzornik; zbirka prinaša literarna dela iz tujih literatur, enako tako preteklih ko sodobnih, in prav tako branja iz tretjega sveta, medtem ko prinaša Obzornik tako leposlovno ko poljudnoznanstveno branje.

Da bi bolj celovito ali bolj v polni meri opravljali med svojim ljudstvom, tako doma ko v tujini, knjižno poslanstvo, to je, dati ljudstvu najvrednejše slovensko branje, branje iz naše pretekle in sodobne književne zakladnice, se je začela Prešernova družba dogovarjati z Državno založbo Slovenije, da začneta izdajati celovit izbor iz naše slovenske književnosti. Takšno delo bo lahko opravljeno v nekaj letih, obujalo in obudilo pa bo eno izmed naših najbolj vrednih in dragocenih tradicij, ki so jih poznali slovenski domovi: v vsak slovenski dom tako doma ko v tujini najboljše slovensko branje, najvrednejšo slovensko knjigo! Znova moramo obuditi tradicijo, ki so jo že kdaj začele gojiti slovenske knjižne družbe; posebej pa bi naj veljalo za naše slovenske domove v tujini, da bi postala slovenska knjiga prva in najbolj plemenita vez z domovino. Tudi te knjižne zbirke, ki jih bosta začeli izdajati tako Prešernova družba ko Državna založba Slovenije (Hodil po zemlji sem naši... in Klasje) bodo tako za ude ali člane Prešernove družbe ko za naše šolarje knjižni darovi – saj bo to najbolj poceni slovenska knjiga.«

Pripravila: Jagoda Vigele
Posnetki: Janez Zrnc

Publikacije Slovenske matice iz Ljubljane so pogosto izredni študijski pripomočki, saj izdajajo pri tem najstarejšem slovenskem založniškem društvu svoja dela vrhunski slovenski strokovnjaki z vseh področij

zanimivosti

Korenine rodu

John P. Nielsen, znani ameriški Slovenec, ugleden znanstvenik, zdaj izvršni direktor Mednarodnega inštituta za drage kovine (IPMI) na Newyorškem politehničnem inštitutu, je doslej izdal že dve številki edinstvenega »rodovnega« časnika z naslovom »Rojškova hiša« (Rojshet Homestead). List je razposlal številnim znanim potomcem Rojškove družine tako v Združenih državah Amerike kot tudi doma v Sloveniji. Skupno namerava izdati kakih dvajset številk tega lista, s katerimi naj bi tesneje povezal posamezne člane rodovine. Doslej je John P. Nielsen navezal stike z okrog 300 sorodniki, pravi pa, da ima iz številke v številko več naslovov svojega rodu, ki mu ga pomagajo iskati tudi drugi sorodniki.

John P. Nielsen nam je ob lanskem jesenskem obisku Slovenije pripovedoval, da doslej še nihče od sorodnikov ni zavrnil njegove pobude, seveda pa so med njimi razlike – od tistih, ki so nad idejo navdušeni in mu pomagajo navezovati nove stike, do tistih, ki so ravnodušni. Zanimivo pa je, da nihče ne zavrača njegove pobude. Iz korenin svojega rodu J. P. Nielsen spozna in odkriva vse značilnosti ameriških Slovencev: prve generacije, ki je mislila, da bo ohranila slovenske značilnosti, druge generacije, ki je bila »žrtev« brez korenin, in tretje generacije, ki je že v celoti amerikanizirana, vendar pa se prebujajo iz otopelosti. Morda bo prav Nielsenova pobuda spodbudila še koga od naših rojakov na tujem, da bo začel temeljiteje raziskovati svoj rod.

Še to: J. P. Nielsen načrtuje za bodočnost – sorodniki, ki jih bo odkril in z njimi navezal stike, naj bi se srečali na rodbinskem pikniku, ki bo v sklopu izseljenskega piknika leta 1985 v Škofji Loki!

Želite sliko svoje rojstne vasi?

Že zdaj je ponos marsikaterega slovenskega doma na tujem povečana fotografija domače hiše ali rojstnega

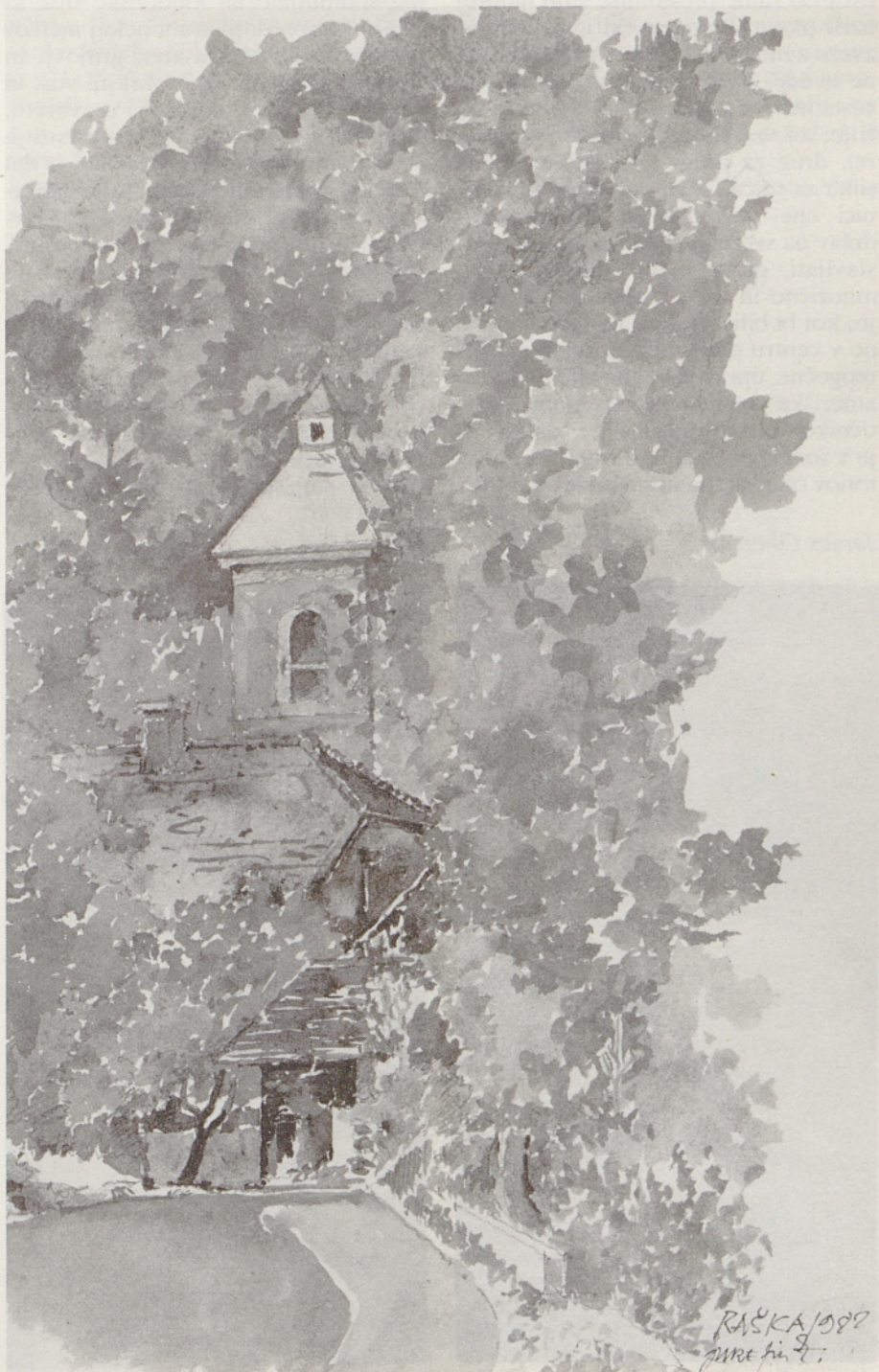
kraja. S krajem so povezani spomini vsakega posameznika, to je intimni svet, ki številni drugi ljudje nimajo vstopa vanj. To je svet, ki je tesno povezan s koreninami rodu, s starši, z otroštvom...

Na uredništvu Rodne grude se je na pobudo slovenskega zavoda za spomeniško varstvo oglasil mlad slikar Zvone Juretin, absolvent akademije za likovno umetnost iz Ljubljane. Predlagal nam je zanimivo zamisel: za naše naročnike oziroma bralce je pripravljen izdelati akvarelno sliko rojstnega kraja, rojstne hiše ali kateregakoli drugega objekta. Takšno sliko bi bilo treba le še uokviriti in obesiti. Po vzorcih, ki nam jih je slikar pokazal, smo prepričani, da bi bila slika pravi okras

vašega doma na tujem, saj avtor obvlada slikarsko tehniko, pripravljen pa je ustreči sleherni želji. Glede na to, da je bil nekdanj zaposlen na zavodu za spomeniško varstvo, še posebno pozornost posveča vsem sledem preteklosti.

Rojaki, ki želite imeti v svojem domu edinstven spomin iz domovine, – akvarelno sliko rojstnega kraja ali rojstne hiše, se lahko v ta namen obrnete na naše uredništvo ali neposredno na naslov mladega slikarja. Cena risbe je okvirno 1000 dinarjev (v ameriški valuti to zneske okrog 20 dolarjev). Naslov slikarja je: Zvone Juretin, Krakovski nasip 4, 61000 Ljubljana.

Zvone Juretin: Rašica, akvarel, 1982

Potomci Slovencev tudi v Kongresu

Po Pittsburghu in Clevelandu smo se na naši delovni poti po severovzhodni Ameriki spustili 27. septembra lani na letališče ameriške prestolnice. Washington, kaj smo se učili o njem, sem premišljevala v letalu pred spustom; da je to med ameriški mesti eno najmlajših, ustanovljeno komaj 1790 in da je imel glavno besedo pri njegovi ustanovitvi tedanji ameriški predsednik, najimenitnejši vodja v osvobodilni vojski, zato so mesto njemu na čast in v »večno slavo« tudi imenovali Washington. Na poti z letališča do same prestolnice smo najprej uzrli plovni Potomac, ki ima ladijsko zvezo z morjem, ob njem prelepe zelene livade. Vstric nas so vzdolž glavne ceste in reke tekale skupine ljudi: dva, trije, ali več skupaj, ali tudi posamično, drug za drugim. Nekoliko čudna slika za tujca, ki se približuje prestolnici ene največjih in najmočnejših držav na svetu in si pač ne more predstavljati, da se njeni prebivalci tako množično in tako svobodno rekreirajo, kot bi bili v nekakšnem letovišču in ne v centru državnega aparata in vse-mogočne upravne hierarhije. Tudi za ameriška mesta tako značilnih nebotičnikov nismo opazili, le v daljavi se je v sončnem zahodu blestel Washingtonov obelisk, na desni čudovit Jeffer-

sonov Memorial (spomenik?) in nekoliko višje nad mestom beli Kapitol. Peljali smo se tudi mimo Bele hiše, ki je sredi zelene oaze izgledala bolj vila podeželskega gospoda, kakor pa reprezentančno bivališče ameriškega predsednika. Docela bela, kakršna je, ni vzbujala nobene pozornosti in tudi okrog nje je bilo tiho in mirno kot na deželi. Washington je mesto zelenja, ogromni parki so v bližini Bele hiše in Kapitola, lepo gojeni, tako kot so tudi veliki nasadi v mestu, ob glavnih cestah in ulicah. Washingtonske ulice so me spominjale na londonske hiše ki imajo na sprednji strani nekaj metrov zelene trate, z okrasnimi grmovji in drevesi; mestu to daje okrasni vtis, ki ga povečujejo še bogatejši drevoredi. Bolj evropsko kot ameriško mesto je Washington in takšen pečat mu je dal Francoz arhitekt l'Enfant, ki je napravil načrt ameriške prestolnice s koncentrično zasnovo. To smo se prepričali naslednjega jutra, ko smo hiteli na Capitol Hill. Popolnoma ravne široke in silno dolge ceste gredo iz mestnega središča, kjer smo prebivali, na Kapitol in to v vse smeri, premočrtno obrnjene v vse vetrove. Imenujejo se po zveznih državah ZDA, h katerim geografsko tudi težijo.

Bela kupola Kapitola, dokončno

James Oberstar

Dennis Eckart

zgrajena šele leta 1865, nas je spominjala na kupolo bazilike sv. Petra v Vatikanu ali sv. Pavla v Londonu; z imeni Jeffersona in Washingtona je povezano nekaj desetletij trajajoče dograjevanje in spreminjanje lepote, v kateri se odloča usoda ameriške države. Kongres je zasedal 28. septembra, ki je bil tudi dan našega srečanja s kongresmeni, kakor pravijo v Ameriki izvoljenim predstavnikom v Kongresu. Ves strah in napetost, ki je pač razumljiva ob takšnih snemanjih, je že ob prvem stisku rok pregnal John Blatnik, ki je bil več kot trideset let eden najvidnejših članov ameriškega kongresa in čeprav se je moral pred kratkim zaradi bolezni upokojiti, ga njegova delovna vnema in politična aktivnost še vedno vežeta na predstavniški dom. Naše delo je potekalo brezhibno natančno, ker nam je pomagal on, nekdanji kapetan Janez, član ameriške vojne misije v Jugoslaviji. Sin revnih staršev z Notranjske, priseljnih v začetku stoletja v »obljubljeno deželo«, se je John Blatnik skozi srednjo in visoko šolo pretolkel s trdim garanjem in skrajnim varčevanjem staršev. V Minnesoti, deželi širnih gozdov in bogatih rudninskih nahajališč, kamor so se trumoma naseljevali Slovenci že v prejšnjem stoletju, je Blatnik zmagal na dvanajstih volitvah zapored in to deželo zastopal kot demokratski poslanec od vojne sem. Da pa je bil že pred vojno izvoljen za najmlajšega ameriškega senatorja, to bi bila zgodba zase. V komiteju za javna dela in prevoze ga je sedaj nasledil James L. Oberstar, ki vodi podkomitej za gospodarski razvoj. Sin slovenskega očeta in Italijanke je poglobljeno spregovoril o sedanjem gospodarskem položaju in njegovem vplivu na življenje etničnih skupin v Minnesoti, ki je njegov volilni okoliš. Ob zadnjih volitvah oktobra letos je bil Oberstar ponovno izvoljen na demokratski listi kar z 76% glasovi. Ponovno sta bila izvoljena tudi demokrata slovenskega rodu Denis Eckart iz Clevelanda (62% glasov) in Ray Kogovšek (51%) iz Puebla, ki je najmlajši kongresmen v Oberstarovem podkomiteju. Opazili smo veliko spoštovanje mladih kongresmenov slovenskega rodu do Johna Blatnika, ki sicer uživa velik ugled v amerškem kongresu. Bil nam je gostitelj in nas vodil po Kapitolu tako, da smo lahko prisostvovali tudi seji kongresa, ki v tridesetih letih pomembnega političnega dela v amerškem kongresu ni izgubil prijaznega nasmeha in osebne prizadetosti do bližnjega. »Pozdravite mi Notranjsko«, nam je naročil pred odhodom, »vse moje tam v Podložu in na Uršnih selah (?). Kadarkoli sem prišel na obisk so veselo vzdikljali: »Naš Ja-

nez je prišel in nikoli »stric iz Amerike«.

Z Johnom Fitzgeraldom Kennedyjem sta bila takoj po vojni med najmlajšimi kongresmani na Kapitolu in nekaj let tudi ožja sodelavca. »Tako droben in miren človek se mi je zdel John«, nam je pripovedoval John Blatnik, »nikoli si ne bi mislil, da bo postal predsednik države; veliko sva pozneje tudi skupaj sodelovala, takrat, ko smo v kongresu v dveh letih storili več, kot nekateri prej v desetletju«. Pokloniti smo se hoteli velikemu ameriškemu državniku, ki ga je pokosila morilčeva krogla 22. novembra 1963 v Dallasu, in čeprav nam je bil do odhoda v New York odmerjen čas, smo pohiteli na Arlinghtonsko pokopališče. Nad skromnim kamnitim grobom, v katerem sta pokopana tudi Johnova hčerka in sinek nenehno tli večni plamen.

Brodway od letališča La Guardia tokrat ni bil tako oddaljen kot od mednarodnega letališča Kennedy, na katerem smo pristali prvi dan našega prihoda v ZDA. Takrat smo na avtomobilski poti proti Manhattnu odločno zavili na Long Island in če nas ne bi begala čudna indijanska imena kot Massapequa, Wantagh in podobno, bi se prej ali slej znašli v morju. New York! Tak pač, kakršnega vidiš na fotografijah, le še nekaj novih, steklenih nebotičnikov so dodali prejšnjim in zdi se ti, da si nekoč že bil tukaj. Hiteli smo v samo osrčje Manhattan na Broadway, kjer smo stanovali v Empire hotelu, čisto nasproti Metropolitan opere. Opera je bila zaprta. Na programu je bila le opereta »Vesela vdova«. Pred vojno je moral biti naš hotel seveda eden imenitnejših hotelov New Yorka in se je prav gotovo kosal z Newyorčerjem, v katerem je živel Nikola Tesla. Pa kdo bi mislil na hotele in ugodje, saj nas je preganjalo delo in ob delu življenje na ulicah. Pravcati Babilon ras, narodnosti, jezikov, čudnega obnašanja in še bolj čudnih navad je ta New York. Če le malo odrišeš »pete avenije« na jug, si že sredi Chinatowna, kitajskega mesta, kjer te vabijo čudni hieroglifi v najbolj prijazne restavracije, z najboljšo hrano na svetu. Še nižje je Little Italy, kjer je trušča in vpitja prav toliko kot v Neaplju. Toliko različnih etničnih otokov sredi drugega največjega mesta na svetu, da se težko znajdeš; bolj ugibaš po zunanjem videzu, kot po znanju in prepričanju. New York je zabavno mesto in odkrival bi ga lahko vsak dan znova, toda delo nas je tudi tukaj priganjalo in ustrezljivi dr. John Nielsen, eden vodilnih članov Lige slovenskih Američanov nas je čakal z zanimivim programom filmskih snemanj. Na 18. ulici tega človeškega velemravljišča smo zagledali staro stavbo, v kateri je

24. oktobra 1963, po sedemdesetih letih življenja, utihnil Sakserjev Glas naroda.

Zadnja leta ga je skrbno urejala pisateljica Anna Krasna-Praček, ki sedaj živi v Ajdovščini. Nedaleč od tiskarne smo posneli tudi staro tovarniško stavbo, v kateri so še pred nekaj desetletji domžalska dekleta in žene pletle slamnike. Mnoge so prišle v New York že okoli leta 1884 in po zgledu teh prvih skupinic slamnikarjev in slamnikaric so nato prihajali še drugi priseljenci. Ustanavljali so tudi lastne delavnice za izdelovanje slamnikov, klobukov in klobučevine. Tako so Domžalčanke in Domžalčani zasedli spodnji vzhodni del New Yorku, kjer so se tudi naselili in postavili cerkev sv. Cirila in Metoda na »osmi«, ki stoji še danes. Posneli smo jo, saj to newyorško slovensko župnijo obišče vsako nedeljo nekaj zvestih obiskovalcev, ki pridejo tudi od daleč, da bi se srečali in rekli kakšno »po slovensko«. Kot je znano, so se Slovenci iz Greater New Yorka selili kasneje v Brooklyn, kjer jih tudi sedaj živi največ. Sicer pa slovenska nasebina v New Yorku ni bila nikoli posebno močna, saj je bil New York le izhodiščna točka za slovenske priseljence v Ameriki. Seveda nismo mogli mimo Carnegie Halla na »sedmi«, kjer je dolga leta deloval slovenski operni pevec Anton Šubelj.

Ne moreš iz New Yorka, ne da bi videl Wall Street, kjer se že skoraj dvesto let kroji usoda Amerike in morda tudi ostalega sveta. Bila je ne-

delja popoldne in skoraj nikogar v ozkih uličicah finančne »prestolnice«, le tu pa tam kakšen kuža na nedeljskem potepu. Zavili smo v Battery park, od koder je čudovit razgled h kipu svobode in na Ellis Island. Skozi ta otoček, do katerega vozi redni izletniški parnik, so šle milijonske množice evropskih priseljencev. Samo leta 1907 se jih je na njem izkrcalo milijon tristo tisoč! Bogve, koliko je bilo med njimi Slovencev? V Battery parku je bilo tisto zadnjo septembrsko nedeljo živahno; sončno in toplo vreme je vdahnilo življenje v sicer dokaj opuščen kraj na skrajnem jugu Manhattanu. Med poskočne akorde neapeljske tarantele se je pomešala pesem črnega bluesa, popevki iz Presleyevih dni se je pridružila neznana operna arija. Zelena oaza pred kipom Svobode je bila v okrilju newyorških nebotičnikov tisto prijazno jesensko popoldne prizorišče sožitja med narodi, urica počitka in veselja. V srcu sem jim zaželela miru, vsakemu posebej, in vsem skupaj.

Dorica Makuc

Ray Kogovšek

Frank Blatnik

reportaža na vašo željo

vsak topli vpliv z morja. Največ o vremenu je vedela povedati Marija Ule, ki že šestintrideset let skrbi za vremensko hišico Meteorološkega zavoda Slovenije. Poleg tega pa tudi opazuje rastlinje in si vestno vsako leto zapisuje začetke brstenja posameznih rastlinskih vrst, cvetenje, dozorevanje in podobno. Najnižja zimska temperatura, ki jo je odčitala s termometra, je bila 1967. leta, kar minus 34 stopinj Celzija. Starejši pa zatrjujejo, da so v najbolj mrzli zimi tega stoletja leta 1929, v Babnem polju imeli kar minus 39 stopinj.

Babno polje preseneti obiskovalca s svojo urejenostjo in večino novih in

Babno polje ni več ob zidu

Za Babno polje pravijo, da je bogu za hrbotom, pa se motijo. Morda je včasih res bilo, ko je sem gor še vodila ovinkasta in makadamska cesta, odkar pa je kraj povezan z lepim asfaltom, ki je marsikje izravnal tudi ovinke, pa Stari trg pri Ložu ni več v nikakoli daljavi. In še devet avtobusov gre skozi, v eno in drugo smer delavskih in rednih linij. Hrvaško slovenska meja, ki poteka le pol kilometra od Babnega polja, je zdaj le še geografski in upravni pojem, saj se mnogo ljudi, kar okrog sto jih je, vozi vsak dan na delo na slovensko stran. Največ v Kovinoplastiko v Lož, nekaj pa tudi v obrat Kovinoplastike v Babnem polju, ki je nova tovarna s kapaciteto okrog sto dčlovnih mest, vendar je za zdaj še daleč od polne zmogljivosti. Pomudimo se še ob meji, ki tam poteka še iz davne preteklosti. Včasih je bila tam meja med Avstrijo in Ogrsko, na rimski limes pa spominjajo še ostanki obzidja. Pa tudi samo ime bližnjega Prezida, ki ga nekateri razlagajo kot pred zid, drugi kot prastari zid, oboje pa potrjuje obstoj rimskih utrd.

Zanimive so tudi razlage za nastanek Babnega polja. Pripovedujejo, da so bili z naselitvijo Slovanov tu cvetoči kraji, ki pa so jih grozno opustošili Turki. Vasi so baje popolnoma uničili, ljudi pa kolikor jih niso pobili, so odvlekli v sužnost. Ušla naj bi jim le ena ženska (baba), ki se je skrila v gnoj. To naj bi potrjevala tudi druga zgodba o kmetu Kobenclu, ki je pred mnogim časom na njivi na Zavodih izoral bronast zvon, ki še zdaj visi v stolpu. Ta zvon naj bi bil iz cerkve pred turškim uničenjem.

V glavnem se današnja vas sestoji iz dveh zaselkov Bukovice, ime naj bi izviralo od bližine bukovega gozda in Hriba, s skupno tri sto prebivalci. Že samo ime vasi, da misli, da so tu dani pogoji za kmetijstvo, vendar te možnosti močno zmanjšuje visoka lega. Babno polje je znano kot najbolj mrzel kraj v Sloveniji in mu šaljevci pravijo tudi slovenska Sibirija. Poleg same nadmorske višine, pridene svoje zraven še bližnji Snežnik, ki odpira planoto proti severu, preprečuje pa

Babno polje

Tudi v Babnem polju se staro umika novemu

obnovljenih hiš. Pravijo, da gre zato zasluga Kovinoplastiki, saj je večina ljudi zaposlenih, kmetija doma pa je še za zraven. Od tri sto prebivalcev jih hodi v službo kar 120.

Včasih, ni še dolgo tega, so bili samostojna fara, ko pa je 1964. leta umrl župnik, so jih priključili k Staremu trgu. Tudi na farovžu, nekoč močnejši zgradbi, se pozna, da je že vrsto let brez gospodarja. Sicer pa je v Babnem polju 106 hišnih števil, naseljenih pa je 94. Električno so v vas dobili 52. leta, zdaj pa se dogovarjajo še za vodovod, ki so ga zaenkrat napeljali le do obrata Kovinoplastike. Zato se prebivalci poslužujejo vodnjakov, ki jih imajo vsaka hiša ali nekaj hiš skupaj.

»Res je malo naporno, zajemati vodo z vedrom iz globine, vendar smo tega od malega navajeni,« je dejala Marija Konc, ki je napajala konja in nekaj ovc v hlevu.

Včasih je bilo več pašniške živinoreje, zdaj pa so se pašniki deloma zarasli. Pri Mrvoševih, gospodar se je priženil s hrvaške strani, gojijo največ ovc.

»Včasih smo imeli kravo,« je dejal gospodar, »vendar je s to živaljo veliko dela, oba z ženo pa sva v službi. Ovce so skromne, same se pasejo.«

Mrvoš svoje zemlje nima dovolj, vendar jo je precej vzel v najem od tistih, ki je ne rabijo, večinoma upokojencev. Zaenkrat ima le trideset živali, vendar je gotov, da bo svojo čredo v bodoče dokaj povečal.

Vinko Pojè zdaj uživa pokoj, bil pa je kmet in delavec v tovarni. Nekaj let je bil tudi v Franciji.

»Mladi zadnje čase ostajajo doma, tu si postavljajo hiše, prirasli so na domači kraj,« je pravil. »Včasih pa je bilo teže, zaslужka nikakega, od kmetije malo, družine pa velike. Lahko rečem, da se je pol Babnopoljcev izselilo, največ v Francijo, nekaj pa tudi v Ameriko in Avstralijo. Pet ali šest družin še po zadnji vojni.«

Za Vinka Pojeta pravijo, da zna napraviti marsikaj iz lesa, za uporabo ali za spomin in da o kraju marsikaj ve. Nerač se spominja tistih groznih časov iz vojne, ki so vso vas zavili v črnino. Kraj je že od vsega začetka sodeloval s partizani. Ko so koncem julija 1942. leta pridrveli v vas Italijani, so se ljudje poskrili v okoliških gozdovih, vendar so jih s pretvezo zvalili nazaj. Kriva je bila tudi izdaja in tako so vojaki ljudi polovili in jih 30. julija 49 ustrelili na bližnjem Vražjem vrtecu, dan prej pa devet v Jermendolu. Med vojno je kraj izgubil preko sto ljudi, zato danes v vasi ni veliko starih ljudi. Najstarejša je Ivana Debeljakova, ki jih ima 88, Janez Pojè, najstarejši možki, pa jih šteje šest manj.

Mladi Babnopoljci zahajajo po znanje v novo šolo, ki je začela s poukom

še leto, prej pa so se vozili nekaj v Pudob, nekaj pa v Stari trg, kamor še danes hodijo otroci od drugega razreda naprej, najmlajšim pa je dolga vožnja prihranjena. Poučuje le ena učiteljica osem prvošolcev in drugošolcev skupaj. Še sreča, da pozna vse po imenih, saj pravijo, da se vsak drugi Babnopoljec piše Troha.

In so mi za slovo zvečer povedali še dve zgodbi. Da je tu čez Martin Krpan tovoril sol in od Tabogatega (tako se pri hiši reče) s Kozjega vrha. Da je nekoč, čas je pomaknjen za stoletje ali dve nazaj, prišel k drvarjem v gozdu tat, oziroma njegova duša, se izpovedal, da je ukradel kelih iz cerkve na

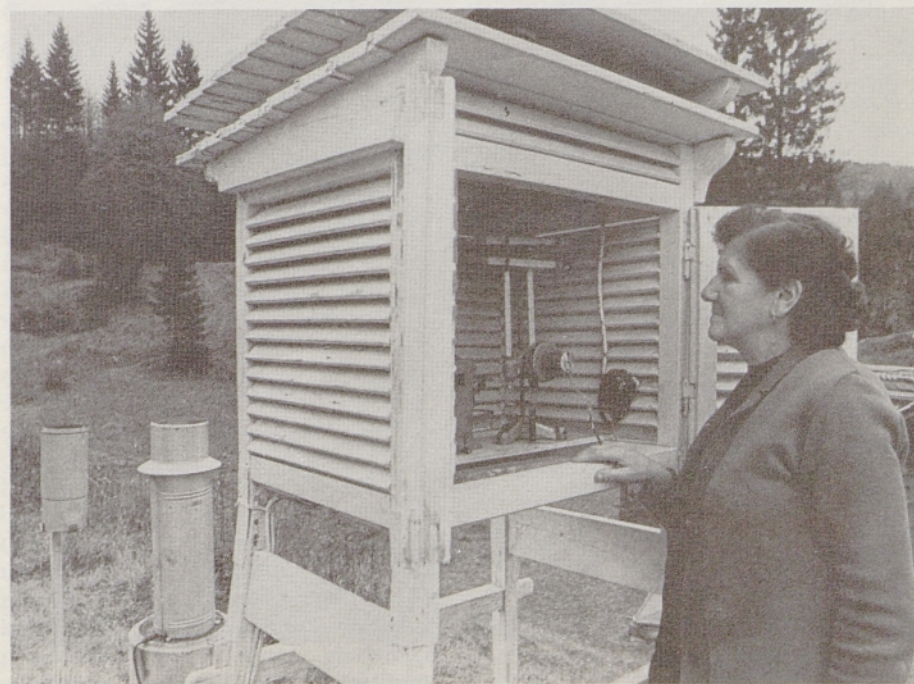
Križni gori in ga skupaj z drugim nakradenim blagom zakopal pod neko skalo. Povedal je kje, vendar zagrozil, da bo vsak, ki ga bo dvignil pred poletjem, še isto leto umrl. Tabogati, oziroma tisti njegov prednik, ki je hiši priiskrbel to ime, se je znašel in je prej potegnil zaklad iz zemlje, vendar z volom, ki je po tistem res poginil. Pri tem pa je toliko raztresel, da so dobili dovolj še vsi tisti, ki so šli iskat poleti. Da je tam še kaj ostalo, baje mislijo nekateri še danes.

Besedilo in slike:
Janez Zrnc

Učenci osnovne šole v Babnem polju sami pospravljajo drva v drvarnico

Marija Ule že 36 let skrbi za vremensko opazovalnico

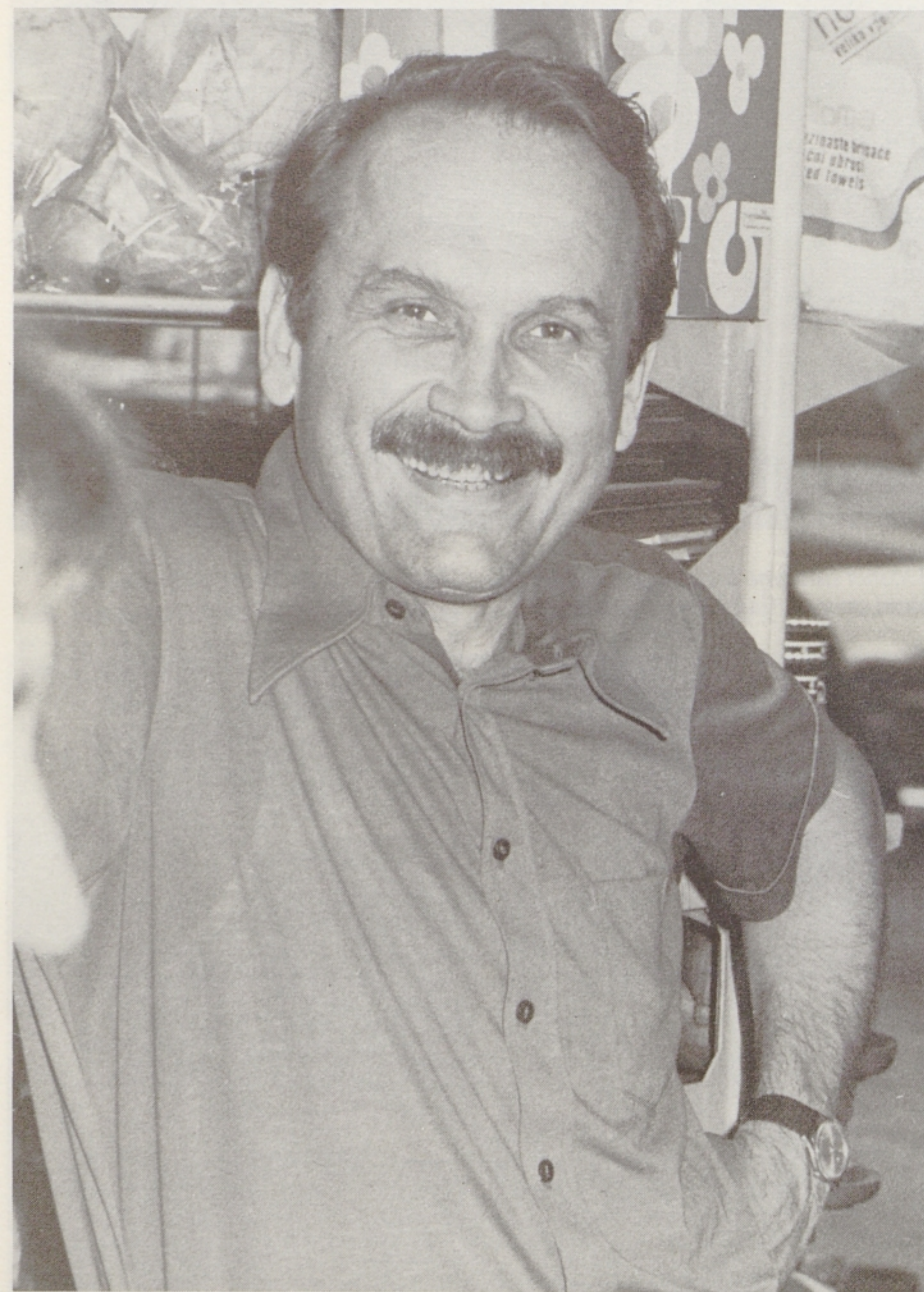

V enotno občestvo – vse slovensko kulturno hotenje

Pred nekaj meseci je bil izvoljen za predsednika republiškega komiteja za kulturo in znanost ugledni slovenski znanstvenik in pisatelj dr. MATJAŽ KMECL.

Rodil se je leta 1934, po opravljeni diplomi na filozofski fakulteti v Ljubljani se je pričel ukvarjati z raziskovanjem slovenske literarne zgodovine, postal je kritik, docent za zgodovino slovenskega slovstva na filozofski fakulteti v Ljubljani, bil je nekaj časa urednik revije Jezik in slovstvo, raziskuje pa tudi pripovedno prozo (doktoriral je s temo Uvod v razlago sodobne slovenske novele), in literarno teorijo.

Doslej je napisal že več radijskih iger in dramskih del (konec decembra 1982 je bila v Kulturnem domu v Trstu premiera njegove najnovejše igre za naslovom Mutasti bratje, ki govori o trpki usodi koroških Slovencev), ker pa je velik prijatelj narave, zlasti slovenskih planin, je doslej spisal že knjigo z naslovom S prijatelji pod macesni, imenitna besedila pa je prispeval tudi za knjigi Zakladi Slovenije in Naše gore.

Dr. Matjaž Kmecl

Današnje bogato kulturno življenje v Sloveniji ima svoje globoke korenine v preteklosti. Ali bi nam lahko povedali nekaj o značilnih obdobjih tega razvoja?

Še pred dobrimi 100 leti si je veliki slovenski pisatelj Josip Jurčič v beležnico zapisal: »Mi smo kakor Mojzes; svojemu ljudstvu kažemo pot v obljubljeni deželo, sami vanjo nikoli ne bomo prišli!« »Obljubljena dežela« mu je bil čas, ko bi se slovenski otroci v šoli učili slovensko, ko bi imeli slovensko univerzo, ko bi bil uradni jezik slovenski, gledališče, založbe, lokali – vse na Slovenskem slovensko. Skoraj celotno šolstvo je bilo še slabih sedemdeset let nazaj pri nas nemško, uradni jezik najpogosteje nemški, bili smo brez univerze, pa čeprav je 95% prebivalcev tod, tudi na današnjem zamejskem Koroškem in Primorskem, bilo Slovencev. Rodovi in rodovi slovenskih izobražencev so se bojevali za slovensko kulturo; Levstik je na primer poleg vsega drugega delal pove-ljevalni jezik za telovadbo, Erjavec in drugi odlični pisatelji so pisali učbeni-ke, Jurčič in še prenekdo se je izčrpal kot novinar. Hkrati je tekel politični, med zadnjo vojno pa tudi oboroženi boj vsega slovenskega ljudstva za svo-bodo. Nič ni bilo podarjenega, sto let in več je trajala ta fronta! Še potem, ko je bila 1918. pravica že skoraj izborna, ni bilo vse, kakor bi moralo biti: velikosrbska kraljevska diktatura ni skrivala želje, da bi vso novo kralje-vino Srbov, Hrvatov in Slovencev na-pravila srbsko. Bilo je treba veliko nove živavosti in odpornosti! In tega je bilo! Kar zadeva kulturo: Slovenci smo med prvimi začeli ustvarjati svojo radijsko igro, že v dvajsetih letih; v tridesetih smo že imeli prve celovečer-ne umetniške filme; izdajali smo dolgo vrsto najrazličnejših časopisov, takš-nih, ki so bili samo za otroke, tudi po štiri hkrati (to je za dvomilijonski na-rod toliko, kolikor bi jih za Američane pomenilo 300–500!); tik pred zadnjo vojno je na Slovenskem izhajalo do 700 različnih knjig letno. – Toda Slo-venci živimo na zelo važnem koščku srednjeevropske zemlje, na vrhu naj-severnejšega sredozemskega zaliva, Jadranskega morja, in apetiti po tej zemlji so bili zmeraj veliki: 1941. je Hitler staro nemško željo po prehodu do Jadrana in s tem do Sredozemlja surovo uresničil; napadel je Jugoslavi-jo, okupiral in razkosal slovensko ozemlje ter ga začel ponemčevati; iz-seljeval je cela področja in streljal, zapiral, iztrebljal, na prazne kmetije je naseljeval nemške družine. Skratka, slovenski narod je obsodil na iztreb-ljenje, uničenje. Takrat pa se je ta narod, ki je bil zatiranja vaje, uprl in začel svoje življenje braniti s puško v

roki; v neusmiljenem boju je zgubil življenje sleherni deveti Slovenec! (Krvni davek je bil tudi med slovenskimi umetniki v tem boju velikanski; samo pesnikov in pisateljev je padlo 27!) Pri tem pa je tudi zadnji borec vedel, da se ne bori le za svoje življenje, marveč tudi za življenje svojega jezika, kulture, naroda. Iz te zavesti je sredi boja zacvetelo čisto posebno, široko ljudsko kulturno življenje. Številne skrite tiskarne so tiskale časopise in pesniške zbirke; tako je pesnik Matěj Bor že leta 1942 v globoki ilegali izdal zbirko pesmi *Previharimo viharje*, natisnili so nekaj prelepo ilustriranih izdaj Prešernovih Poezij, nastalo je blizu 10.000 ljudskih pesmi, več kot 200 kratkih iger, ustanovljene so bile gledališke družine in osrednje slovensko partizansko gledališče, slovenske partizanske vojaške enote so nosile imena po velikih slovenskih pesnikih in še pred koncem vojne je bil 8. februarja 1945 razglašen dan Prešernove smrti za slovenski kulturni praznik, ki se še danes praznuje! Cvetele so kulturne prireditve, ki so jih imenovali mitingi, prirejali pa kjerkoli: sredi gozda, na senikih, v polpodrtih šolah in gasilskih domovih, po večjih domačijah; na njih so s petjem, govori, recitacijami in igrami spodbujali slovensko ljudstvo, naj vztraja v boju za svojo svobodo. – To je tako bogata zgodovina, da ji zlepa ni podobne, iz tega je moralo zrasti kaj tudi v današnji dan: in res imamo dandanes Slovenci deset poklicnih gledališč, svojo televizijo, eno osrednjo in nekaj deset lokalnih radijskih hiš, lastno filmsko proizvodnjo (letos 6 celovečernih filmov), imamo kakšen ducat založb, ki izdajo na leto do 1700 različnih knjig in pošiljajo na trg nekaj sto različnih strokovnih, političnih, umetniških in drugih časopisov, na leto izide po nekaj deset izvirnih pesniških zbirk, potem je v Ljubljani odlična, svetovno znana filharmonija, v Mariboru in Ljubljani opera, še bolj znan v svetu je ljubljanski grafični bienale in ljubljanska grafična šola, številne forme vive – umetniški parki s plastikami oziroma kipi iz kamna (Seča), lesa (Kostanjevica) ali železa (Ravne na Koroškem) in slikarske kolonije; v najrazličnejših krajih Slovenije deluje preko 60 likovnih razstavišč, itd. itd. Skratka: majhen narod, veliko srce! Kultura, ki bi bila v čast prenekateremu mnogoštevilnejšemu narodu!

V Sloveniji je močno prisotna amaterska kulturna dejavnost...

Ena osrednjih pozornosti slovenske kulturne politike je veljala in velja kar naprej amaterskim, ljubiteljskim kulturnim dejavnostim: sleherni Slovenec, ki čuti v sebi željo ali potrebo po

kulturni ustvarjalnosti, naj bi imel možnost, da to svoje veselje lahko tudi uresničuje. Pevci seveda še zmeraj prednjačijo; vsako leto se zberejo v Šentvidu pri Stični v velik vseslovenski pevski zbor, ki šteje do 7000 pevcev! Med zbori so se razcveteli predvsem okteti, ki jih je zagotovo nekaj sto (med njimi svetovno znani Slovenski oktet, ki je ponesel našo pesem po vseh celinah). Toda tudi gledališka in folklorna dejavnost sta močno razviti, tako da že prenekatera gledališka družina pripravi predstavo na robu profesionalne perfektnosti (Šmartno ob Paki, Jesenice, Lukovica in druge); amaterski književniki se zbirajo na skupinskih branjih, najboljši pa na ljubiteljski literarni koloniji v Slovenskih goricah (Gradišče). Vse več je takšnih amaterskih skupin, ki jih vodijo poklicno šolani umetniki z dokončanimi študijami na kateri od ljubljanskih umetniških akademij: likovni, glasbeni ali gledališki. Povrhu Zveza kulturnih organizacij Slovenije stalno prireja tečaje za pevovodje, režiserje, plesne učitelje, kulturne organizatorje – in prav zdaj se temeljiteje posveča vabljenju in pritegovanju izseljencev – z njihovo udeležbo bi se na takšnih tečajih občasno in po predstavniki združevalo v enotno občestvo vse slovensko kulturno hotenje, kolikor ga je doma in po širnem svetu. – Ni mogoče dovolj poudariti pomena takšnega amaterizma: narodova kultura bo tem višja, kolikor višja bo kultura slehernega posameznika v njem; tem večje bo tudi slovensko samozavedanje, zavest o lastni samorodnosti.

Ko so nas letošnje poletje obiskali naši izseljenci iz ZDA, so občudovali Cankarjev dom v Ljubljani, obenem pa so nas vpraševali, odkod nam toliko denarja zanj in kako to, da si lahko privoščimo takšno poslopje...

Cankarjev dom zidamo vsi Slovenci; sleherni izmed nas, ki to zmore, prispeva deleček svoje mesečno plače zanj. V domu, ki stoji ves snežnobel sredi Ljubljane, kakor Cankarjeva bela krizantema umetnosti, je 700 različnih prostorov, vrsta dvoran, v največjo, ki je vrhunsko akustična, v njej pa so tudi največje orgle v Srednji Evropi, gre 1400 in po potrebi še več gledalcev. V velikih marmornih vežah se vrstijo razstave, v drugih prostorih pa sleherni večer in tudi ob popoldnevih po več prireditev hkrati: koncerti vrhunskih domačih in svetovnih ansamblov, amaterskih skupin, solistov, okrogle mize – javni pogovori o različnih zanimivih, aktualnih vprašanjih, projekcije filmov, otroške matinee z lutkovnimi predstavami, čarovniki, pripovedovalci pravljic, gledališke predstave, koncerti pop ansamblov

itd. Tu se na velikih svetovnih kongresih sestajajo najrazličnejši strokovnjaki z vseh celin. – Cankarjev dom pa je pri vsem tem samo posrednik, nima ne svojega orkestra, ne gledališča, skrbi le za to, da se vanj steka ta nenehno tekoča reka domače in svetovne kulture. – In zakaj si ne bi privoščili takšnega Cankarjevega doma? Če smo ponosni na svojo kulturno dejavnost in želimo biti na tekočem s svetovnimi dogajanjem v umetnosti? Če ga kratkoinmalo potrebujemo? Če v njem ne čutimo samo dolga pred preteklostjo, marveč tudi dolg do prihodnosti; Gorki je nekoč zapisal, da je estetika etika prihodnosti – prihodnost človeštva je v kulturi in lepoti.

V kulturo slahernega naroda sodi tudi urejena podoba njegove pokrajine, okolja. Kaj storimo mi za to, da ohranimo pristnost slovenske pokrajine?

Svojo pokrajino smo pretekla desetletja v marsičem zanemarili; nagli industrijski razvoj je pomenil enako naglo onesnaževanje voda, zraka; z velikimi jeklenimi daljnovodi smo kot drugod po svetu znali pokvariti najlepše krajinske poglede, divje gradnje so se razpasle na široko in prav tako skvarile prenakateri lepi kotiček. Toda najlepše slovenske bisere smo znali obraniti: Sočo, Bohinjsko jezero, Triglavsko pogorje, tudi gozdove v veliki meri – dobra polovica Slovenije, to je preko milijon hektarov, je namreč pogozdena: v njih živi okoli 300 medvedov, več sto risov, kozorogov, muflov, kun, svizcev, na desetisoče srn, gamsov, celo kakšen orlovski par še gnezdi v odročnejših predelih Julijskih Alp. Pred kratkim smo sprejeli zakon o Triglavskem narodnem parku, z njim smo na različne načine zaščitili čez 70.000 hektarov najlepših predelov, skorajda celotno območje Julijskih Alp; tudi reke s strožimi predpisi glede onesnaževanja okolja pomalem očiščujemo, blejsko jezero – ki je bilo že močno umazano – je tik pred ozdravitvijo; s posebnimi odloki imamo zavarovano redko cvetje (ali veste, da več kot 60 rastlin raste v naravi samo pri nas?), živali. Imamo že zelo močno gibanje za varstvo narave, ki si z vsemi močmi prizadeva, da bi ta naš »mali vrt Evrope« to tudi zares ostal.

Imamo nekaj izredno dragocenih starih mest na Slovenskem (Ptuj, Škofja Loka...); kako si prizadevamo zaščititi in ohranjati stara mestna jedra?

po sloveniji

Na **BLANCI** v sevniški občini so odprli prenovljen kulturni in gasilski dom, ki je bil zgrajen predvsem s prostovoljnim delom vaščanov, v sosednji Sevnici pa so v okviru skupnega občinskega praznika izročili namenu nove prostore srednje tekstilne šole.

Ob **BOHINJSKEM JEZERU** so odprli obnovljeni hotel Jezero. Leta 1976 je hotel Jezero razdejal potres, zdaj pa je hotel višoke B kategorije. V 31 sobah ima 70 ležišč, v dveh restavracijah pa 170 sedežev. Letos bo v hotelu največ tujih gostov iz Zvezne republike Nemčije.

V **CELJU** so odprli drugo polovico lepega doma upokojujencev v Jurčičevi ulici. Stanovanjski del prizidka z več kot sto ležišči sicer uporabljajo že dalj časa, vendar pa so ga odprli šele sedaj po zagotovitvi veznega trakta med obema deloma doma. V veznem traktu je več prostorov za skupne potrebe, med drugim tudi jedilnica. V celoti lahko celjski dom upokojujencev sprejme več kot 200 stanovalcev.

V podjetju Merx v **CELJU** imajo obsežen program za konjerejo; že v minulem letu jim je izvoz konj prinesel okoli petnajst milijonov deviznih dinarjev. Pri snovanju konjereje na celjskem območju niso mislili le na izvoz, temveč tudi na vzrejo za potrebe splošnega ljudskega odpora, delo in za turizem. Zanimanje za vzrejo raste, treba pa bo izbrati primerne pasme.

V rudniku kaolina v **ČRNI** pri Kamniku 78 rudarjev nakoplje približno 70 tisoč ton kaolina letno. Iz sivega prahu pridobivajo v separaciji 22 tisoč ton čistega kaolina. Večino ga prodajo papirnicam, ki ga potrebujejo pri izdelavi papirja. Te so ga do nedavnega še uvažale s Češkoslovaškega. Kaolina je po raziskavah na zalogi še za 20 let. Še v letu 1981 je imel rudnik ob koncu leta precej izgub, v prvih šestih mesecih minulega leta pa so za 24 odstotkov presegli zastavljeni načrt.

V Količevem pri **DOMŽALAH** so odprli prenovljen Heliosov obrat za izdelavo alkidnih in poliestrskih smol, kjer bodo naredili približno 10 tisoč ton umetnih smol letno več. Umetnih smol, ki jih naredijo sedaj 9 tisoč ton letno, na domačem trgu manjka. S povečano proizvodnjo bodo nadomestili uvoz smole, omogočili hitrejšo

rast industrije premazov, precejšnje pa so tudi možnosti za izvoz na zahodni trg.

V okolici svoje kočice pri **GLOB-DOLU** so mirnopaški lovci povabili člane novomeške lovske družine na vzorno organizirano brakado. Slabo vreme jih ni spravilo ob dobro voljo. Čeprav triurni pregon ni prinesel plena, so lovci obeh družin prebili dan v prijetnem tovariškem razpoloženju: Streljali so v slepo tarčo, pekli kostanj, se šalili, dobro jedli in pili ter se ob dveh ognjih še bolj spoprijateljili.

Le dobri gradbinci vedo, da deluje na **JEZERSKEM** kamnolom lehnjaka. Največ ga uporabljajo za obloge sten kot okrasni luknjičav kamen, katerega lastnosti so podobne granitu. Za domači trg ponujajo letno okrog 2500 kva. metrov plošč, lehnjak pa izvažajo v kvadrilih. Kamnolom deluje v sklopu podjetja Marbor Hotavlje, kjer so v minulem letu uspeli prodati na tuje več kot 70 kubičnih metrov jezerskega lehnjaka (v Švico in ZR Nemčijo).

Na rojstni hiši profesorja Franja Baša v **KAMENČAH** pri Braslovčah so odkrili spominsko ploščo. Z njo je Geografsko društvo Slovenije počastilo spomin na soustanovitelja tega društva in se oddolžilo raziskovalcu slovenske zemlje. Ob odkritju spominske plošče so člani prosvetnega društva in učenci osnovne šole izvedli kulturni program.

Na nedavnem salonu pohištva v Beogradu je tovarna Stol iz **KAMNIKA** prejela za svoje izdelke kar dva zlata ključa: prvega za jedilno garnituro »VN«, ki jo je oblikoval Branko Uršič, drugega pa za sistem pisarniškega pohištva »Beta«, ki sta ga oblikovala Branko Uršič in Anton Benda. Poleg tega je kamniški Stol dobil tudi diplomu revije Naš dom in diplomu Designe centra v Beogradu za klubske sedežno garnituro »Lan«.

130-letna Kemijska industrija v **KAMNIKU** je edini jugoslovanski proizvajalec vžigalne vrvice, ki jo izdelujejo že polnih 60 let. Proizvodnja zadostuje za jugoslovanski trg, delno pa jo tudi izvažajo. Poraba vžigalne vrvice je zaradi rasti rudarske proizvodnje nenehno naraščala do leta 1964, ko so tudi pri nas začeli uporab-

ljati sodobnejšo tehniko miniranja. Zato je proizvodnja vžigalne vrvice v zadnjih nekaj letih na isti ravni in tudi v prihodnje v Kemijski industriji ne pričakujejo bistvenih sprememb.

Iz tovarne Cimos v **KOPRU** so na prodajna mesta pričeli pošiljati nov izdelek »dyane pick-up«, ki ga po domače imenujejo tudi »geri-geri« (vleci, vleci, osliček). Gre za izpeljanko iz diane 6 oziroma dianefurgona (DAK), ki so ga cimosovci izdelali pred kratkim. Podobno kot DAK ima motor »gerija« 602 kubična centimetra delovne prostornine, 21 kw (30 KS) moči, na 100 km porabi 7,2 litra bencina. Avto je težak 640 kilogramov, skupna dovoljena teža pa je 1155 kilogramov, torej je praktičen za vse, ki želijo na avtomobilu peljati še slabih 500 kg tovora.

Na rojstni hiši dr. Janeza Bleiweisa so v Tavčarjevi ulici v **KRANJU** odkrili spominsko ploščo temu znanemu živinozdravniku, organizatorju kmetijstva, veterinarstva in veterinarskega šolstva na Kranjskem v 19. stoletju ter piscu, časnikarju in politiku. Spominsko obeležje je postavila zveza društev veterinarjev in veterinarskih tehnikov Slovenije, ki je s svojim gorenjskim društvom ob tej priložnosti pripravila tudi strokovni posvet.

V **KRANJSKI GORI** je približno 1700 hotelskih ležišč, 1900 jih je v domovih, 100 v počitniških stanovanjih in 700 pri zasebnikih, ki pa vse bolj opuščajo to dejavnost. Ob tem pa so v načrtu do leta 2000 predvideli nov sistem žičnic Trebež s povezavo z Vitrancem in dopolnitev žičniškega sistema Podkoren-Planica z izgradnjo smučišč za vadbo veleslalom in slaloma.

V slovenski največji tovarni celuloze in papirja v **KRŠKEM** so se poslovali od stare tehnologije snovnih jam – leta 1939 so jih praznili z vilami, sedaj pa z vodnimi črpalkami, skozi katere je v tem času šlo 68 tisoč polnih kuhalnikov – in jo zamenjali s sodobno tehnologijo, kjer se proces vodi le s pritiskom na gumb. Tako so s to novo pridobitvijo, ki je med najpomembnejšimi elementi novih čistilnih naprav, zmanjšali in optimizirali porabo surovin in specifičnih kemikalij, s čimer bodo prihranili veliko denarja.

O vznožju **LENDAVSKIH GORIC** že desetletja priteka voda iz dveh izvirov. Starejši Lendavčani pravijo, da »vodnjaka« tudi v najhujši suši ne usahneti. Marsikdo se odzaje, posebno v vročih poletnih dneh, hkrati pa je zanesljiv vir takrat, ko je z vodovodom kaj narobe.

Deset let mineva, odkar so v tovarni Veriga na **LESCAH** osnovali kulturno društvo, ki je v teku let vse bolj bogatilo svojo dejavnost. Jubilej so člani društva in prebivalci proslavili s števil-

nimi dobro pripravljenimi prireditvami, tudi z nastopom folklorne skupine, ki se je predstavila s prekmurskimi in istrskimi plesi.

Tovarna Žito v **LJUBLJANI** bo za pridelovanje pšenice v Pomurju vložilo 54 milijonov dinarjev. S tem denarjem bo ABC Pomurka meliorirala zemljišča za nova pšenična polja. Od letošnjega leta dalje bo Žito dobivalo iz Pomurja pet tisoč ton pšenice.

Ob Dnevu republike so v Allendejevi ulici v **LJUBLJANI** odprli Pedagoški center, ki bo namenjen izobraževanju bodočih pedagoških kadrov. V centru bodo namreč oddelki Pedagoške akademije in Srednje vzgojiteljske šole. Pedagoški center je veljal 320 milijonov dinarjev. Ob tej priložnosti so podelili visoka državna odlikovanja 14 pedagoškim delavcem, ki jih je odlikovalo predsedstvo SFRJ.

V prostorih Ekonomskega centra v **MARIBORU** so odprli skupni računalniški center Hidromontaže, Ekonomskega centra, Mariborske livarne, Surovine ter Tovarne vozil in toplotne tehnike. Tako so si zagotovili stalnost v razvoju uporabe računalnika pri gradnji informacijskega sistema za upravljanje proizvodnje.

Agrokombinat v **MARIBORU** mora zaradi zimske pozebe v letih 1980–1981 izkrciti 80 vinogradov. Najprej so obnovili 30 hektarov, lani spomladi 25, drugih 25 hektarov pa bodo sadili letošnjo pomlad. Obnavljali bodo v Malečniku-Celestini, na Meljskem hribu, v Limbušu in v Jarenini-Šolovo. Obnova je pomembna tudi zaradi izvoza vin. Letos ga name ravajo izvoziti 36 vagonov, leta 1984 52, 1985 kar 68 in leta 1986 78 vagonov. V obnovljenih vinogradih bodo pridelali 223 ton grozdja.

Podjetje Pionir iz **NOVEGA MESTA**, ki si je v Sarajevu pridobilo s pravočasno in kakovostno gradnjo izjemen sloves, bo v olimpijski vasi gradil restavracijo in dom družabnih iger. Restavracija bo imela 700 sedežev, 3600 kv. metrov, v njej bodo lahko pripravljali 9 tisoč obrokov dnevno. Dom za družabno življenje tekmovalcev bo meril 3 tisoč kv. metrov. Restavracijo bodo po olimpiadi preuredili v supermarket ali specializirano blagovno hišo, dom pa v vrtec.

Srednja šola za gostinstvo in turizem v **RADENCIH** je ob Dnevu republike proslavila tudi 20-letnico obstoja šole. Ob tej priložnosti so izročili namenu nove učilnice za pouk fizike, kemije in biologije, po proslavi pa je bil v domu učencev prikaz pogrinjkov in degustacija kulinaričnih izdelkov.

V delovni organizaciji Stroji in deli v železarni na **RAVNAH NA KOROŠKEM** so te dni sestavili novo, sodobno s stiskalnico. Le-ta je težka devet ton, njena sila stiskanja pa je kar 1000

ton. Železarji so se že pogodili, da bodo deset takšnih stiskalnic izvozili v Sovjetsko zvezo, ki je tudi sicer eden največjih kupcev teh zahtevnih strojev.

Ljubljanske mlekarne imajo v **STIČNI** v poslopuj nekdanjega samostana skladišče sirov. Tu zori kočevska gauda, roški, grajski in stiški sir ter posavec. Za izvoz pripravljajo tudi trapist, v Švico in ZDA pa so v minulem letu izvozili 20 ton različnega sira. Sir zori pri stalni temperaturi 15 stopinj Celzija, ki jo dajejo več kot meter debeli kamniti zidovi, od 14 dni do 7 tednov, odvisno pač od vrste.

V okviru praznovanja praznika krajevne skupnosti v **VINICI** in 900-letnice kraja so na tamkajšnji zdravstveni postaji odkrili spominsko ploščo ob 250-letnici rojstva Janeza Mihaela Žagarja, zdravnika, živinozdravnika in medicinskega pisca, ki se je rodil in otroška leta preživel v Damlju pri Vinici. Ob tej priložnosti je Belokranjsko muzejsko društvo izdalo manjšo publikacijo o Žagarju, za katero je tekst napisal dr. Mušič.

V **ŽELEZNIKIH** je začela delati nova pošta, ki je predvsem za poštne delavce velika pridobitev, saj so se morali v stari pošti stiskati v temnih in neprimernih prostorih. V novi pošti je tudi avtomatska telefonska centrala s 1200 priključki.

osebnosti

MARJANA LIPOVŠEK, mezzosopranistka iz Ljubljane, žanje vse večje uspehe po Evropi. V Hamburgu, kjer je zdaj stalno angažirana, je imela samo septembra meseca več opernih nastopov, pripravlja pa še opere za tri nastope. K temu je treba prišteti tudi vrsto koncertnih nastopov, zadnje čase je pela v Gradcu, na Münchenskih poletnih igrah, v Urachu, pripravlja pa se tudi za nastope na Dunaju.

Lipovškova je na priporočilo svetovno znanega baritonista Hemanna Preya nastopila v Urachu v večeru pesmi z naslovom »Goethejevi ženski liki v pesmih Beethovna, Schuberta in Wolfa«. Z občinstvom vred so bili brez izjeme navdušeni tudi ocenjevalci večera in glasbeni kritiki.

PAVEL ŠIVIC, skladatelj, je pravkar končal partituro kantate »Druge

svetovna vojna« za dva solista- pevca, mešani zbor, recitatorja in simfonični orkester. Besedilo je sestavljeno iz sentenc, ki jih je skladatelj izbral iz Kališnikovega prevoda »Druge svetovne vojne« pokojnega Miroslava Krleža. V kantati odsevajo opisi vseh grozot, zablod in razčlovečenja po svetu, ki se je po Krleževih besedah začelo leta 1914 in traja še danes. Vendar pisatelj verjame v moč in odpor človekovega razuma, ki se nepopustljivo bori za resnico in odpor človekovega razuma, ki se nepopustljivo bori za resnico in pravico. S povečevanjem te prižgane bakle se obsežna kantata tudi konča.

Na skupščini foto zveze Jugoslavije so izročili predsedniku foto kluba Maribor **BOGU ČERINU** visoko fotografsko priznanje, ki mu ga je podelila mednarodna fotografska zveza. Umetniški naziv »afiap« so mu podelili za številne fotografske uspehe, dosežene na razstavah umetniških fotografij doma in zlasti na tujem. Bogo Čerin je aktiven razstavljač že od leta 1969 in je doslej prejel že več kot 110 nagrad in diplom ter pripravil devet samostojnih razstav fotografij.

RADO MALEŇŠEK, upokojenec iz Ljubljane in dolgoletni tehnični vodja v Moderni galeriji, je ob svojih 70-letnici podaril kulturnemu centru Ivan Napotnik v Titovem Velenju zbirko 36 batikov, ki jo je nabral na svojih sedmerih potovanjih po Indiji, Sri Lanki, Tajski, Burmi, Inodneziji in Kitajski. Titovo Velenje je izbral zato, pravi, ker je to mesto prvo nudilo gostoljubje njegovi razstavi slik z indonezijskega otoka Balijsa, drugič pa zato, ker je pokazalo veliko razumevanje za muzejsko in galerijsko bogatitev mesta. Navsezadnje meni darovalec, da je prav, če se podobne umetnine zbirajo tudi po manjših krajih, ne samo v večjih središčih.

*Bodi zima, bodi kres,
kadar zebe, neti les!*

*Če v jeseni ni kam devati,
spomladi ni kje jemati.*

*Dan je bolje loviti pri
glavi kakor pri repu.*

turistični vodnik

Turistične informacije za goste iz tujine

Turistična zveza Jugoslavije je izdala knjižico z naslovom Turistične informacije, v kateri bo tuji turist našel številne napotke, ki mu utegnejo koristiti ob vstopu v Jugoslavijo in med njegovim bivanjem pri nas.

O Jugoslaviji na splošno, o njeni družbeni ureditvi, podnebnju in nekatere številskih podatkih spregovori prvi odstavek. Sledijo formalnosti pri prehodu čez mejo, carinski predpisi, informacije o transportnih sredstvih, možnostih za nastanitev in prehrano, rezervacijah in podobno. Druga polovica knjižice je namenjena različnim vrstam turizma pri nas: naturizmu, kongresnemu turizmu, športnemu lovu in ribolovu, zimskim centrom, zdraviliščem itd. Seveda ne manjkajo tudi sezname koristnih naslovov: jugoslovanska diplomatsko-konzularna predstavništva v tujini, tuja diplomatsko-konzularna predstavništva pri nas, pomembnejše potovalne agencije, turistično-informacijski centri, avto-moto zveze, naša turistična predstavništva v tujini itd.

Publikacija je formata 10,5 krat 21 cm in obsega 24 strani. Izšla je v francoščini, angleščini, nemščini in italijanščini, skupaj v 500 tisoč izvodih. Naročite jo lahko pri izdajateljici na naslovu: Turistična zveza Jugoslavije, 11000 Beograd, Moše Pijada 8/IV, tel. 011/325-992.

Kalič in Postojna pozimi

Zimskošportni center Kalič (765–981 m), ki je 6 km oddaljen od Postojne, ima 15 ha urejenih smučišč in krožni sistem 4 vlečnic.

Cene v dinarjih:

dnevna vozovnica ob delavnikih 175,00 dinarjev, ob sobotah, nedeljah in praznikih 200,00 dinarjev, poldnevna vozovnica ob delavnikih 115,00 dinarjev, ob sobotah, nedeljah in praznikih 140,00 dinarjev, tedenska vozovnica 900 dinarjev, 1 točka 1,70 dinarjev.

Ostale možnosti za rekreacijo: tekaška proga (6) km, plavalni bazen, sav-

na in trimski kabinet v hotelu Jama, športna dvorana ter pokrito balinišče.

Namestitev in prehrana: v hotelu Jama je polni penzion v enoposteljni sobi 600,00 dinarjev, v dvoposteljni sobi 500,00 dinarjev, v hotelu Kras 500,00 in 410,00 dinarjev, v hotelu Šport 500,00 in 410,00 dinarjev, v motelu Proteus 450,00 in 390,00 dinarjev.

Paketna ponudba: 2-dnevni, 7-dnevni, 10-dnevni in 14-dnevni zimski paketi v Postojni vključujejo: 2, 7, 10 ali 14 polnih penzionov, smučarsko vozovnico za vse dni bivanja, prevoz s smučarskim avtobusom na Kalič in nazaj, ogled Postojnske jame, plavanje v pokritem bazenu v hotelu Jama, vstop v dancing Erazmova klet v hotelu Jama in turistično takso ter postrežnino.

Čemšeniška planina

Na Čemšeniku (820–950 m) obratuje ena vlečnica. Imenuje se Prvina in je dolga 366 metrov.

Dnevna vozovnica velja za odrasle 130,00 dinarjev, za otroke do 10 let 104,00 dinarjev, poldnevna vozovnica 80,00 in 64,00 dinarjev, tedenska vozovnica 800,00 in 640,00 dinarjev, mesečna vozovnica pa 3.000,00 in 2.400,00 dinarjev.

Črmošnjice

Smučišče v Črmošnjicah (1050 m) je oddaljeno 24 km od Novega mesta in 12 km od Dolenjskih toplic. Imajo 1 vlečnico, ki je dolga 500 metrov.

Cene: dnevna vozovnica za odrasle velja 100,00 dinarjev, za otroke do 10 let 60,00 dinarjev, poldnevna vozovnica 60,00 in 30,00 dinarjev, smučarski tečaj pa velja 1.800,00 dinarjev.

Ostale možnosti za rekreacijo: 3 tekaške proge (3 km, 6 km, 10,5 km), pokriti bazeni v Dolenjskih toplicah, sprehodi).

Pod Gorjanci (Foto: Janez Zrnec)

Ravne na Koroškem

Na Ravnah obratujejo 3 vlečnice – Ošven, Klemen in Poseka – ob delavnikih popoldne, ob sobotah, nedeljah in praznikih pa ves dan. **Cene:** dnevna vozovnica 130,00 dinarjev, poldnevna 90,00 in 1 vožnja 10,00 dinarjev.

V sklopu vlečnice Poseka so tudi pokriti bazen (25 m), savna, bife in naravno drsališče.

Zima v Lučah

V Lučah obratujeta dve vlečnici, teren pa ni zahteven. **Cene:** dnevna vozovnica za odrasle 150,00 dinarjev, poldnevna 100,00, tedenska 500,00, sezonska vozovnica pa 1.200,00 dinarjev. Za otroke je prva 100,00, druga 70,00, tretja 350,00, četrta pa 850,00 dinarjev.

Prenočevati je možno v zasebnih turističnih sobah. Cena v dinarjih za bivanje nad 3 dni – I. kategorija 160,00, II. 130,00, III. kategorija pa 120,00 dinarjev. Ogrevanje na sobo je 50,00 dinarjev, turistična taksa 10,00 dinarjev, za otroke pa priznavajo poseben popust. Zajtrk velja 80,00, kosilo 180,00, večerja 150,00, enolončnica pa 60,00 – 80,00 dinarjev.

Zima na Lisci

Pri Tončkovem domu na Lisci obratujeta dve vlečnici – As in Pionir. Za odrasle je dnevna vozovnica 180,00, poldnevna 120,00, sezonska pa 1.200,00 dinarjev. Za otroke do 14 let je dnevna 100,00, poldnevna 80,00, sezonska pa 800,00 dinarjev.

Ostale možnosti za rekreacijo: tekaška proga (2.000 m), poleti z zmaji, kondicijski treningi, balinanje in kegljanje.

V Tončkovem domu na Lisci je v enoposteljni sobi polni pension 460,00, vikend paket 1.500,00, tedenski paket pa 4.100,00 dinarjev. V dvoposteljni sobi je polni pension do 500,00, vikend paket do 1.600,00, tedenski paket pa do 4.400,00 dinarjev.

Stari vrh nad Škofjo Loko

Tu obratujejo 1 sedežnica in 3 vlečnice (Stari vrh, Kope in Zapreval), ki obratujejo od 8,30 do 16,30 ure.

Cene: za odrasle je dnevna vozovnica 230,00, poldnevna 160,00, tedenska pa 1.000,00 dinarjev. Za otroke do 10 let je dnevna vozovnica 160,00 dinarjev.

Druge možnosti za rekreacijo: plavanje v pokritih bazenih v Železnikih.

naravni zakladi slovenije

Velika planina

Visoke gore se ne spuščajo v dolino kar na en mah, ampak so drzne oblike vrhov obdane z umirjenimi uravnava-mi visokih planot. Poleg Jelovice in Pokljuke je med najbolj znanimi alp-skimi planotami v Sloveniji prav Veli-ka planina na južnem obrobju Savinj-skih ali Kamniških Alp.

V dolino Kamniške Bistrice, Ka-mniške in Lučke Bele se grezijo strme stene, ki onemogočajo zložen pristop iz nižine, hkrati pa opredeljujejo Veli-ko planino kot zaključeno celoto. Edi-na zveza z osrednjimi Savinjskimi Al-pami je sedelce Presedlaj na razvod-nici med Kamniško in Lučko Belo. Mnogo širše prehaja planota proti ju-govzhodu na kristalinske kamnine Plešivca in Kranjske rebri.

Današnja podoba Velike planine ni naravna, ampak jo je človek v prete-klosti močno preoblikoval. Razen na

najvišjih legah (okoli 1650 m) je pla-noto preraščal gozd, naši predniki pa so ga v veliki meri izsekali in uporab-ljali za pašo. Poleg pašnikov so se pojavili tudi kali ali lokve, ki so jih pastirji uredili v naravnih vdolbinah. Na Veliki planini je samo en izvir, zato je deževnica najpomembnejši vodni vir. Nekoč so za vodo tudi talili sneg iz nekaterih sneženih jam, kot so na pri-mer Vetrnice. Zaradi več mesecev tra-jajoče paše v poletnem času so nastala cela planšarska naselja, ki jim po str-njenosti in sestavi težko najdemo pa-ra! Značilna je tudi arhitektura sta-nov, močno podrejena davnemu stavbnemu izročilu, ki temelji na zelo gospodarnem upoštevanju vremen-skih razmer: smeri delovanja sončnih žarkov, vetrov, zlasti pa je bila po-membna debelina snežne odeje. Vse te pogoje so upoštevale generacije ljudskih stavbarjev, tako da je postopoma nastal poseben tip planšarskega stana – značilnega za Veliko planino. Takoj ga spoznamo po veliki, strmi, skoraj do tal segajoči leseni strehi in ovalnem tlorisu.

Značilna pastirska naselja, obsežni pašniki med jeziki smrekovih gozdov, čez vse pa se odpirajo obsežni pogledi na osrednji greben Savinjskih ali Ka-mniških Alp od Kočne, Grintovca, Skute, preko Rinke, Brane in Planjave do Ojstrice, to so glavne vrednote kul-turne krajine Velike planine.

Velika planina je danes pred novo

preobrazbo in ne vemo, če bomo lah-ko ohranili njeno sedanjo podobo. Planšarsko dejavnost izpodriva turi-stično rekreacijska. Vedno več stanov, k sreči še vedno grajenih v tradicional-nem slogu, služi oddihu, ne pa živino-reji. Prva vidna posledica je zarašča-nje pašnikov, množijo se tudi odpadki v vrtačah in jamah.

Primernost pašnikov Velike planine za smučanje so spoznali že Drenovci v začetku stoletja, v zadnjih desetletjih pa se je na delu planote razvil manjši smučarski rekreacijski center. Leta 1963 so zgradili tudi žičnico, kar je zelo olajšalo dostop na Veliko pla-nino.

Torej je Velika planina primerna za obisk v vseh letnih časih. Pozimi v začetku stoletja, poleti pa ob pri-jetnih sprehodih in obiskih pastirskih stanov, kjer bomo lahko uživali prist-ne mlečne dobrote »iz prve roke«. Bolj zahtevni obiskovalci si bodo ogle-dali snežni jami Vetrnici, naravno okno v Zelenem robu ali celo Jamo v Kofcah, medtem ko se bodo planinci napotili po številnih markirnih poteh čez planoto do skalnih vršakov Alp. Vendar ne podcenjujte Velike planine v megli, ampak raje na varnem poča-kajte na ugodnejše razmere.

Peter Skoberne

Velika planina (Foto: P. Skoberne)

slovenija
v
mojem
objektivu

V spomin
dr. Franceta
Prešerna
3. december 1800
– 8. februar 1849

Foto:
Mirko Kambič

*Prešernova rojstna hiša, danes muzej
v Vrbi na Gorenjskem*

Okolica Vrbe

Rodna gruda

Slovenija

english section

Letters to the Editor

Spoštovani,

The enclosed check is for the very interesting "Rodna Gruda" and the "Slovenski koledar". **No home should be without them!** I enjoy them both very much.

In the past you have graciously offered help in respect to information concerning your beautiful country. So if I may, I'd like to know and where I may secure some geographical articles to Zagorje (pri Pivka), Starad (pri Podgrad) and Vele Mune. My father was born in Zagorje, mother in Starad and my two oldest brothers were born in Mune. So any geographical or historical information about these areas would be most appreciated.

Carl Chesnik, Greendale, WIS. U.S.A.

Gentlemen:

Please extend my subscription to Rodna Gruda for another year. We enjoy the magazine, but would be interested in reading about Brežice and that area, where my roots stem.

Josephine Novak, Richmond Heights,
Ohio, U.S.A.

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/210-716

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren
(Editor-in-Chief)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M. A.
RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 11.— U. S., 13.—
Canadian or 10.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account. No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

Television Series about Slovene Emigrants

A series of television programmes about Slovene emigrants and emigration is being prepared at RTV Ljubljana by the editors of the documentary programme. The aim of the series is to acquaint TV viewers in Slovenia with the reasons for and the manner of emigration from Slovene ethnic territory in the period before the First World War, when emigration was at its height, in the period between the two world wars, and right up to today. The material for this series has been prepared by top Slovene experts on emigration, as well as by younger students of Slovene emigration, historians, geographers, publishers and others.

In this TV series about emigrants, particular attention will be paid to the social position of Slovene emigrants in individual countries, as has been described in the works of numerous writers and publishers among our emigrants. An account will be also given of how our fellow-countrymen have organized themselves in foreign countries, in the past and today, when numerous such societies exist. Cultural-educational work will have a special place in the series, too. Such activities used to be very lively ones, and part of this work continues today in new forms.

The links between Slovene emigrants and their native-land were strengthened during the years of the Second World War, when the majority of them supported the National Liberation Struggle in Yugoslavia, and in different ways helped to raise aid for post-war renewal. The extensive propaganda activities of our emigrants did

a lot to make the truth known about the armed struggle going on in Yugoslavia.

Part of the documentary material for this series has already been shot by the TV team, but there is still a lot to be done outside the studios and in research into numerous documents. The TV reporters will be visiting all those areas in Slovenia from which the greatest number of people emigrated in the past.

As has already been mentioned, a number of experts will be taking part in the preparation of the series, which will be co-produced by Drago Pečko, who is in charge of the Documentary Programme of RTV Ljubljana, and Dorica Makuc, the editor of the series.

"Phonetic Letters" from Slovenia

In April 1982, Radio Ljubljana started to send, to the addresses of approximately twenty independent Slovene radio enterprises or Slovene societies organizing such programmes, tape-recordings of a conversational musical programme entitled "A phonetic letter from Slovenia". Since then, recordings of this programme have been despatched at regular, monthly intervals. Judging by the response to these programmes which was noted by Radio Ljubljana, these "phonetic letters" have been popular both with the producers of radio programmes for Slovenes in foreign countries, and with the listeners to these programmes. Many people consider that such a method of direct contact with the central Slovene radio-broadcasting enterprise is necessary, thus providing news of all the latest events in our republic. Our fellow-countrymen living abroad consider that these programmes represent an important contribution by their nativeland towards a higher standard of information for Slovenes living in all continents of the world. When visiting Slovenia, a number of producers of radio programmes for Slovene emigrants (from Australia, Canada, Belgium, Uruguay and elsewhere) have dropped in on their own initiative at Radio Ljubljana's main offices. In this way they were able to pass on their comments about the material they received from Radio Ljubljana. From these talks it has become clear that it would be very desirable, as a step forward, if telephone contacts with the reporters of

Radio Ljubljana could be established. In this way the news from Slovenia would be even fresher.

Symposium about Australian Literature and Culture

by Jerneja Petrič

At the end of September, 1982 a five-day symposium about Australian literature and culture was held at Bled. It was organized by the Department of English of the Faculty of Philosophy in Ljubljana, in cooperation with the Australian Foreign Ministry and the Committee for Literature of the Australian Council. In charge of preparations for the symposium was dr. Mirko Jurak. The symposium attracted a large number of Yugoslav and foreign scientists, of whom as many as 36 sent scientific papers: 7 Australians, 15 participants from various European countries and 14 from Yugoslavia. The symposium started on the evening of Tuesday, September 21st, with a reception held at Brdo Villa near Kranj, which was given in honour of the participants by Dušan Šinigoj, Vice-President of the Executive Council of S. R. Slovenia. Present at the symposium throughout, as well as numerous distinguished representatives of Slovene cultural and public life, was Mr. Michael Wilson, Australia's Ambassador to Yugoslavia, and his wife Mrs. Susan Stratigos Wilson.

The first scientific papers were read on Wednesday morning, and the last during the late afternoon of Friday. The papers were allotted to one of four sections, which were entitled: Yugoslav-Australian Cultural Contacts, the Position of Australian Studies at European Universities, European-Australian Cultural Contacts, and Contemporary Australian Literature. As might have been expected, the latter section received the greatest share of papers.

In recent years there have been a number of similar meetings in Europe, but this meeting was the first of its kind in Yugoslavia. The Department of English of the University of Ljubljana was the first academic organization in Yugoslavia to introduce Australian studies into its curriculum. The lectures have been given by

dr. Mirko Jurak, who visited Australia in 1980. It was then, too, that he established contacts with our emigrants who live in Sydney, Melbourne, Perth, Canberra and elsewhere in Australia. For this reason it is not surprising that the literature written by Australian-Slovene emigrants had an important place at this symposium. Other Yugoslavs living in Australia were represented in a similar way to Slovenes, in particular Macedonians.

In the first, introductory lecture, Ian McArthur, from the Australian Embassy in Belgrade, presented a lot of statistical and historical data about Yugoslav and other European immigrants to Australia. He also outlined the main points of the official government policy of Australia towards immigrants, and mentioned some noteworthy immigrants of Yugoslav descent. This was followed by a lecture given by Vesna Mikačič from the Centre for the Study of Migrations of Zagreb. In her lecture she mentioned the number of Yugoslav immigrants to Australia in individual periods according to their geographic origin, and dwelt mainly on the basic socio-demographic characteristics of Yugoslav immigrants to Australia. In a paper given together with A. J. Grassby, J. Sečanski Nussair from Belgrade was quite critical towards the "new homeland", and gave an account of the basic problems of modern Australia as a multi-cultural society. She was particularly interested in the question of basic human rights and equality for all the nationalities of today's Australia. These three introductory papers were followed by a number of papers in which the literary achievements of Australian Slovenes were presented.

The first lecture, which was given by dr. Janez Stanonik from the Faculty of Philosophy of Ljubljana, went back some time in history, to the time when the famous world traveller Alma Karlin visited Australia, and afterwards wrote several books about that visit. This was followed by the lecture given by Jerneja Petrič, also from the Faculty of Philosophy of Ljubljana, which was about the literature of Australian Slovenes. She first provided an introduction to Australian Slovenes and their cultural life in general (newspapers, the radio, singing groups, etc.), and then made particular mention of certain noteworthy representatives of the Slovene nation in the field of literary endeavour: Pavla Gruden, Danijela Hliš Thirion, Jože Žohar and several others. The paper given by dr. Mirko Jurak about the poems written by Australian Slovenes went into somewhat greater detail and was some-

what more specific. He made a detailed presentation of the poems of Bert Pribec and Pavla Gruden, with special reference to the numerous images which appear in their poetry. He also analyzed the poems' emotional and contentual attachment to the "old" and the "new" homeland. At the same time he did not overlook the aesthetic qualities of the above-mentioned poetry.

Katica Ivanišević, from the Faculty of Pedagogics of Rijeka, provided a survey of the Croatian poetry which was published during the period from March 27th, 1979 to November 23rd, 1981 in the Croato-Australian paper "Novo Doba" (The New Era). She was particularly interested to see which themes inspired the poetry (patriotic poems, poems about love, introspective poems), and how frequently the poems of particular poets were published, etc.

The first Macedonians settled in Australia at the end of the 19th Century, and of all the Yugoslav nations there are the most immigrants of Macedonian descent in Australia. If these facts are taken into account, then it is not surprising that a considerable number of Macedonian scientists contributed papers to the symposium. On the afternoon of the first day of the symposium Slave Nikolovski, from "Izseljenska matica" of Skopje, reported on the Macedonian Press in Australia. He had made a survey of the newspapers published in Macedonian, the length of time of their publication, their content, their language

and their influence in Australian society. Dragi Stefanija from the Faculty of Philosophy in Ljubljana made a presentation of a "real" Macedonian writer Božin Pavlovski and his numerous works. He also discussed this writer's latest novel, entitled "Westaust".

There were also some papers concerning the question of how Australian literature is treated in Slovenia, in the Serbo-Croatian speaking area (Svetozar Koljević) and in Macedonia (Ivanka Koviloska Poposka).

The part of the symposium at Bled dealing with emigrants to Australia and their works was followed by the "Australian part". In this part of the symposium participants referred in their papers to the contacts between Western Europe and Australia, and also presented a number of very varied view-points of contemporary Australian literature, including poems, prose and dramatic texts. This part of the symposium was particularly interesting for us, as Australia is still, in spite of all the mass media, a far-off country, about which we only know a little.

The participants to the symposium went their separate ways on Saturday, September 25th, after they had made a full-day trip to the Trenta Valley and Portorož. They certainly departed wishing that they should meet again at a similar meeting some time in the future. It was also agreed that the papers presented at Bled be made available to the general public in the

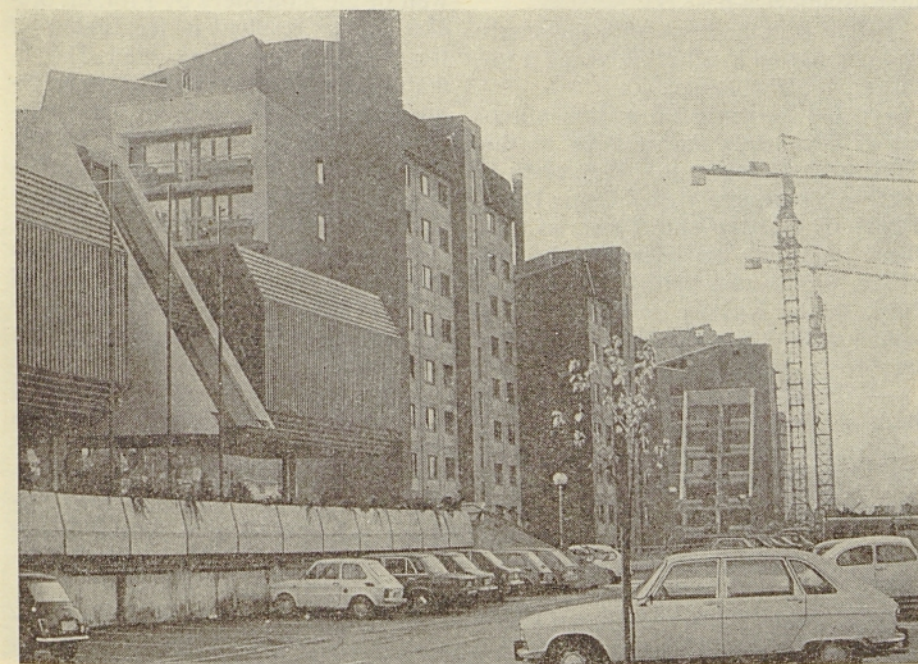
form of "Proceedings", which will be published at the end of 1982 or at the beginning of 1983.

Eight-hundred-years Anniversary of Žalec

The Slovene town of Žalec, the hop-growers' metropole, was, in 1982, among those Slovene towns which celebrated an important anniversary, the passing of so many centuries since the first written record of a town's existence or since the granting of borough rights. Eight hundred years have passed since the first written record of its existence was made, but yet today Žalec is a youthfully lively Štajersko town. It was, however, only several years ago that Žalec acquired its status as a town.

According to historians, there was a Roman settlement at the place where the town of Žalec now stands, whereas traces of today's settlement go back to the Early Middle Ages. Its name, too, goes to prove this, as "Žalec" is one of the oldest names of Slovene places. The people of Žalec like to relate that in many aspects the town of Žalec, as it existed in the Middle Ages, was in advance of the town of Celje. Records prove that the former landowners, named Aksviniči, were replaced at the beginning of the 12th Century by Count Bernhard of Spannheim. When the latter was killed in the Second War of the Crusades, the Štajersko border count, Otokar III took over this fine possession of his uncle's. In this way the Žalec lands became part of the Štajersko region. After many counts and countesses, it was the Counts of Celje that ruled Žalec during the years 1363—1456.

The first reliable data about a settlement at Žalec date from the year 1182, when there was a provincial prince's office at Žalec. This date is the basis for the celebration of the 800 years of Žalec. At that time Žalec already had borough rights, and around the year 1265 it got its own court. Thus Žalec was considered at that time by many to be an important place, practically a town. In order to provide defence against attacks by the Turks, the people of Žalec built a fortified wall around their town, with four bastions, one of which still exists today. There are quite a number of monuments dating from the later cen-

uries, and particularly from the first half of the Nineteenth Century when the old town centre got its present appearance. Particular famous is the house opposite the monument to the Hop-grower, which is four hundred years old and usually known as Zotel's Smithy. It was in this house that, at the time of the Reformation, the Protestants of Žalec used to meet, and it is considered by many to have been the first school-building in Žalec.

Another of the characteristic houses in Žalec was Janez Hausenbichler's home. Janez Hausenbichler was the organizer of the Slovene Camp ("Tabor") at Žalec, the initiator of hop-growing in the Savinjsko region, the founder of the Savinjsko Building Society, a supporter of horse-breeding and tourism, a Slovene patriot, and also the Mayor of Žalec. While he was mayor a lot of important projects were carried out. These included the laying of a drainage network, the paving of streets, the construction of the parish church, a new elementary school, a hop-processing plant and a power-station. In 1902 he joined the founders of the hopgrowing enterprise. He was also head of the local team of firemen and wrote a handbook about commanding firefighting teams in Slovenia. In the years 1869 and 1901 the first two national reading-societies ("čitalnice") operated.

The local community of Žalec has a population of 5,000, of whom many know little about the historical tradition of the town. Much care is paid by the local authorities to the preservation of historically important buildings and to the preservation of the appearance of the old town centre as a whole.

Among historic events, the people of Žalec are particularly proud of the Second Slovene Camp, which took place on September 6th, 1868. Such "camps", which form a very important part of Slovene history during the period up to the First World War, were organized in places which were "nationally awakened", which had strong economic positions and respected local figures. At these camps there were calls for a united Slovenia, for unity with the other Yugoslav nations, and for completely equal rights of use for the Slovene language. Such was the Camp at Žalec, which was described by Edvard Kardelj as "a day of the mass demonstration of the national idea".

In the more recent history of Žalec, hop-growing, craft, commerce and tourism have an important place. It was in 1865 that Josip Bilger, at the initiative of the Prince Salem, brought to the Savinjsko Valley the first hop-plants. He probably didn't realize that

by doing so he had provided the symbol for the Savinjsko Valley area, which still stands firmly today. It is thought that the owner of the Žalec Brewery, Franc Žuža, may have tried growing hops before Bilger, whereas the first real contours of the Savinje and Slovene hop-fields are considered to have been laid out in 1880 by the Hop-growing Society of South Štajersko, which had its head office in Žalec. All the same, Žalec is not just a town of hop-growers. Apart from the "Hmezad" enterprise with its extensive and modern agricultural production, there are the "Juteks", "Feralit", "Montana" and "Savinjski magazin" enterprises, as well as several other industrial organizations which have grown up over recent decades. The town has, in more recent years, got an elementary school centre and a sports centre, a lot of new blocks of flats, shops, a health centre, a hotel, a bus-station and numerous other communal facilities. More than twenty different societies work in Žalec. These societies include a large part of the population and in this way will be making an important contribution to the full development of this town in the future.

At Your Request

The story of Kostanjevica na Krki

The following facts are known about ut Kostanjevica-na-Krki:

— that it is the town with the smallest population in all of Slovenia, a total of 559 inhabitants;

— that Kostanjevica was mentioned in documents dating back to the Thirteenth Century, to 1252, when it received borough rights from Duke Henry of Goriško and Tyrol, so that these rights are considered to be the oldest in Slovenia. Metlika, Črnomelj, Novo mesto, Kočevje and Lož all obtained their borough rights much later;

— the houses of Kostanjevica are built on what is almost an island, "lapped by the clear green water of the River Krka" (as the art historian Dragutin Horkič, enthusiastic about this little town, wrote); hence the town's official name: Kostanjevica-na-Krki.

— Because of its exceptional position, beauty, and old monuments the

town of Kostanjevica is protected as a whole and has been declared a Grade I cultural monument in Slovenia.

Traces of History

The well-know Slovene ethnologist dr. Marija Makarovič told us briefly about the distant history of the Kostanjevica area: "The traces of prehistorical hamlets found at Slinovci and Globočice indicate that this area was settled already in prehistoric times. During the Hallstadt period this area was inhabited by members of the Illyrian tribe of Japodi. This has been proved by the existence of tombs containing typical ceramic articles and jewellery, which were excavated at Sajeveci. And, at Dobe, Roman graves, pre-Illyrian graves and Illyrian graves have been found«.

The old centre of Kostanjevica is built partly of rows of old houses facing one way or another. »The centre of Kostanjevica is on Kambič Square, but recently it has moved towards the building of the local administrative authorities«, says Andrej Smrekar, an art historian and local inhabitant. »The newer houses have been built in the direction of Pršnice and Klošter, since, due to marshy ground and land liable to flooding, the town of Kostanjevica cannot spread in any other direction. There are only seven full-time farmers living here today. Their land is in the vicinity of Kostanjevica, with the exception of the vineyards, which the people of Kostanjevica have at Vinjar near Frluga, at Zavode, Jerovec, Bočje and Zajčke«.

Many archaeological finds bear witness to the long history of the present town of Kostanjevica. In 1938, excavations made next to the outer wall of the monastery by Prof. dr. Srečko Brodar resulted in the finding of traces left by prehistoric Man. The remains of a prehistoric boat were found nearby, too, and in the courtyard of the house belonging to the Kos family a Celtic bracelet was discovered. When a barn belonging to the local vicarage was being demolished the remains of some Roman gravestones were found. The stone lid of a sarcophagus had been built into the garden wall of the monastery next to the road, and in the inside of the sacred part of the monastery buildings a stone with relief of a grapevine was found. A number of other objects dating from prehistoric and Roman times, which were found at or near Kostanjevica, are on view in the National Museum in Ljubljana, and elsewhere.

Kostanjevica was a prosperous town up to the time of the Turkish ra-

ids. In the Seventeenth Century the town was hit badly by the plague and famine. It was also damaged by a great fire. At the time of the Great Peasants' Revolt in 1573, it was in Kostanjevica that Baron Thurn raised his army, which consisted of his own followers and a hired army of Uskoks, and led it in the direction of Leskovec near Krško, where the peasants' army was defeated. That was the famous battle of »Krško polje«, which has been painted by Tone Kralj and Gojmir Kos. This event was also recorded for posterity by the erection of an impressive monument, which was unveiled in Kostanjevica in 1973.

Kostanjevica-na-Krki — restoring of the monastery. There is also the monumental statue of the legendary "Peasant King" Matija Gubec, leader of the peasant rebels in the 16th Century (photo by Janez Zrnec)

It was sculpted by Tone Kralj and consists of, apart from the main sculpture, four grand reliefs whose motifs are taken from the history of peasants' revolts in Slovenia.

During the years of national awakening, a National Readingroom (»Čitalnica«) was established at Kostanjevica. Later two building-societies, accepting savings and providing loans, were set up; and up to the last war there existed a tannery, a milk and a cheese dairy, a steam-powered saw and an apothecary's.

About the unique Kostanjevica Monastery

A first-class monument exists outside the island on which the town of Kostanjevica stands: the former Cistercian monastery, which is called »Grad« or »Kloster« by the local people. It was founded in the Twelfth Century by Bernhard Spanheim, in order to establish more firmly the pos-

sessions he had gained from the Hungarians. The monastery is built in the shape of a rectangle and has no less than 234 arcade arches, which surround the huge courtyard, one of the largest of its kind in Europe.

A number of permanent exhibitions have been arranged in the innumerable rooms of this building, which has been undergoing restoration work for more than 25 years (it was damaged by fire during the last war). These are:

- the well-known gallery of works by Božidar Jakac, the famous painter and graphic designer, who was brought up in Novo mesto;

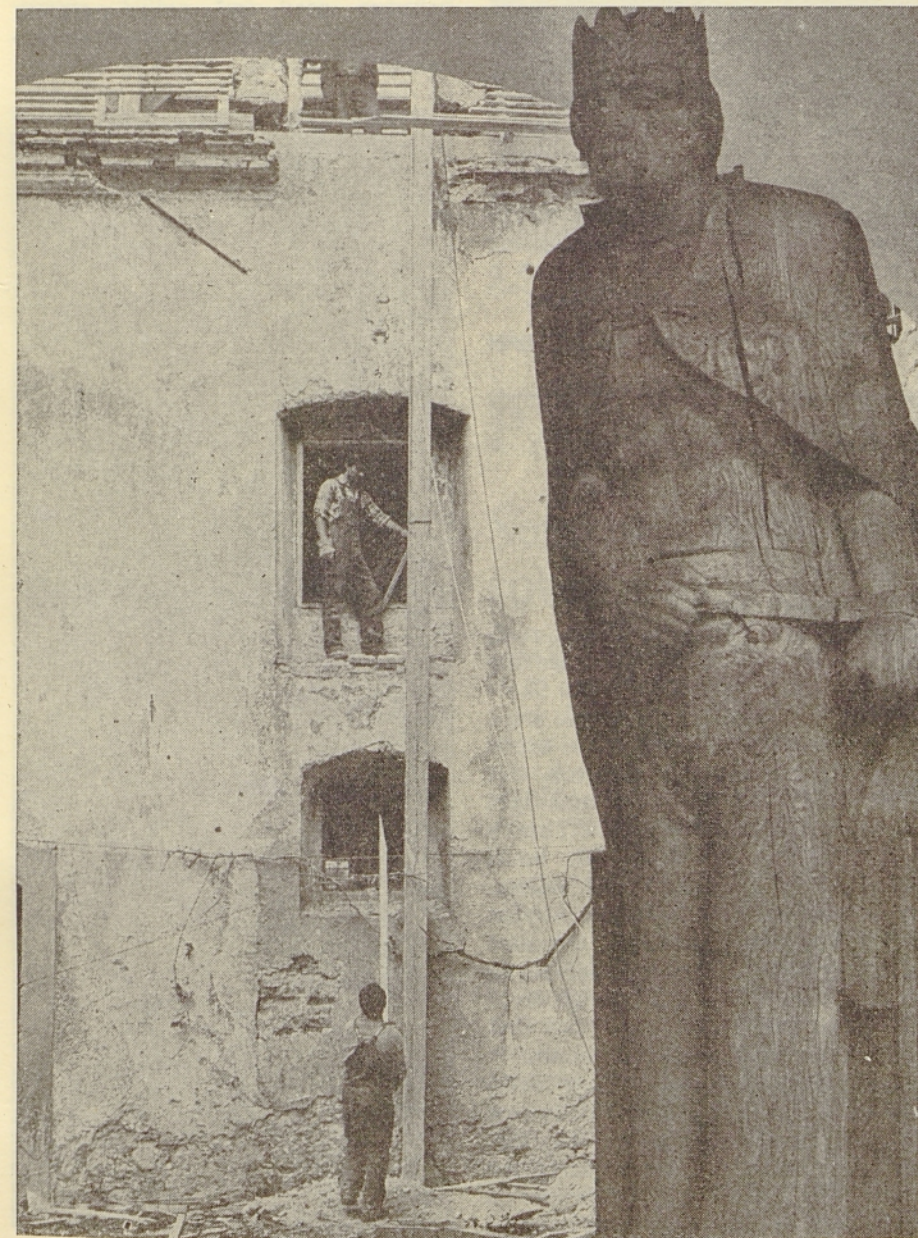
- the gallery containing the most important works of the Slovene painters Jože Gorjuz (who died in 1932, aged only 25, but who produced as many paintings as though he had lived to twice that age) and Tone Kralj;

- more recently has been added the collection of old masters from the famous Pleterje Monastery.

There is also a lapidarium, i.e. an exhibition of some of the most beautiful stone carvings dating back to the Middle Ages, and the unique and world-famous "Forma Viva" exhibition. The latter consists of more than one hundred sculptures made of oak from the nearby "Krakov gozd" woods, which stand in the open air in the green fields around the monastery. These sculptures have been carved out since 1961 by 82 artists from Yugoslavia and numerous other countries.

Proud of their school

After the Second World War the town of Kostanjevica-na-Krki came back to life again. The inhabitants of the town now have a post-office, a local-community office, a parish office, a police-station, a health-centre with a pharmacy, numerous social organizations, some very good and homely inns, and a particularly good elementary-school with eight grades. For many years the school's headmaster has been Lado Smrekar, who was one of the men who gave the initiative for the establishment of the "Forma Viva" museum in Kostanjevica. This excellent schoolmaster hung the first paintings in the school's corridors many years ago, and over the years which have passed since then the number of paintings has increased so greatly, that the school is like a real art-gallery. No school in Slovenia, apart from the school in Kostanjevica, is an art-gallery at the same time. The school gallery at Kostanjevica now contains the works of 173 Yugoslav and foreign artists, a total of almost 2,000 units. The most

famous names in Yugoslav painting are present, too.

Together with the Dolenjsko Cultural Festival, the Kostanjevica Elementary School is the organizer of the Biennale of Children's Graphic Art. The school also has a nicely-arranged studio for graphic art.

This year the Elementary School at Kostanjevica is celebrating the 75th anniversary of its establishment. On this occasion, which took place at the start of the school year 1982—83, the ceremonial opening of a new annex and of the renewed old school building took place. These buildings fit in very well, according of their appearance, with the rest of Kostanjevica, the smallest town in Slovenia. The school bears the name of Kostanjevica's most famous son: the painter Jože Gorjup.

The ceremonies lasted two days. A special performance was first given by the young children of the newly-built kindergarten, and by the pupils of the elementary school. Then a fine sculpture by Ivan Meštrović, entitled "To Mothers", was unveiled in front of the school by the painter Božidar Jakac, who went on to say a few words about his friend, the greatest Yugoslav sculptor. This was followed by a short speech given by the President of the Academy of Arts and Sciences of Slovenia, Josip Vidmar, who then opened the new school buildings. He expressed the hope that the pupils of the renovated school would learn even more about culture during their education, and that they would contribute even more to the cultural life of Kostanjevica.

The new part of the school also possesses a big mozaic, 188 square metres in size, which represents the struggle of the peasant rebels at Krško polje in the year 1573. It was designed by the Academic Painter Ivo Seljak-Čopić, and erected by the famous Italian expert Alfio Tambosso. It is the largest mozaiced area in Yugoslavia. "In these difficult economic times, many people are surprised that we here in Kostanjevica have managed to get this fine wall decoration", says the school's headmaster, Lado Smrekar. "However, it is my opinion that in a Socialist society it should long ago have become a matter of practice that a certain sum be set aside for the artistic decoration of every new public building when built". The material for the mozaic was bought a number of years ago, when the artistic decoration of the new school building was planned, so time was on their side.

Today the following enterprises have plants at Kostanjevica: the

Forestry Enterprise of Brežice, the General Crafts Enterprise of Krško, General Carpentry of Krško, "Iskra", and "Agrokombinat" of Krško, which has farming land with a vinicultural collective and a bottling-plant for the famous "cviček" wine.

There are an ever-increasing number of societies. Among the most active is the Touristic Society, which has laid out an attractive boatyard on the River Krka, the Mountaineering Society, which looks after the mountain-hut on Opatova gora, the Educational Society, the Caving Club, and the Hunting and Fishing Associations.

At this point the names of some famous men who were natives of Kostanjevica should be mentioned. First, Ivan Bele, an expert on viniculture and fruit-growing. His name is recorded by a monument in front of the castle. Then Jože Jankovič, a cultural-educational worker, who was the initiator of many cultural projects in his native town, Mirko Kuhelj, a publisher in the U.S.A., who was a strong advocate of aid to Yugoslavia during the last war and wrote a lot about the struggle of the Slovene nation for freedom, Jože Likar, a technical writer and expert on wine, who propagated »cviček« as a quality wine, Anton Makovic, a technical writer who set up the foundations of Slovene midwifery and the Slovene educational system, and who was a colleague of Anton Tomaž Linhart.

Jagoda Vigele

A Slovenian Portrait

One Man's Joy

While the rest of the city still sleeps, Franc Vilfan is already rustling about. By 3:30 he's leaving home to catch the early train to Škofja Loka in Gorenjska. When he steps off the train it's still dark so he needs a flashlight to hike to Crngrob, but from there it's late enough and light enough to go on without it. "There's hardly a soul about at that hour, especially in those hills and valleys, but one sees a lot of wildlife along the way." Sometimes he'll meet a hunter and they'll go along together for a spell. It's an hour's walk to his favorite spots, and Franc Vilfan has first pick of the day's wild mushrooms.

He'll be 82 soon after New Year. Back when he was a little kid, two or three of them would go out together for mushrooms — one to carry the »koš«, the basket with backstraps. In those days he only knew three kinds of

mushrooms: »jurčki«, »lisičke«, and »zelene golobice«. And how tasty they were, roasted on hot coals for a moment, sprinkled with a bit of salt. »That meant survival in those days. I was collecting everything the forest had to offer by the time I was five. Everyone did. There were berries, nuts, mushrooms — — —. That was around Knape in Selška valley, 19 kilometers from Škofja Loka. Father was away most of the time, cutting wood or doing other work. He had to be where the work was. On holidays he came home and brought his earnings.«

In Central Europe there are about 5,000 varieties of mushrooms. Here in Slovenia there are about 1,000, and Franc knows some 300 of these. And many more of these are edible than poisonous. »Most people know only two kinds, 'jurčki' and 'lisičke'. When they see others they imagine they are poisonous and kick them, destroy

Every day is a good day for mushrooms!

them. It saddens me to come along behind and find only the remains of many really fine mushrooms. People need to be aware of this.»

Mushroom enthusiasts earnestly pursue their avocation. The "Personal" column of one of the local newspapers recently ran this ad: "Gobarica išče gobarja ki ne pije in ne kadi." (Female mushroomer seeks male mushroomer who doesn't drink or smoke.) This hobby provides pleasant outdoor activity, fresh air, beautiful surroundings, pleasant company or quiet solitude, as one wishes, and the added bonus of a delicious food treat.

Ljubljana's Gobarska Družina (Mushroomer's Club) celebrated its 20th Anniversary in 1981. There are more than 500 members in this organization. Mikološko Društvo (Mycology Organization), an even older organization, is also devoted to this interest. These groups have connections with a larger national organization, and even with other European groups. Vilfan has been awarded medals for long and successful work by both Slovenian groups. They exhibit and teach those interested all about mushrooms, and Franc has actively participated throughout his years of membership.

There are mushrooms all over Slovenia from March to November, and Franc collects as often as possible during that long season. But he doesn't explore new areas. There's never enough time, and he likes it where the terrain is familiar. He even knows under which trees he's likely to find a good crop of mushrooms. What sort of days are best for picking? A twinkly grin breaks out on his face as he answers, "Every day!" But he admits that if the mushrooms are too wet they're not as tasty, and also they could rot before they dry out.

"In a year maybe I gather around 100 kilos (220 lbs.). Some we cook fresh, some we dry for winter cooking, we pickle enough for 30 or 40 bottles, some are shared with friends, and I even exhibit some prime specimens at our club meetings and exhibitions."

A consideration for the environment is important to a serious "go-bar". Nothing should be left behind in the forest, nothing damaged. Sometimes when Franc is cleaning his bounty at home he finds spore balls attached at the base. Spores have a long life, these unicellular reproductive bodies, so he removes these spore balls carefully and carries them back to the woods on his next expedition, aiding the cycles of nature.

Photo and text by Charlotte Anderson

Kočevje (photo by Janez Zrnec)

PÁGINA EN ESPAÑOL

Serie televisiva sobre la inmigración

La TV de Ljubljana, mejor dicho su redacción de programas documentales prepara una serie de audiciones televisivas sobre la inmigración eslovena. Esta serie mostrará así al público teleespectador esloveno las consecuencias y formas de la emigración antes de la primera guerra mundial, durante ambas guerras que fué en realidad la época de mayor número emigratorio desde el territorio étnico esloveno, y todo hasta hoy inclusive si tenemos en cuenta la emigración pasiva y activa hacia el extranjero. El material especializado para esta serie lo están preparando un equipo de expertos eslovenos, éstos son conocedores del problema en sí. Les ayudan también un grupo de jó-

venes investigadores que estudian la inmigración eslovena, aparte de los historiadores, geógrafos, publicistas y otros.

En esta serie televisiva sobre »la inmigración será presentada en forma especial la situación de los inmigrantes eslovenos que viven en distintos países del mundo entero, lógicamente según las notas, escritos y comentarios, obras, correspondencia y demás de conocidos autores y publicistas que viven emigrados. Aparte se mostrará la vida y organizaciones que tienen los inmigrantes eslovenos en el extranjero. Se recalcará la organización de los mismos, la cual hasta hoy día es conocida por nosotros como una de las ramas más desarrolladas en el exterior. Los proyectantes de la serie han tenido en cuenta especialmente el trabajo cultural que sigue teniendo aún hoy un papel preponderante y la faz educativo-escolar que se amplía día a día. Las relaciones de los inmigrantes eslovenos con la madre patria

se han reforzado enormemente, en especial después de la segunda guerra mundial, fué cuando la mayoría de ellos colaboraron y apoyaron la lucha de la liberación nacional que tenía lugar en su tierra natal. Extraordinaria fue también la ayuda de los inmigrantes en el campo de la propaganda, pues sólo así se supo la verdad en la extranjero sobre la liberación. El equipo de TV ha filmado hasta el momento parte de la documentación y del trabajo historiográfico en general, preparado a tal efecto para esta serie. Sin embargo les queda todavía sin duda mucho trabajo, tanto en el terreno como también en la investigación de un gran número de documentos.

El equipo de filmación y coordinación tiene la intención de visitar todas las regiones y localidades más importantes, desde las cuales en épocas ya remotas han sido núcleos de partida de la mayoría de nuestra gente que está por el mundo.

Así como ya lo hemos mencionado, colabora también en la preparación de esta serie un gran número de conocedores y expertos en el problema de la emigración eslovena hacia el extranjero, sobre la inmigración en general y todo lo relativo a ella. Estos trabajos los dirige y supervisa Drago Pečko, jefe de redacción del programa documental de la Radio TV de Ljubljana, y Dorica Makuc, directora de la serie.

Cartas sonoras de Eslovenia

En abril del 82, Radio Ljubljana comenzó a enviar en forma regular y mensual una serie de cintas magnetofónicas a 20 estaciones radiales individuales que funcionan en el extranjero, es decir que emiten audiciones en marco a los clubes eslovenos que patrocinan las radios de los inmigrantes eslovenos. El título de las cintas, las cuales llevan grabadas audiciones habladas y musicales en general, es «Cartas sonoras de Eslovenia». Haciéndonos eco de las felicitaciones que hemos recibido de los radioescuchas, en nombre de los ideadores, redactores y jefes de radio Ljubljana gracias. Juzgamos así que la «Carta sonora» fue recibida tanto por los organizadores como por los radioescuchas de las audiciones eslovenas en el extranjero con gran éxito y alegría. Muchos de ellos mantienen que este tipo de contacto era sin duda necesario tanto para la estación central de la radio eslovena (Ljubljana) como para toda la república. Nuestros compatriotas piensan qué justamente estas audiciones serán una colaboración importante para nuestra patria. En cu-

anto a una mejor y mayor información de todo lo que aquí sucede los inmigrantes que viven por todos los rincones del mundo podrán así en forma directa recibir noticias de primera agua y música de los pueblos donde ellos han nacido. Un gran número de jefes de redacción y directores de las radios y audiciones que funcionan en Australia, Canadá, Bélgica, Uruguay y en otros países nos visitaron personalmente en Radio Ljubljana. Rogamos además que todos los que quieran visitarnos cuando pasen por nuestra querida patria, serán bienvenidos y pueden traernos las observaciones y críticas correspondientes, como así también sus deseos y todo lo relacionado al material que reciban por intermedio de Radio Ljubljana. Justamente a razón de este tipo de conversaciones, nació el deseo de poder hacer contactos con nuestra redacción en forma personal-telefónica. Este sería así un paso más hacia la programación conjunta de nuestros periodistas con vuestros redactores, para así tener vuestras audiciones más y mejores noticias de actualidad.

Yugoslavia y el mundo.

Séptima reunion cumbre de los no alineados

Las puertas del Centro de Congresos de la ciudad de Bagdad han quedado cerradas: es decir, que el Séptimo congreso o conferencia de los presidentes de los países o gobiernos no alineados, que tendría que tener lugar a principios del mes de septiembre del año en curso en la ciudad principal de Irak, no la hubo! La han aplazado para el año siguiente, patrocinador de la cual será India, quién al principio no quiso participar del séptimo congreso o reunión cumbre de Bagdad, estando sin embargo a disposición para la organización del octavo congreso o reunión cumbre del año 1984.

Con ésto, caía a principios de otoño uno de los enigmas que hicieron hasta entonces mala sangre a más de uno de los no alineados, también a Yugoslavia. Ante el desarrollo de los hechos vividos nos planteamos la siguiente pregunta: es esto bueno para los no-alineados o no, habría que proceder de otra manera? La respuesta es simple: claro está que no es bueno, y que la conferencia a pesar de todo tendría que haber tenido lugar así fue aceptada y afirmada en la Habana en septiembre del 1979,

en Bagdad. Pero una cosa son los deseos otra es la realidad, y cuál fué la realidad? Lamentablemente que a fines de agosto del año en curso (1982) la conferencia de Bagdad tendría que ser anulada gracias al conflicto bélico Iranio-Iraqués. Con mayor detalle: en Bagdad no era posible hacer la conferencia, por lo menos no tal como los no alineados en este momento la necesitan. Esto significa: en número extraordinario y completo, con la participación de todos los miembros al rango de presidente de país o gobierno no alineado, lógicamente y con la correspondiente posición en cuanto a la unidad y demás. Seguramente si se hubiera insistido en hacerse en Bagdad, más de uno de los países miembro no hubiera concurrido al encuentro o reunión cumbre, además que todos no participarían seguramente más que con un representante de tercera clase y no con la presencia del jefe de estado! Yugoslavia se esforzó en lo posible para hacerse presente ante la conferencia, en la cual sin lugar a dudas hubiera influido con su renombre y fuerza de convicción. Pero ante la conducta de Iran una conferencia de este tipo no pudo hacerse posible. Ya entonces, en La Habana, este país dió a entender que no se haría partícipe en Bagdad.

Nadie creía que la guerra iba a continuar durante tanto tiempo. Así entonces la Séptima reunión cumbre se hará en New Delhi, medio año más tarde, como tendría que haber sido. Ahora solo resta preparar la futura conferencia. Yugoslavia tiene un papel preponderante, pues siempre y hasta ahora fue respetada como cofundadora del movimiento. Es por ello que hará lo posible para que Nueva Delhi sea en el 1983 la meta de la séptima reunión cumbre. Muchas cosas se están arreglando, entre otras el acercamiento entre los países árabes en litigio después del exitoso encuentro en Maroco. Esperemos que el espíritu de los no alineados se confunda en un anuncio razonable de aquellos que colaborarán para que ello sea posible.

FE DE ERRATAS

A los lectores:

Hacemos notar, que en el número 12/82 hay un error de composición en la parte final de la Página en español. A saber, domicilio y localidad van a continuación de la palabra país. Gracias por la comprensión.

La redacción.

Prešernov gaj v Kranju (nagrobnik)

Napis na pesnikovi rojstni hiši

Panorama Kranja

sprehod po slovenskih galerijah

Bergantova in Metzingerjeva dela

Sredi 18. stoletja je Ljubljana kot umetnostno središče dosegla svoj vrhunec. V Ljubljani je delovalo več delavnic, katerih delovanje je prenehalo s smrtjo zadnjega vodilnega mojstra Antona Cebeja. Glavni slikarji oltarnih slik so bili tedaj poleg Metzingerja še Bergant in Jelovšek. V kiparstvu se je v letih 1720 do 1730 odlikovala frančiškanska podobarska delavnica, ki je rezljala lesene oltarje, njene sledi pa vodijo celo na Hrvaško, Pomembnejša pa je bila kiparska delavnica, ki je delala nadvse uspešno od srede 17. stoletja do srede 18. stoletja, ko je klesal svoja dela v Ljubljani tudi Francesco Robba. Okoli 1770 leta je baročna Ljubljana, kot je zapisal France Stele v eni od Kronik slovenskih mest, prekoračila svoj vrhunec. V svojem gradbenem izrazu je bila tako popolna kakor nikdar poprej. »Na zunaj je pričal o njenem ponosu prastari grad, o njeni umetniški duši pa množica živahno oblikovanih cerkvenih stolpov in javnih zgradb. Na zunaj jo je oblikovalo ubrano zatišje tipičnega baročnega mesta, ki je bilo po svojem izrazu nekoliko sorodno prav tako močno romantiziranemu Salzburgu.

Baročno mesto je dihala intimno življenje človeškega selišča, kjer je vsak kotiček pomenil meščanu košček sanjskega razpoloženja in se je vsa reprezentanca osredotočila zaradi velikosti prostora kakor zaradi arhitekturnega povdarka na glavnem trgu. Ta skupina predstavlja še tudi danes estetski vrhunec Ljubljane in kaže tako bogato in popolno sliko baročne urbanistične kulture, da jo upravičeno lahko uvrstimo med odlične kreacije baročno arhitekturnega miljeja. Cerkve so bile nasičene umetnostnega bogastva: Quaglijeve in Jelovškove freske so z bujno fantazijo krasile oboke samostanskih refektorijev ter svojevrstnega bisera Ljubljane, knjižnice nekdanje akademije. V oltarjih so visela odlična dela beneških in drugih slikarjev s Tintoretom in Quagliem na čelu. Štukature in marmotnate umetnine Robbove delavnice so v celoti

dajale vtis nasičenosti z likovnim bogastvom.«

V tem umetnostnem polnem času Ljubljane je živel in ustvarjal kot rečeno Valentin Metzinger. Kje se je

rodil še vedno ni pojasnjeno, do konca izpričano pa je, da je umrl 1759 leta v Ljubljani. Dobrih 63 let po Metzingerjevi smrti je slikar Janez Potočnik restavriral Metzingerjevo sliko »Nasičenje množice v puščavi« za barona Erberga in na hrbtni strani te slike napisal med drugim: »Opus Valentin Metzinger, carniol«. Ta slika je namreč Metzingerjevo največje delo, široko okrog 6, visoko pa nad 2 metra. Po nekaterih prepričanjih je na njej slikar upodobil v levem kotu tudi samega sebe. V Erbergerjevo zbirko je slika prišla po letu 1774, prvotno pa je bila v obednici jezuitskega samostana

Fortunat Bergant: Portret grofa Erberga

v Ljubljani, ki je pogorel 1774 leta. Vendar napis na zadnji strani te slike še ni zadosten dokaz, da je bil Metzinger naš rojak, kajti na sliki »Sv. Anton« v frančiškanskem samostanu v Samoboru na Hrvaškem, je našel Stanko Vurnik napis »Valentin Metzinger, Pinx: Lotheringus, 1734.« kar kaže, da je bil Metzinger priseljen Nemec z Lotarinškega.

Številna dela

Sodeč po ljubljanskih davčnih knjigah, ki so prava zakladnica podatkov, je bil Metzinger leta 1727, ko mu je bilo osemindvajset let, v Ljubljani. Vpisan je bil kot obrtnik in najemnik stanovanja, plačeval pa je po 2 goldinarja in 40 krajcerjev davka na leto, kar je bilo sila malo. Tako malo nemara zato, ker so mu oblasti odmerile davek le za rokodelsko plat dela. Kaže pa to tudi, da Metzinger ni bil akademski slikar, kajti tem ni bilo treba plačevati davkov tiste čase. V davčnih knjigah je zapisano tudi, da je imel Metzinger leta 1731 v Ljubljani že svojo hišo v Hrenovi ulici 7.

Ko so ljubljanski veljaki odkrili Metzingerjevo slikarsko moč, so naročila zanj kar deževala. Med naročniki je bil tudi kamniški župnik baron Rasp, ki je igral v slovenski protireformatorski kulturi precejšnjo vlogo. V Rimu šolani baron je bil »ud prve slovenske akademije operosorum, pospeševalec umetnosti in podpornik nadarjenih mladeničev.« Metzingerja je pred svojo smrtjo – umrl je 1742 leta – večkrat zapisil. Metzinger je namreč za kamniško frančiškansko cerkev že leta 1733 slikal večjo sliko sv. Frančiška in menda tudi sv. Elizabeto. 1737 leta pa je dobil od Raspa naročilo za »Križanje« in »Pribijanje na križ«. Sliki sta bili najbrž namenjeni za oltarje novozgrajene štenske cerkve v Kamniku, leta 1739 pa je Metzinger za Raspa za omenjeno cerkev naslikal še več oljnih slik z medaljoni. Nemara je tedaj nastal tudi Rasпов portret.

Leta 1740 je, kot kažejo davčne knjige, Metzinger kupil v Ljubljani še svojo drugo hišo v Florijanski ulici, davka pa je moral plačati: za hišo 30 krajcerjev, obrtnega davka goldinar, za vojaško doklado goldinar in 26 krajcerjev in 3 vinarje, od druge hiše pa je odštel vsega skupaj nekaj nad 8 goldinarjev, kar pomeni, da je bila ta hiša večja od prve.

Dela Valentinu Metzingerju ni in ni zmanjkalo. Za barona Raspa je naslikal leta 1742 še prižnico pri sv. Primožu nad Kamnikom, pot pa ga je v Kamnik zanesla tudi še potem, ko je Rasp umrl. Poleg njegovega portreta je naslikal Metzinger le še dva portreta in to veliki portret Leopolda Lamberg, graditelja Cekinovega oziroma

prvotno imenovanega »Leopoldsrue« gradu. Ta portret predstavlja enega najslavnejših portretov v razvoju umetnosti pri nas, tretji portret, ki ga je naslikal Metzinger pa je portret jezuita P. Antona Erberga, ki je žal ohranjen le v Herrleinovi kopiji.

Precej več kot s portretiranjem je imel Metzinger dela s cerkvenimi naročili. Ko je komaj dozidana šentpeterska cerkev v Ljubljani potrebovala nove freske in oljne slike, sta dobila povabilo Jelovšek in Metzinger. Slednji za veliko oltarno sliko »Križanje sv. Andreja«. Očitno so bili naročniki z njegovim delom zadovoljni, zato je dobil naročila še za ostale slike v oltarjih. Podobno je bilo s cerkvijo sv. Petra. Ko je Metzinger opravil vsa naročila za to cerkev, so mu zaupali še poslikavo nekaterih podružnic sv. Petra, med katere je sodila tudi rožniška cerkev, za katero je naslikal tri slike.

Nekaj del iz bogate zapuščine Valentina Metzingerja si je moč ogledati v Narodni galeriji. To pa krasi tudi dela Fortunata Berganta.

Kapitolski akademik

Nič manj kot Petkovšek ni bil samosvoj, pa tudi osamljen Fortunat Bergant, le da stoletje pred njim. Tudi on je kot Petkovšek (ki smo ga omenili v prejšnji številki Rodne grude) ustvaril svoja glavna dela v kratkem obdobju osmih let in to v letih 1761 do 1769. Pojavil se je, ko sta se poslavljala Valentin Metzinger in Franc Jelovšek, in je žel prve uspehe njegov stanovski vrstnik Anton Cebej. Fortunat Bergant je bil predstavnik pomembne četverice visoke baročne šole oziroma eden od stebrov, ki odpirajo bogati razvoj baročnega slikarstva na Slovenskem. Ali kot je označeno v knjigi »Slovenska umetnost«: četrti v veliki skupini ljubljanskega baročnega slikarskega kroga je bil Fortunat Bergant iz Mekinj pri Kamniku, ki se je rodil 1721 leta, umrl pa v Ljubljani 1769 leta. Zadnji in prvi, največji in najbolj naš, široko razgledan in bohemi in obenem najbolj skrivnosten med tovariši. Kam ga je peljala želja po slikarskem znanju? Kje si je pridobil naslov »kapitolski akademik«? Je bliže poznal francosko umetnost? Gotovo sta mu bila vzornika Tiepolo in Piazzetta. Nikoli ni bil član slikarske bratovščine, užival pa je naklonjenost kranjskih plemičev iz razsvetljenskega kroga (zlasti Erbergov) in stiškega opata Ksaverija Taufferja – obenem pa je bil blizu malim ljudem...

Bergantov oče je bil izdelovalec skrinj in umetni mizar. Fortunat, ki je imel pet sestra in enega brata, je verjetno že zgodaj spoznal žago in dleto, čopič in barve v očetovi delavnici, nemara pa je škilil tudi na oltarje in

slikarije, ko so delali veliki mojstri v cerkvah, v katerih je našel delo tudi Fortunatov oče. Komaj 25-letni je prejel Fortunat za bandersko sliko 10,40 florintov, kar ni bilo tako malo. Ta slika ni ohranjena, je pa ena najstarejših znanih njegovih slik.

Bogata dediščina

Očitno je dobil Bergant pri grofih, ki so »gospodarili« v Ljubljani in njeni okolici, precej dela. Po naročilu je naslikal portrete plemiških družin Codellieje, Erberge, Taufferje... med katerimi predstavljajo višek bergantovega portretnega ustvarjanja portreti Erbergov.

Daniel Volbeng Erberg je živel v Dolu pri Ljubljani v svoji graščini od 1714 do 1783 leta. Bil je velik ljubitelj umetnosti, kakor njegov sin Jožef Kalasanc, prijatelj Žiga Zoisa in njegovega kroga, je bil tudi Daniel povezan s prvo prerodno generacijo na Slovenskem sredi 18. stoletja. Zagotovo pa je bil tudi dober znanec barona Raspa, ki je bil eden najbolj prosvetljenih in kulturnih župnikov svojega časa. Daniel Volbeng Erberg je preuredil vrt in graščino ter začel v njej ustvarjati galerijo slik, ki jo je kasneje dopolnjeval še Jožef Kalasanc. V tej zbirki so bile poleg nekaterih svetovno znanih mojstrov – Dürerja, Tiziana, Rubensa, tudi slike Metzingerja in Berganta. Bergantova slika »Oljna gora« iz leta 1750 je bila prav tako v lasti Erberga kot slika »Svete družine« in seveda vsi portreti te rodbine.

V katalogu, ki je izšel ob Bergantovi razstavi – to je Narodna galerija pripravila ob 400 letnici slovenske knjige in 230-letnici rojstva Fortunata Berganta – dopušča avtorica kataloga Anica Cevc, da je Berganta družila z Erbergom topla vez in se je le-ta zavzel za mladega slikarja. Možno pa je tudi, celo bolj verjetno, da se je zanj zavzela družina barona Maksimiljana Taufferja. Bergant je bil namreč v tsnih stikih z Maksimiljanovim sinom Frančiškom Ksaverjem Taufferjem, ki je postal 1764 leta stiški opat. Leta 1762 je Erberg pritegnil Fortunata Berganta kot svojega portretista, ko pa je bil Frančišek Ksaverij Tauffer izvoljen za stiškega opata, je postal Bergant neke vrste stiški dvorni slikar. Poleg portreta opata, Frančiška in kostanjeviškega opata Busseta je naslikal še vrsto slik nabožne vsebine. Teh je ostalo v Bergantovi zapuščini kar lepo število in seveda številna druga dela, ki jih lahko občudujemo. Žal pa si ne moremo ogledati v muzeju dveh Bergantovih nemara najbolj mojstrsko naslikanih del – podobe prestarja in ptičarja, ki sta po osvoboditvi izginiili neznano kam.

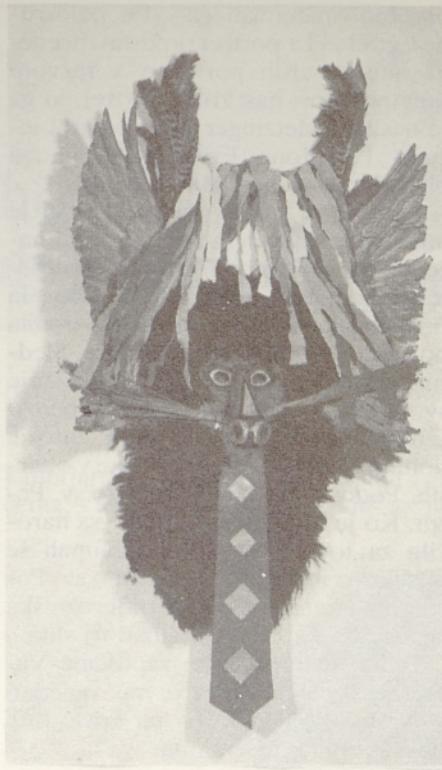
korenine

Pustno šemljenje

Že v kameni dobi, pred petnajstimi, dvajsetimi tisočletji, so se ljudje šemili. O tem pričajo stenske slikarije v skalnih votlinah. Takrat seveda še ni bilo pustovanja. Ljudje so se šemili, ker so mislili, da v našemljenega človeka pride duh rajnega prednika. O umrlih prednikih pa so verovali, da obiskujejo žive v določenih dobah leta, zlasti o zimskem kresu, ko je sonce najnižje in dan najkrajši, in prinašajo blagoslov rodbini in rodu. Pozneje so z našemljenci predstavljali duhove ali božanstva narave. Njihov obisk naj bi bil zagotovilo dobre letine pa sreče v gospodarstvu in družini. Stara verovanja so se umaknila novim, toda šemljenje je ostalo, ostalo pa je na kmetih marsikdo tudi prepričanje, da seme nosijo srečo in je zato njihov obisk v vsaki hiši zaželen.

Novi način življenja bo še to prepričanje prej ali slej izrinil, ne bo pa izrinil pustnih šem. Zakaj ne? Ker sodi šemljenje samo po sebi tako pravijo psihologi – k potrebam človeške narave. Skoraj vsak človek, tako pravijo, mora kdaj pa kdaj uiti lastnemu jazu, se skriti v drug jaz in se v njem rešiti napetosti, ki so se nabrale v njegovi duševnosti. Priložnost za to je v naši zahodni družbi pustni čas, »karneval« (iz lat. »carnis, vale« = »meso, zdravstvuj«). Zakaj prav ta, je posebno vprašanje, v katerega se zdaj ne spuščajmo. Ljudje se šemijo v najrazličnejše »druge« osebe, v tipe, ki jih je brez števila, saj človeška domišljija nima mej. Toda med temi tipi vztrajajo sporočeni, tisočletja ali stoletja stari tipi, v katerih pomen skušamo danes prodirati, ker je že zdavnaj pozabljen. Starih tipov se vztrajno držijo zlasti v nekaterih krajih ali krajinah. Še več. Mnogokje jih umetno ohranjajo pri življenju, jih celo oživljajo predvsem iz turističnih ozirov. Zavoljo njihovega zanimivega in slikovitega videza predstavljajo stare šemske tipe na posebnih prireditvah, da privabljajo tujce. Ti nastopi so seveda brez sleherne zveze z nameni, zaradi katerih so starinske šeme v davnini nastale.

Tudi na Slovenskem imamo vrsto krajin, ki se lahko ponašajo s svojimi

Kurentova maska

»starimi« pustnimi tipi in skupinami. Njihova starost je seveda različna, največkrat je zavita še v mrak preteklosti in znanost skuša prodirati vanjo. Poglejte si zemljevid Slovenije! V Porabju na Madžarskem nastopajo med Slovenci o pustu še danes **fašenk**i, skupine, ki obsegajo Fášeneka (Pusta) in njegovo družico Lenko, starega moškega, staro žensko in vraga. Splošno znani so **koranti** (ali kurenti) na Ptujskem polju in njegovi okolici. Koranti nastopajo v skupinah, spremlja jih vrag (»tajfl«), sledi jim konjska šema – rusa (gambela, škomrda), z njo stopa medved. Posebej hodijo fantiči kot »piceki« (petelinčki) in fantje kot orači. Za Kozjansko in njegovo širše obrobje je značilna **košuta**, dvonoga

Pustna maska iz Drežnice nad Kobaridom

ali četveronoga »žival«, ki je nastopala na tem ozemlju morda že pred slovensko naselitvijo, v pozni rimski antiiki med staroselci. Neprimerno mlajša je **šelma** v Kostanjevici na Krki. Nastala je z združitvijo kmečkih in okoliških grajskih pustnih tipov in predstavlja danes izrazito malomešno pustovanje. Dalje nazaj segajo dobrepolske **mačkare**. Mož in baba pobirata najprej darove po vasi, v sprevod pa se uvrstijo ta star in ta stara, debeli Kurent, ki ga morajo voziti, medved in drugi tipi z orači na koncu. Po Suhi krajini hodi o pustu **kamela**, še rajši pa **kamélica**, ki jo predstavlja po en fantič. V furlanski srednji vek segajo **škoromati** iz Brkinov. Škoromatom z zvonci se pridružita dva škopita, ki vzbujata grozo s svojimi velikanskimi lesenimi kleščami, s katerimi lovita mimoidoče in jih mažeta s sajami. Sčasoma so se zbrali okoli njih drugi, mlajši tipi. Na Banjski planoti na Goriškem norijo o pustu **mačkore**: klobasón, Pust in Pustovka, dva šmésenca, ta lepi, ta stari, hudič in drugi. O visoki starosti pričajo **pustóvi** (ali pustjé) v Drežnici nad Kobaridom. Lesena maska »ta grdih« kaže podobnosti z drugimi alpskimi maskami (Tirolska, Švica). Z njimi so svojevrstni »ta lepi«, dalje hudič, ta star in ta stara in novejši tipi. V samem Kobaridu so včasih o pustu gospodovali **sóvniki**, v kožuhe ogrnjeni tipi, ki so ljudi mazali s sajami. Danes so skoraj pozabljeni. Ponovno oživeli so po vojni (1956) **lávfarji** v Cerknem. Dobrodušnega, v mah oblečenega Pusta obkrožata dva grozljiva ta »tirjesta«, v sprevodu pa vidimo ta starega in ta staro, kosmate-

Košuta iz okolice Jurkloštra. Ta čudna »žival« bezlja o pustnem času po Kozjanskem.

ga Lámanta z vilami in še nekaj doma-
 čih in okoliških tipov. Vsi nosijo doma
 izrezljane in poslikane lesene maske.
 V Beneški Sloveniji obkrožajo vas
 (Črni vrh nad Nadižo) lepi **blúmarji**,
 za Slovensko Koroško sta zlasti značil-
 ni konjski maski, v Ziljski dolini **šimel**,
 v Podjuni **šimla**.

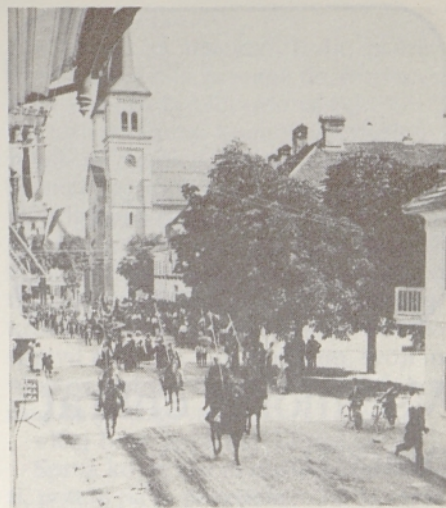
To so značilne krajske maske na
 Slovenskem. Sicer pa ima vsaka dolina
 in skoraj vsak kraj o pustu svoje ra-
 zlične šeme. Izročilo po svoje ohranja-
 jo naše šole, posebno pa naši vrtci, ki
 vsako leto prirejajo maškarado. Stari
 tipi mask po raznih krajinah bodo ob
 tem sčasoma izginili, kolikor jih ne
 bodo razna društva umetno ohranjala
 pri življenju.

Niko Kuret

Ob ribniškem jubileju

Izumirajoča tradicija

V Ribniški dolini, ki leži ob vznožju
 Male gore na levi in Velike gore na
 desni strani, je vrsta zgodovinskih zna-
 menitosti iz starejših pa do novejših
 časov – od okamenelih svatov do Je-
 lenovega žleba, ki je znan iz narodno-
 osvobodilne vojne. Tu je tudi stara
 božja pot Nova Štifta, izletniška točka
 na Travni gori idr. Središče doline je
 Ribnica, ki je bila v časih turških vpa-
 dov v 15. in 16. stoletju pogosto njho-
 va žrtev, v času Napoleonove Ilirije pa
 je bil tu sedež francoske posadke.
 Skozi Ribnico vodi cesta proti Kočev-
 ju in še naprej v Gorski kotar. Zaradi

*Sokolska povorka v Ribnici, na čelu
 jezdi sokolska konjenica*

*Gasilska konjenica v Sodražici ob
 40-letnici tamkajšnjega gasilskega
 društva*

*Gasilska konjenica na paradi skozi
 Sodražico*

tega so se Ribničani precej ukvarjali
 tudi s prevozništvom, kar je pogojeva-
 lo močan razvoj konjereje. To je bilo
 očitno tudi na številnih karnevalskih
 sprevodih po mestu, prav tako pa tudi
 sokolskih, orlovskih ali gasilskih spre-
 vodih. Pred prvo svetovno vojno je
 bila v Ribnici tudi plemenitna postaja
 ljubljanske žrebčarne.

Ribničani kakor tudi bližnji Sodra-
 žičani in okoličani so bili znani vozarji,
 ki so prevažali blago čez Boncar prek
 Blok na Rakek in proti Trstu. Iz »fur-
 manskih« časov pa sta v okolici Sodra-
 žice znani po posojanju konj za pri-
 prego tako vas Vinice pri Sodražici kot
 vas Podklanec pod Boncarjem. Za te
 kraje bi bil tudi še v današnjih časih
 najprimernejši bosanski konj, ki je
 znan po svoji vzdržljivosti, drugi tak
 konj pa je haflinger, katerega vzrejni
 center pri nas je – mimogrede poveda-
 no – grad Krumperk pri Domžalah.

Ob proslavah 900-letnice Ribnice
 naj bo ta skromni zapis tudi opomin
 na možnost in potrebo po nadaljnji
 vzreji konj v ribniški dolini. To je
 povezano tudi z nadaljnjim razvojem
 turizma na tem območju, ki ima še
 velike možnosti.

Jože Mejač

*Kadar zvečer sneg pada,
 drugo jutro zajec majko
 išče.*

*Eno leto je dolgo, več pa
 jih hitro mine.*

Dober glas ima čas.

umetniška beseda

Vse moraš enkrat plačati

Letošnjega 1. januarja je znani slovenski pripovednik, dramatik, publicist, urednik, scenarist in družbenopolitični delavec IVAN POTRČ proslavil svojo 70-letnico.

Po drugi svetovni vojni je bil več kot četrto stoletja glavni urednik založbe Mladinska knjiga v Ljubljani, že precej let pa je predsednik popularne Prešernove družbe.

V socialno realističnih novelah, romanih in dramah je v sočnem, narečno obarvanem jeziku psihološko osvetljeval življenje kmečkih ljudi iz ptujske pokrajine pred prvo svetovno vojno, med njo in po njej, pa tudi moralne zaplete s snovjo iz partizanskega življenja in povojnega družbenega življenja.

Njegove najpomembnejše literarne stvaritve so med novelami in povestmi *Sin*, *Kočarji* in druge povesti, *Svet na kajžarju* in *Onkraj zarje*, med romani *Na kmetih* (tudi filmski scenarij za film z naslovom *Rdeče klasje*), *Srečanje*, potem kronika *Zločin* (o ilegalnih borbah v predvojni Jugoslaviji) pa drame *Izdajalec*, trilogija z naslovi *Kreflova kmetija*, *Lacko in Krefli* ter *Krefli*. Na hudi dan si vedno sam in scenarij *Pastirci po Bevkovi mladinski povesti*.

Glavna gonilna sila življenja ljudi, ki jih v svojih delih opisuje Ivan Potrč, je strast kot že pri Prežihovem Vorancu, življenjska sila, težnja k sreči in lepoti; zaradi življenjskih okoliščin in naključij se te sile obrnejo večidel v življenjsko katastrofo. Ob tragični usodi navdaja pisatelja čustvo usmiljenja, spoznanje o minljivosti tragičnosti in usodnosti malega človeškega življenja. S tem se Potrč vrača k tradiciji slovenske kmečke povesti, zlasti k Tavčarjevim vaškim zgodbam.

Za branje tega meseca smo v počastitev pisateljevega jubileja izbrali odlomek iz avtorjevega še neobjavljenega romana z naslovom *TESNOBA IN UPANJE*. Odlomku iz romana *Tesnoba* in upanje, ki bo izšel pri Slovenski matici v Ljubljani, je pisatelj dal naslov *Vse moraš enkrat plačati*.

Skraja ga je preganjala misel na Venclja, da je potem tudi že sklenil, da bo rekel šoferju, da ga v Vencljevo predmestje odpelje. Ta ponočnjaška ptica gotovo še ne bo spala in srečen bo, če ga bo našel pri drugačni volji, kakor pa je bila tista, pri kakršni ga je sinoči do kraja zmešanega in nesrečnega zapustil. Povedal mu bo, kako je svet na njegovi strani, kar je lahko začutil tudi na filijali, a tudi še to, kako bo treba še nekaj potrpljenja, kajti dokler bodo njihovemu generalnemu banke botrovale, ne bo revolucije v Tobijasovem podjetniškem kolektivu – kuverta v zadnjem mesečevem tednu je še vselej vsa nerganja potišala, je vse jezike zavezala. Tu kakor da se za zdaj ni dalo ničesar storiti, časi kakor da so se ustavili, kakor da bi bili zakovani... – pa tudi Kolenčeva razmišljanja so se začela zatikati, sam ne bi vedel, kdaj je zakinkal...

Bila je svežina, bila je spuščena šipa, ki ga je predramila; in še nekaj je bilo, bila je tihoča, ko da bi se čas ustavil...

»Konec dneva, konec današnjega popotovanja,« je zapel Ferenc, stegnil roko in mu tudi že odprla vrata.

»Saj, doma sva, Ferenc... – sam ne vem, kdaj sem zaspal, kar odneslo me je.«

Poiskal je aktovko, nekje pri tleh, in se potegnil iz vozila... in šele takrat ga je dodobra spreletelo, da je prav za prav doma, a da je hotel, da bi ga šofer do Venclja zapeljal... – ali preden se je vsega tega do kraja zavedel, je bil Ferenc že ispred hiše, njemu samemu pa ni kazalo nič drugega več, ko da se napoti po domačih stopnicah, se doma razpravi in se vleže ter da se enkrat v teh dneh pošteno naspil. Lahko se je v trenutku pomiril, kako bo tudi tega zgonjenega dneva kmalu za vselej konec.

A ko da ga ni hotelo biti. Zjutraj je vrata dvakrat zaklenil; saj, lahko se je še spominjal, kako je ključ dvakrat obrnil – zdaj pa ko da je kdo vrata samo priprl. Lahko bi pomislil na Getko, ali ta je imela ta dan čez glavo svojih skrbi; zatem pa, bil je med svojimi stenami, se ga ni znenada nič več tikalo – samo, da je enkrat doma.

Sezul se je in ko iz navade pogledal po kuhinji, po loncih; nič ni bilo videti, da bi kdo kaj pospravljaj... – v izbi pa, komaj je stopil preko praga, je zagledal v medlem soju, ki je padal skozi okna s cestnih luči, postavo, in ta postava, bila je ženska, Getkina postava, se je tudi že dvignila. Roka se mu je potresla, ni in ni mogla najti stikala za vrati.

»Pustite elektriko!«

Glas je bolj terjal ko zaprosil, ko da bi zaklinjal.

Ali lestenc je že zasvetil in Kolenec je zagledal Getko, s črno svileni rutko

na glavi in z neznansko zapotegnjenim obličjem; tudi roke ko da so ji visele ob stisnjenem životu, ko da bi ne imele nikakršnega opravlja več na tem svetu.

Lahko si je mislil, da je pri njej doma narobe, predobro jo je poznal; povedala je, kar je mislila, po svoji pameti se je obnašala – to je bila Getka.

»Si mu ušla?« je povprašal in tudi že začutil, kako narobešnje je začel.

S stisnjenimi ustnicama se je zazirala vanj, moral se je popraviti.

»Pa ni... pa nista, kamerada, že tu?«

Getkin obraz ko da se je še bolj zdaljšal, oči, te pa so se zasvetile ko od jeze ali ko od žalosti, vse je zatrepetalo na njej.

»Ne...«

Ko da je vse povedala.

»Kaj da ne, Getka?«

Še enkrat – molčanje, dolgo molčanje.

»Nič. Le to je, da sem nesrečna ženska... odkar me te moje nesrečne noge nosijo, me v nesrečo spravljajo... Le kaj naj zdaj storim?«

»Te je nagnal? Kje imaš otroka?«

»Ah, otrok... Kaj bi zdaj otrok? Tudi to je, da me naganjal ne bo več, a tudi jaz, sama jaz, njega ne bom več naganjala.« Zavzdihnila je, nič več se ni mogla držati. A že si je tudi obrišala oči, se v trenutku pomirila in povedala: »Ko pa se je ubil... – oba s kompanjonom sta mrtva... – z avtom sta se zaletela.«

Zastrmel se je v njo in začutil, kako se od dolgega dneva prebuja. Ona je še in še spregovorila, dokler ni vsega povedala.

»Še tam, v tisti njuni Nemčiji... pred planinami nekje... na ravni cesti se je zgodilo.«

Kolenču je pobralo besede; nič ni vedel, kaj ji naj poreče, s katero besedo jo naj pomiri, ko pa je bilo tako, da je tudi sam postajal nemiren ob takšni in ob tako iznenadni vesti. Ali neke besede je moral najti.

»Le kako, le kako se mu je... se jima je moglo to zgoditi?«

»Kako?« je zatem tudi ženska povprašala, dolgo molčala in ko s prizadeto jezo povedala: »Le kako? Zaspal je! Nič drugega ni bilo, kakor to, da je zadremal... Vozil je, zadremal in se zaletel. Zadremal je... – poznam ga: na lepem zadremlje... – še pri babi! Oh – Jezus...«

Besede in pamet, vse mu je pobralo.

»Za božjo voljo, Getka?!

Z jezo je odgovorila.

»Božja volja... – kaj mi naj ta pomaga? Ta mi že ne bo pomagala, še nikoli mi ni. Oh jaz, sirota!«

Vedel je, da bi moral kaj storiti, ji kako pomagati, a je ko olesenel; ko da bi se je zbal in ko da bi bil sam kriv, da

se je vse tako zagatno zapletlo. Vse je bilo iznenada tako hudo, a se je potem le premagal. Stopil je k njej, ji položil roko na ramena, da bi jo k sebi pritegnil in jo stišal, a se ga je otresla. Tako neznansko sama je bila, hotela je ostati sama. Navadila se je na to; ko ji je bilo kdaj hudo, tudi najhuje, ji ni še nikoli nihče v tem življenju pomagal. Lahko je samo ustnice stiskala in klela, prehudo je vse kljubovalo v njej, da bi zajokala, se sama sebi zasmilila.

Kölencu so se roke lahko samo še povesele, tu se ni dalo nič več storiti. Gledal jo je, kako se je ogrnila pred njim v plašč, si prevezala ruto in se zadekala s šalom, in kako je zatem s stisnjenimi ustnicami odšla. Vedel je, da je v stiski, da bi moral karkoli storiti; ali vedel je tudi, do zadnjega vlakna na životu je začutil, kako sama svoja je bila znenada ter da bi jo vsaka njegova beseda, prav posebej pa, če bi bila s sočutjem povedana, še huje zadel, jo še bolj trmasto storila. Bilo je, ko da bi se s tem, ko je moškega zgubila, še njega otresla.

Kasneje, ko so bili ti časi mimo, se mu je spomin velikokrat ustavljal na teh trenutkih, kako je bilo, ko je prišel domov in ko je zagledal nekam vase potegnjeno in otrdelo žensko postavo, da ga je spreletelo, ko da bi ga zona oblila, ko... ko pa jo je še vselej tako želčno pričakal, ko bi mu jo sama milost božja poslala naproti. Potem so ga preganjale v spominu besede, ki sta si jih povedala in ki nobene milosti niso poznale, ko da bi znova in znova v živo in do srca rezale in ko da bi prinašale in odnašale rešitve in grozo življenja, vse hkrati. Kaj, ali se ni zmisлил na vse to, na kar se ne bi smel zmisлити: kako je zdaj, tako iznenada je prišlo, tudi Getka rešena nekih vezi, te svoje zakonske more? Ali se ni zmisлил, kako so se neke zagate ko same od sebe razvzhlavale, se celo razrešile?

Ne, saj na to ni pomisлил, tudi pošteno bi ne bilo... – a vendar se ni mogel nikoli docela znebiti misli, spomina, kako mu je, naj je bilo še tako samo od sebe, prišlo takrat, četudi za en sam kratki trenutek, v zavest, kako bosta poslej oba svobodna, kako ju je njen Fridl s svojo smrtno nesrečo oba odrešil. Ali vse takšno bi ne bilo pošteno in zato je Kölenc te spomine, ki so se tako sami od sebe vsiljevali, odganjal, ni se jih pa mogel nikoli povsem znebiti. Kakor da bi bilo vse tisto, kar je storil takrat okoli pogreba in za žaro, ki jo je prinesla Getka iz Nemčije, vse preveč napito z mislijo in nadejami o njunih jutrišnjih dnevih; bilo je, ko da bi se nove dolžnosti valile nanj, ko da bi terjale plačilo za vse tisto, s čimer sta se z Getko zavezovala... in se tudi že zavezala.

Le tako se je potem moglo zgoditi, da je kakšne trenutke tako do konca

pozabil na Bartla in da se je potem vse to z Vencljem tako narobešnje obrnilo. Do kraja življenja mu bo na duši obležalo...

Mislil je, da jo je poznal, Getko, lahko si je mislil, kako že dolgo ni več trpela tega svojega žmetnega in nesrečnega Fridla, ali v teh dnevih, ko je zvedela za njegovo nesrečo in za njegovo smrt, in ko je morala toliko vsega postoriti, vse do pogreba, do večerke na Žalah, ko so v črno oblečeni pogrebnički položili žaro v jamo na grobu, v katerem je že Fridlov oče počival, dedek njegovega otroka, in ko je potem ostala za iskopenim gruščem, z Markcem, ki se je držal za krilo, ko je ostala z žlahti in s samimi ženskami v črnih in čež oči zapotegnjenih rutah, ko... ko je tako stala in čakala, ko da ne bi več vedela, kam naj se poslej dene... – v tem praznem in zatišanem trenutku se je Kölencu znenada ko razodelo, kako se je ženska ves čas in do kraja zavedala, da je bil samo pokojni Fridl oče njenega otroka in kako je prav zaradi tega toliko potrpevala z moškim in toliko vsega hudega prestajala. Stal je za vso to pogrebno siromaščino, ki je morala biti tudi cerkveno opravljena, da bi pač bilo po Getkini volji in vse tako, kakor že mora biti in da bi ne bilo govorjenja, ki ga tako ali tako, to je vedela, še dosti bo, kajti ženskam v žlahti jezika ne moreš zavezati, kar mu je tudi sama povedala, ko da bi se opravičevala... – stal je in čakal je za njo in zazdelo se mu je, kako bi moral za Getko še kaj storiti, za njo in za teh nekaj črnih kmetiških žensk, za to Fridlovo in za njeno žlahto, ki je z Getko vred obstala za grobom, ko da bi se ženske, vsaka zase, tam za návek vkopala. Tudi sam je stopil za grob in se postavil za Getko, zatem pa ji, ko je zaman tako čakal in potrpeval, da bi se zganila, potihoma rekel:

»Za sedmino jim reči.«

Ali ženska je gledala v tisto jamo sredi groba, ko da ga ni slišala, ga tudi hotela ne bi slišati.

»No, malo bi posédli, v krčmi... Reči jim, ti sama jim reči, materi in sestram in... njegovi žlahti!«

Komaj da je zganila z rameni, ko da bi hotela vsako nagovarjanje s sebe strestiti.

Prišlo je ko znenada, začutil se je krivega. Tudi sam se je zagledal v tisti razkopani grob, zatem pa se ko v prazno zazrl čez grobove, čez ilovko in čez sivo kamenje. Saj, bilo je ko nagovarjanje, ko da bi se hotel s to sedmino zdaj odkupovati... Ali zmagal se je, se zbral in ji še enkrat, a trše, povedal zaradi sedmine.

»Sedmina?« je povprašala ženska in povedala: »Ko da bi ne bila že sama na svoji sedmini, z Markecom vred...«

»Ali – Getka?!«

»Saj, ali ni resnica? Bolje bi bilo zame, ko bi bila že sama na svoji sedmini – vsega bi bila rešena.«

Odšli so v prvo krčmo, za britofom; popili so žganico, ženske vroče čaje z žganico, zatem svetel haloški rizling, in prigriznili nekaj malega narezane-ga. Le ženska, Getka, se ni ničesar dotaknila; sedla je za mizo in se ko trmasto zagledala preko vseh po krčmi. Komaj da je kakšno besodo spravil iz nje, a tudi ženskam, svoji in njegovi žlahti, pokojnikov žlahti, komaj da je odgovarjala.

»Kaj bi se gnjavila? Le zakaj?«

Sprva ko da mu ni mislila odgovoriti, potem pa je povedala: »To že sama dobro vem.«

Bilo je, ko da bi vsa ta tiha pogrebščina sčasoma tudi nanj legala. Brez volje in ko stisnjenih prsi je prišel domov in se spustil na kavč, ko da se je mora obesila nanj in ko da bi se je ne mogel več znebiti, za nič na svetu ne. V tem človekovem življenju ko da moraš vse enkrat plačati. Tako rad bi se otresel vseh teh morastih misli, ki so prihajale za njim, samo še spanja si je želel, spanja brez sna. Tega pa ni bilo; dà, bilo je, ko da bi ta nora pamet od uboge-ga človeka plačilo terjala, plačilo za vse, kar je bilo kdaj kaj narobešnje storjenega...

Prha je še vedno pomagala, tudi v tem jutru. In ko da je bilo jutro res pametnejše od večera, prišlo je z voljo. Kölenc si je zdrgnil noge in roke, in življenje ko da je začelo samo od sebe prehajati v polenjano telo, vsaka matasta misel, ki je ko mora legala vse te pogrebne dneve nanj in ga preganjala, je s pršenjem hladne vode sproti kopnela.

Takšen, do zadnjega vlakna osvežen, je Kölenc potem tudi prihitel po pisarniškem stopnišču in se, ne da bi se s kom srečal, znašel za mizo, založeno s pošto in časopisjem. Vedel je, kako bo časopisje zložil na kup in zanesel na polico, pošto pa bo na hitro spreletel, da bo lahko zatem počasi in brez skrbi začel delovno jutro – teden dni bo, kar ga je Getkina pogrebščina odnesla.

Kasno vstati in rano jesti ni mogoče.

Kdor mlad drevje sadi, star sadje dobi.

mladim po srcu

Kmečka abeceda

Kolovrat

*Bolj če bo pridna pozimi predica,
dlje bo rožljala pod palcem petica.*

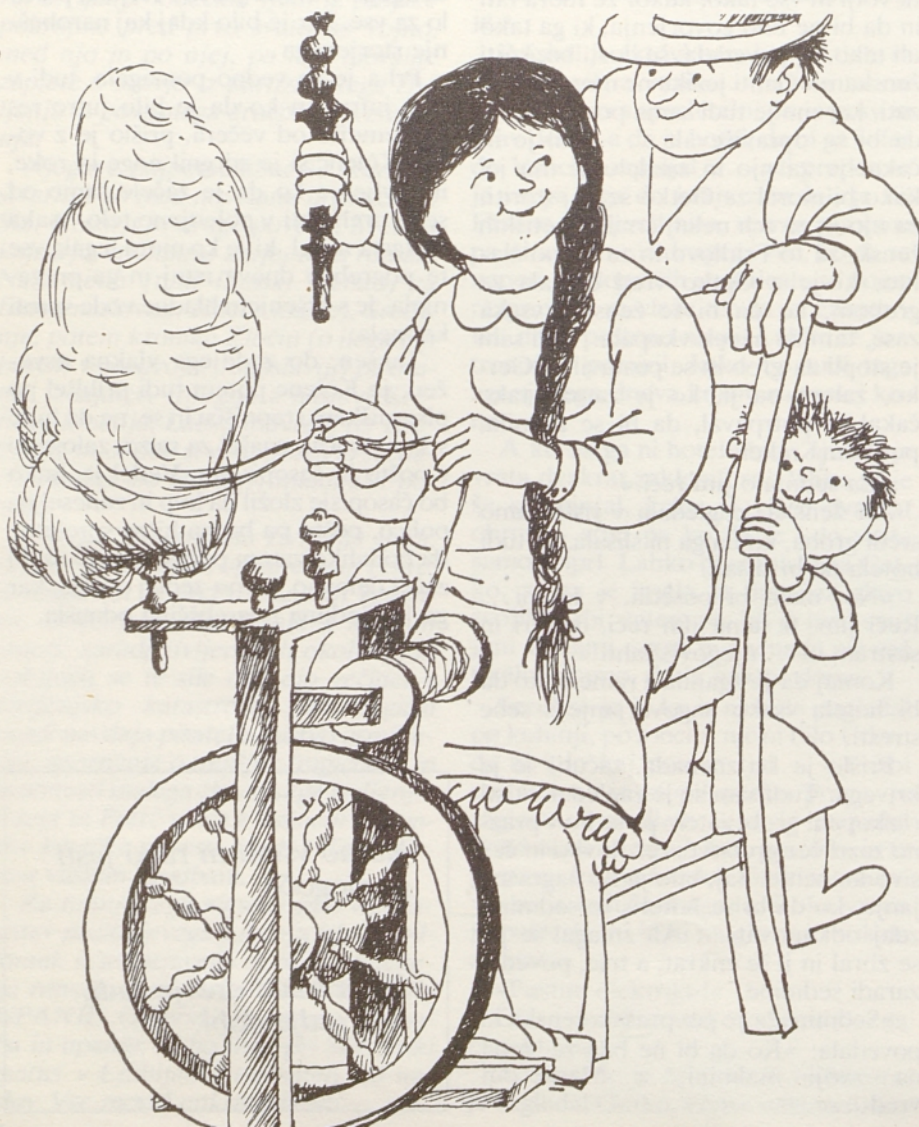
Pregovor, ki je danes že pozabljen, kaže, koliko je še v preteklem stoletju pomenilo delo slovenskih žena in deklet pri kolovratu. Predle so v dolgih zimskih večerih pozno v noč, saj je bilo treba spresti laneno in volneno prejo za obleko, za spodnje in za posteljno perilo. Večkrat so se v eni izbi zbrale predice iz več sosednjih hiš. Med prejo so pele in si pripovedovale zgodbe in šale, da jim je šlo delo lažje od rok. In da jim ni bilo dolgčas, so se jim včasih pridružili še fantje.

V minulem stoletju je imela vsaka kmetija vsaj enega, če ne kar več kolovratov. Kolovrat je bil nepogrešljiv del bale, ki ga je nevesta pripeljala na ženinov dom. Bolj revne so se morale zadovoljiti s preprostejšimi, premožnejše pa so si privoščile bogato okrašene. Najlepši del je bila izrezljana preslica. Dekletom so jih v znak ljubezni in za spomin rezljali njihovi fantje. Zato se preslice po okraških zelo razlikujejo med seboj. Vsaka posebej kaže, koliko je bil spreten fant, ki jo je rezljal, in koliko se mu je zdelo vredno potruditi se za dekleta.

Predle so žene tako, da so s spretnimi prsti sukale predivo s kodelje v nit. Napredena nit se je neprestano vrtela in se navijala na motovilo kolovrata. Motovilo pa je enakomerno obračalo kolo, ki ga je predica poganjala z nožnim pedalom. Spretnjša ko je bila, tanjša in bolj enakomerna je bila sprejena nit.

Danes so redka dekleta, ki bi še znala presti. Kolovrati, kolikor jih je še, se pozabljeni praše na kmečkih podstrešjih. Še več jih boste nemara našli v sodobnih stanovanjih, kjer samevajo po kotih le za okras.

dr. Marija Makarovič

Fran Roš

Nori Pust

Zdaj je tisti čas ...
Skozi našo vas
masten okrog ust
hodi nori pust.

Brenka na kitaro,
nosi jopo staro,
hlače žolte – rdeče,
psa za sabo vleče.
Zdaj se posolzi,
zdaj se posmeji,
pa tako postavi,
da stoji na glavi.
Še zapleše malo,
zvrne se za šalo,
z nosom v lužo sune,
si raztrga strune,
hlače mu počez
počijo zares.

Pust se bridko joče,
dvigniti se hoče,
pa ne more prav.
Ampak že je vstal!
Zdaj pogledajte pusta,
spet odpira usta,
o, kako široka,
o, kako globoka!
Pa že kar na cesti
hoče krofe jesti
in še kaj mesa,
če mu kdo ga da.

Zdaj je tisti čas ...
Skozi našo vas
masten okrog ust
hodi nori pust.

Fran S. Finžgar

Prvi tobak

*Očetovo fajfco dobim.
Natlačim tobaka,
prižgem tega spaka
in vleči, kar morem, hitim.*

Tisti, ki je tako pesem zložil, je že davno v grobu. Mi, kasnejši otroci, smo bili prav takšni iztakljivci. Ko je šel oče v gozd, da naveže iz suhih vej butare, sem srečen šel z njim. Opoldne se je oče oddahnil, da prigrizne kos kruha in klobaso za obed. Tudi meni je odrezal kruha in dodal košček klobase. Po takem obedu si je natlačil pipo, se vlegel v senco in zaspal. Fajfca – čedra – mu je ugasnila in ležala

poлег njega na trati. Prav tiho sem jo posmuknil in sedel k ognju. Kar mrzlo čedro sem si vtaknil v usta. Pa z mrzlo nisem strpel. Iz ognja sem si izbrskal žerjavico in jo pritisnil na tobak v čedri. Potegnil sem. Pokadilo se je. Imenitno se mi je zdelo. Vlekel sem dim za dimom, kar se je dalo hitro. V jezik me je žgalo. Do dna sem pokadil čedro. Po ustih me je peklo, v glavi se mi je pričelo vrteti. Čedro sem varno položil nazaj na travo k spečemu očetu. Slabo mi je prihajalo. Nekam zmedenih korakov sem šel k potoku Zvršnici in pil, pil ter preganjal pekočino iz ust. Nič ni pomagalo. Zavzdignilo se mi je, da sem začel bljuvati kar v potok. Potem mi je nekoliko odleglo. Vrnil sem se k očetu. Oče je že drobil hosto. Ko me je zagledal, se je začudil: »Kaj ti je, da si ves bled?«

»Slabo mi je,« sem bolj izjecljal kot glasno povedal.

»Lezi tjale v senco na moj suknjič, da ti odleže.«

Legel sem. Še slabše mi je bilo. Vstal sem in povedal, da pojdem pit k potoku.

»Le pojdi, samo glej, da se mi ne postaviš na glavo v vodo, ko ti je slabo.«

Počasi sem šel k vodi, legel in leže pil, pil. A v glavi se mi je zopet zavrtelo. Imel sem občutek, da se je potok obrnil in da teče nazaj. Zopet se mi je zavzdignilo. Vse kosilce je odnesla voda. Počasi sem se vrnil k očetu.

»No, ali ti je odleglo,« me je vprašal oče.

»Ni mi. Domov pojdem k mami.«

»Ne vem, če boš mogel,« je podvomil oče.

»Bom, bom. Kar v posteljo pojdem.«

»Lezi tjale v senco in me počakaj. Proti večeru pojdeva skupaj.«

»Ah, ne, kar zdajle pojdem. Saj pot dobro poznam.«

»Pa pojdi, če si tako tiščinast,« je rekel oče. »Mama naj ti stopí mleka. Potem lezi. Saj te bo minilo.«

Naglo sem odšel, ne odšel, odtaval sem po bregu. Huda pot je bila. Omgovall sem in večkrat počival. Za eno uro navadne poti sem porabil dve uri.

Medved in miška

Medved Medo je celo zimo spal v svojem snežnem brlogu. Lizal je šapo in sanjalo se mu je o satju, polnem sladkega medu.

Z njim pa je v zimskem brlogu živel tudi miška Razposajenka. Slučajno je nekoč zablodila v medvedji brlog, se potikala tam in nazadnje padla v medvedovo uho.

Medved se je prebudil, s šapo zakril uho in ujel Razposajenko.

»Moje uho je brlog zato, kajne? Zdaj te bom strl kot jagodo – malino!« je rekel.

»Nikar me ne stri, Medo,« je žalostno poprosila miška Razposajenka. »Raje mi odpusti! Mogoče ti bom jaz tudi lahko kdaj pomagala.«

Medved se je zasmel Razposajenki: le kako naj mu pomaga. Vendar ji je odpustil.

Čez nekaj dni je medved v temni noči zlezel iz brloga. Hlačal je po gozdu in se ujel v past. Motal se je, a ni se mogel izmotati iz zanke. Vsega je konec, se je razžalostil.

Medvedovo rjojenje je prebudilo miško Razposajenko. Pribrzela je iz svoje luknje, da bi videla, zakaj Medo tako rjove. In videla je: njen ogromni sosed se je ujel v past.

Miška je urno priskočila, pregriznila zanko in osvobodila prestrašenega medveda.

Od tedaj gozdni medved Medo rad povabi miško Razposajenko v svoj brlog v goste. In tudi pogreje se miška v medvedovem kosmatem ušesu.

Letonska pravljica

Ko sem stopil pred mater, se je začudila: »Kakšen pa si? Saj si bled kot stena. Ali si bolan?«

»Slabo mi je bilo in še mi je. Prosim topljenega mleka in ležat pojdem.«

Mati je takoj potegnila iz peči toplo mleko. Držala mi je skodelico, da sem ga požirkoma pil. Ob tem se je začudila: »Po tobaku smrdiš! Kaj je to?«

Nisem takoj odgovoril. Lagati nisem hotel. Toda mama je hitro ugani-la, da je slabost od tobaka. Odkrito

sem priznal, kako sem si izposodil očeto-vo čedro, ko je zaspal.

Ko me je mati spravljala v posteljo, se je hudovala: »Oba zaslužita šibo, ti in oče. Take mu bom napela, da bo pomnil!«

Kaj in kakšne mu je napela, nisem slišal. Ves truden sem že trdno spal.

To je bila zame dobra šola. Vam pa svetujem, dragi mladi bralci, da ne počnete kaj podobnega. S kajo je izguba denarja, časa in zdravja.

vaše zgodbe

Pismo iz Vancouvra

Rodila sem se na Travi 17. septembra 1955 leta. Ta vasica leži na robu kočevskih gozdov, ki že segajo v gozdove Gorskega kotarja. Takšna je kot vsaka slovenska vas, vendar se mi je s svojimi podobami s posebno močjo vrisala v spomin. Valovanje pomladnih trav, prebliski sonca v lipah na vrtu, šumenje temnih, žametnih gozdov, zgoščena, zelena, sonca polna trava vrtov, rumene travniške rože in navsezadnje vroča bela cesta, ki se je pozneje oblekla v asfalt, so tiste podobe sveta, ki so mi še danes najdražje, saj jih z zorenjem let vedno težje in vedno redkeje podoživljam. V teh hribih sem pri stari mami vzbrstela v prvih pet, srečnih let. Svet, v katerem sem živila je bil čist in lep. Čeprav me je bela cesta s Trave kasneje popeljala še v druge kraje, sem ostala le zrno s travljanskega klasu.

V petem letu sem se preselila k staršem v Velike Lašče. Tam sem se srečala z besedo treh mož, ki so se rodili v njihovi okolici, z besedo Trubarja, Levstika in Stritarja. Moji ljubezni do pokrajine se je sedaj pridružila še ljubezen do pisane besede, katere lahko v spretnih rokah sama ustvari lepoto in prikaže mavrično raznolikost našega življenja. V Velikih Laščah sem končala sedem razredov osnovne šole, osmega pa že na osnovni šoli Oskar Kovačič v Ljubljani, kamor se je vsa družina, ki se je v Laščah povečala za eno sestro, medtem preselila. Nato sem se vpisala na takratno Šubičevo gimnazijo in jo tudi uspešno končala. Tedaj je tudi svobodno zadihala moja želja po spoznavanju sveta. Že od nekdaj so me zanimali jeziki, katerih studij je pomenil odprta vrata v svet. Tako sem na ljubljanski Filozofski fakulteti leta 1974 vpisala angleščino pod A in francoščino pod B. Leta 1978 sem diplomirala iz francoščine, naslednje leto pa sem se odločno odpravila v tisti svet, ki me je že tako dolgo mikal. S fantom sva odšla v Kanado, kjer sva se poročila.

Kakšen je ta svet, o katerem sem slišala čudovite bajke pa tudi shrpljive povesti, sem lahko končno neposre-

dno doživela. Vancouver je lepo mesto na obali Pacifika. Obširno in zeleno se razteza ob oceanu in s polnimi pljuči zajema tako morski kot gorski zrak. Ima tudi svoj »skyline« – poslovni center z vitkimi nebotičniki, ki bodo v nebo, medtem ko družinske hiše segajo v daljave. Pa vendar se mi Vancouver ni zdel lep, ko sem ga prvič zagledala. Ponaša se namreč s posebno severnoameriško lepoto, ki je tako tuja naši kmečki in mestni brhkosti, da se je je treba kar priučiti.

V Vancouvru sem na Univerzi Britanske Kolumbije (University of British Columbia) nadaljevala študij angleške literature. To je bilo najbolj zanimivo in najbolj zahtevno obdobje mojega šolanja. Najprej sem se morala naučiti severnoameriške logike mišljenja, katere bistvena značilnost je jasnost in točnost misli. To niti ni tako preprosto, kot se sliši. Med drugim smo študirali ameriško, britansko in kanadsko literaturo, pa tudi evropske klasične, kot npr. Homerja, Ovida. Najbolj zanimivi in tudi najbolj zahtevni pa so bili velikani angleške književnosti: Chaucer, Shakespeare in Milton. Za vsak predmet smo pisali eseje, vsak semester enega. En esej je ponavadi obsegal 2000 besed in je bil pravi pravcati izziv ustvarjalnosti, saj smo morali študentje sami izbrati temo in priti do zanimivih zaključkov.

Naj za primer navedem dva moja eseja. Prvi je analiza podob rasti in rodovitnosti v Machethu; drugi povezuje tri dela: Fosterjev *Howards End*, D. H. Lawrenceov *Lady Chatterly's Lover* in Orwell *1984*. Pa še kratka vsebina drugega eseja: v *Lady Chatterly's Lover* (Ljubimec Lady Chatterly) je industrijski razvoj prikazan kot grožnja vsemu toplemu, človeškemu, kar utelešujeta gospa Chatterly in njen ljubimec. V *Howards End* že pride do večjega, odločilnega preobrata, ko se sivina industrijske družbe že neprijetno kaže na zelenem obzorju podeželja, a jo ljudje že nekako sprejemajo kot sestavni del življenja. V 1984 je pa tudi narava le še prisluškovalni aparat v rokah države in se človek vanjo ne more več umakniti, da bi se našel.

Leta 1981 sem diplomirala. Tega leta je izšla tudi knjiga Richarda M. Coeja *Form and Substance* (Oblika in vsebina), v kateri sem objavila spis »Popcorn Goes to the Movies« ali po naše »Koruzja pokovka gre v kino«, ki je s humorjem začinjena analiza tipično ameriškega pojava, namreč, zakaj Američani tako radi jedo koruzo, kadar sedijo v kinu. Leta 1981 se mi je rodila hčerka Maia, kar je bil seveda posebno srečen dogodek, kateremu je po kanadski »modi« prisostvoval tudi očka. Vsa tri leta mojega kanadskega pohajkovanja pa se ukvarjam še s pre-

vajanjem. Delam za agencijo MO-SAIC, ki je nekakšen center za neangleško govoreče priseljence. Prevajam v angleščino in slovenščino rojstne liste, spričevala, različne prošnje in dopise. Kadar je potrebno, tudi pojasnujem po telefonu.

V Vancouvru živi manjša slovenska skupina, ki pa ima vseeno svoj Slovenski dom. Le-ta daje streho veselicam in različnim praznovanjem. Nekaj časa je obstajal tudi slovenski dopolnilni pouk, kjer sem poučevala tudi jaz. Na žalost pa pri slovenski mladini, rojeni v Kanadi, ni zanimanja ne za slovenščino ne za slovensko kulturo. Ameriška kultura nadvladuje vse. Za primer, kako težko je ljudem priti v stik z drugimi kulturami, naj navedem en sam podatek: po zakonu mora kanadski radio predvajati več kot 70 odstotkov sporeda kanadskega izvora, druge odstotke sporeda pa pokrijejo z ameriški ali kvečjemu angleškimi izvajalci.

Ameriška kultura je prostor, v katerem narava in poezija pokrajine redko najde vidno mesto. Mogoče so korenine tega razmerja v časih, ko so si pionirji podrejali prostrano, neprijazno pokrajino in je niso občutili kot prijazno znanko, ob kateri so doma. Ameriški človek tako že zdavnaj stremi v veselje in za gmotnimi dobrinami. Mi, na naši zemlji, pa še včasih zremo okrog nas. O tem je tudi moja poezija, o naši lepi zemlji in o preprostih ljudeh, kot so se mi prikazali v časih moje mladosti, ko še nisem stopila preko luže in se ozrla v novi svet.

Branka Ožbolt
(iz revije »Obzornik«)

Ljubim te, Slovenija zelena ...

Napev ji je neprestano odmeval v ušesih, odzvanjal ji je v srcu. Popevko o zeleni Sloveniji je znala že na pamet, saj ji je bratranec že predlani poslal kaseto s to pesmijo.

Slovenija, res čudna deželica! Še včeraj so bili na obali Jadranskega morja in občudovali cvetoče mandeljne, danes so pod strmimi previsi v Vratih in jutri bodo med svetlikajočimi se brezami sredi vinogradov pod Gorjanci... Vse ima v malem, dežela njenih staršev. Ana jo je občudovala že prvič, ko je prišla sem. Prišla je iz južnoameriške pampe in se za vedno zaljubila v to majhno deželo. Argentina meri 28 milj. km², Slovenija pa le 20.300 km², torej kar 137 krat manj in vendar – česa vsega nima!

Oče in mati sta se pripeljala v Buenos Aires 1933. leta; pripeljala sta se z

isto ladjo, vendar se tedaj še nista poznala. Še štiri leta so morala preteči, da sta se, potem ko sta se na tujih tleh že malo postavila na noge, slučajno spoznala. Vzela sta se in rodila se jima je Ana.

Na pampah, kjer so nekoč pastirji na konjih (gaucho) z dolgimi zankami (lasso) pasli velike črede govedi, so danes večidel rodovitna polja, na katerih pridelujejo koruzo, pšenico ter lan. Večino pšenice izvozijo v Evropo. Z izbiri boljših pasem živine in z močnejšimi krmili zrede ogromne količine za zakol. V velikih klavnicah pripravljajo zmrznjeno meso za izvoz, veliko izvažajo tudi mesnih konzerv in kož. V bolj sušnih predelih Gran Chaca dobivajo čaj matè in les quebracho, ki ga rabijo za strojenje kož. V zahodnih pokrajinah uspevajo v vznožju Andov, kjer je možno umetno namakanje, sladkorni trs in južno sadje, posebna vinska trta, saj prideluje Argentina med ameriškimi državami največ vina.

Oče se je vživel v nove kraje mnogo bolje in hitreje kot mati. Verjetno zato, ker doma ni pustil nikogar od svojih. Nič ni pomišljal, kaj bi delal, poprijel je za vsako delo. S trudom in trdim delom si je osnoval svojo kmetijo, ki se je širila iz leta v leto. Mater pa je hrepenenje po domovini neznansko mučilo, tako da so se v petdesetih letih končno odločili in prišli na obisk. A materi to ni potešilo domotožja in želja, prav nasprotno: še huje je žalovala, še bolj jo je razjedalo. »Zakaj pa si odšla od doma, če ti je toliko od nje-ga?« jo je v otroški nevednosti nekoč vprašala Ana. Mati jo je pogledala s trudnimi očmi in rekla: »Kaj pa ti veš, otrok, kako je bilo včasih! Kruha nam je manjkalo, pa smo ga šli iskat drugam...«

A srce je ostalo še vedno tam. In želja, enkrat, nekoč priti domov, je bila vsajena globoko v njeno srce in ni je mogla izruvat niti dobro uspevajo-ča farma ovac, niti na novo postavlje-na lepa stanovanjska hiša. Oče si je zares dobro uredil gospodarstvo, odprodajal je ogromno ovac in kož, a vseeno je bilo treba veliko pritrgovanja in samoodpovedovanja, da sta lahko Ano poslala študirat na univerzo v Cordobo. Tam je spoznala Toneta, ki je študiral medicino. Njegovi starši so bili Slovenci in so se ukvarjali z vinogradništvom. Ano je čudilo, ker je toliko vedel o domovini svojih staršev in to jo je še bolj zbližalo z njim. Po končanem študiju sta se poročila in se preselila v njegov dom v Aanchu.

Ko je mati zbolela, je imela eno samo željo – ne ozdraveti, ampak še enkrat videti Slovenijo. Srce jo je še ugledalo, a oči je niso videle nikoli več. A ne bo nikoli pozabila, kako žgoče so bile materine oči, ki so prosi-

Branka Ožbolt

Vrnitev

Ko sredi domačih trav
zaplесala bom v svetel dan,
mi lastovica postrigla bo s peresi,
zašepetale bodo sence zlate
in sonce seglo mi bo v lase.
Ustavila se bom na pragu naše hiše
in odprla vrata v temno vežo.
Skupaj s sončnim žarkom
bova v kuhinjo odšla
in segla v roke moji mami,
ki tam na stolu samotnem sedi
in me čaka.

Moje sanje

V moje sanje so se preselile
angleške besede in stavki,
ki se pretakajo kot tipkani stavki
z leve na desno.
Včasih pa sem sanjala o travi,
o staratu, Faniki in mami.
Zdaj zgubila sem te svoje sanje,
bogve, kdaj se mi povrne mir.

Vas domača

Ujeti v besedo lepote tebe,
vas domača,
mi noč in dan po glavi hodi
kakor šumeče listje naših lip na vrtu
mi v mislih prhuta
od samih zvezd v jasni zimski noči
o škripajočem svetlem snegu
in tisti tišini v spokojni vasi
ko zaspali so tudi že psi
in le še misel žubori.

le: »Kadar pojdeš tja čez, jo pozdravi tudi v mojem imenu...«

In zdaj jo je Ana pozdravljala v svojem in materinem imenu, v imenu vseh, ki so daleč od doma. Smehljala se je skozi solze, ko je gledala to malo zeleno deželico in se vedno znova čudila nad vsem, kar je videla.

Kmetija njenih starih staršev, kjer gospodarji materin brat, ima še vedno s koprivami in lapuhom obraščen skedenj, a na dvorišču stoji traktor, hlev je prenovljen in hiša je vsa opremljena s sodobnimi gospodinjskimi stroji. Gospodinja se jim smeji, ker z užikom in strašnim tekom zajemajo žgance, ajdove štruklje, repo s krvavicami in si mažejo domačo zaseko na kruh. Otroci so se med seboj takoj spoprijateljili – bratrančevi so približno istih let kot Anini, dobro jim gre skupaj, igrajo se iste igre, smeji se, lovijo in vreščijo. Med seboj se sporazumevajo – kako ponosna je Ana na to – slovensko.

Ana in Tone strmita. Bratranec si vzame čas in jima razkaže Slovenijo. Ne

zanimata ju toliko nova mesta in tovarne, ki rastejo kot gobe po dežju, vzhličena sta nad naravnimi lepotami. Tam, kjer so na zemljevidu rjavo obarvani hrbti, so v resnici veliki, dišeči gozdovi, ki imajo toliko parobkov, jas, globeli, strmin, kotanj, frat, toliko steza in kolovozov. Gozdni jereb piska v košatem bukovju, vrhovi smrek se z bledim črnilom rišejo po obzorju, v spomin se vtiskajo kolovozi med njivami, rečice in smaragdaste proge travnikov. V lesu pod posekami šumi veter in drami vrhove kostanjev, boža bukve, ki se silijo z zelenjem. Teloh odpira svojo belino soncu, tanke breze odpirajo zasmoljene popke in nežni lističi dihajo pomlad. Trobentice ob potokih napajajo rumena grlca, nad belimi puščicami vaških zvonikov žare Alpe v svoji sinji previsnosti. Vrbe vzdolž žuborečega potoka srkajo pomladne sokove, njihove vejice postajajo rdečkašte in nabrekle, pomlad mežika, se kodra z novim listjem, se kadi nad zorano zemljo. Ana in Tone občudujeta čudež trenutkov.

Ne plahutaj, srce! Zdaj sta tu, v rodni deželi svojih staršev. Lepa si, si šepeta Ana, še lepša kot sta jo naslikala starša in kot ji je ostala v spominu iz otroških let. Matere ni več, že nekaj let počiva v grobu, oče pa se ne mara več podati na pot, misli, da se bo vse delo ustavilo, če pojde od doma, tudi bolehen je postal, ne upa si na tako dolgo pot. Ana in Tone ne vesta, kdaj se bosta spet lahko vrnila, a prišla bosta še, to je gotovo. Vračala se bosta, kadar bosta le mogla. In njuni otroci, ki so zdaj še premajhni, da bi razumeli, čemu ima mama solzne oči in zakaj je tudi očka tako otožen, bodo nekoč, ko bodo odrasli, vedeli kje in odkod izvirajo njihove korenine. Postalni bodo živinorejci ali vinogradniki, pridelovali bodo čaj in sadje, ali pa bodo delali v Buenos Airesu, v največjem mestu na južni poluti, a vedeli bodo, da je nekje daleč, čez sedem morij in sedem gorovij majhna dežela, zelena Slovenija...

I. K.

*Kdor se poleti preobjeda,
pozimi posnema medveda.*

*Kesno je starega psa ples
učiti.*

*Kosa kosi tudi mlade
rožice.*

naši po svetu

ZDA

»Koledniki« na odru Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave v Clevelandu (vse slike: Joco Žnidaršič)

lepo povabilo podjetje »Disney World«, češ naj pri otvoritvi njegovega novega superobjekta na Floridi zastopajo Jugoslavijo. Velenjčani se pa tudi niso branili tako laskavega vabila. Pa so poleteli: za pol stotnije fantov, fantičev, deklet, še nekaj mladih žena in mož med njimi in nič manj kot ducat ogromnih skrinj, v katerih prevažajo lepo zložene vse naše domače dežele, v nošah, seveda.

Priložnost, zaradi katere gostitelj ni hotel biti brez Jugoslovancev, je bila otvoritev EPCOT centra, kar pomeni »eksperimentalni prototip skupnosti prihodnjega časa«, pravijo pa mu tudi »uresničenje Disneyevih davnih sanj«. O njem naj povem vsaj to, da zajema celo naselje sodobnih zgradb, v katerih prikazujejo človekove dosežke in njegove razvojne perspektive po posameznih partijah: obvladovanje zemlje, energetika, komunikacije, promet, fantazija. Obsega pa še devet paviljonskih skupin zgradb, ki prikazujejo (ali recimo: oponašajo) značilnosti

raznih narodov in njihovih kultur, zlasti arhitektur. Ne, jugoslovanskega paviljona za zdaj tam ni najti. Zato pa je toliko več vredno, da so gostje, ki že zdaj derejo v ta pisani svet fantazije in v ta mali povzetek sveta, lahko v dneh pred otvoritvijo radovedno opazovali mlado družčino slovenskih folkloristov, ki se jim je pridno razdajala z odra sredi vsega tega lepega in romantičnega in nepozabnega. Prav je tudi, da v reki štiriindvajsetih folklornih skupin in drugih imenitnih ansamblov (skorajda) z vsega sveta, ki se je pretakala med tisočglavo množico ob otvoritveni slovesnosti, ni manjkalo Jugoslovancev. Nasprotno, natrosili so jim tak cvetni plaz različnih slovenskih in še drugih narodnih noš, da nobena druga skupina ne toliko. V himni, ki so jo sestavili posebej za to priložnost – in to Amerikanci znajo! – v nedeljo 24. oktobra, je odmevalo tudi ime »Jugoslavija« in poskrbeli smo, da ne najmanj udarno. In kogar bo kdaj pot zanesla tja v EPCOT, kar bi skorajda veljalo priporočiti, naj se ob velikem vodnjaku-vodometu sredi sodobnega dela centra domisli, da se v njem (vsaj simbolično, če ne več zares) pretaka tudi voda iz naše Save.

Drugo k drugemu: gostitelji so se lepo zahvalili in bili zadovoljni. Nam se je pa tedaj že mudilo na dolgo pot do rojakov v Clevelandu.

Ti naši rojaki pa tudi niso kar tako. Vse, od dobre domače goveje juhice ob dobrodošlici pa do poslovnih poljubov, mahanj in vzklikov je v njihovih rokah sproti postajalo del dogodka, ki ga bodo Velenjčani pomnili, – ameriški »Ljubljančani« pa menda tudi – kot zares lepo doživetje svojih s svojimi. Kolednikom so od tega zrasla krila in kar so vrli organizatorji pripravili kot obetavno posodo: celovečerni koncert v avditoriju Slovenskega narodnega doma, naslednji večer pa še v veliki dvorani sosednjega Euclida, so plesalci, godci in pevci zvrhoma napolnili z zares zlahtnima večeroma slo-

Fantovski vrisk na Floridi in v Clevelandu doma

Povedal vam bom, kako je bilo, ko je spet ena kulturnoumetniška skupina iz »starega kraja« letela čez veliko lužo. Ne bi vam tega opisoval, ko bi ne bilo zanimivo in – uspešno.

Za KOLEDO gre. Koleda je folklorna skupina iz Titovega Velenja. Ljubiteljska skupina je to, pa naj ji po svetu še tako kadijo, češ da je »visoko profesionalen ansambel«. Potem si že lahko mislite, da gre za dijake, učence, delavce, študente. Gojijo in prikazujejo slovensko in drugih jugoslovanskih narodov pesem, glasbo, ples, kakor je zdaj pri nas doma sploh navada. Za seboj imajo deset let dela in ves ta čas imajo pred seboj Mileta in Nevo Trampuž, tadva pa imata spet za seboj lepa leta dobre šole kot člana Akademске folklorne skupine »France Marolt«. Tako gre to drugo za drugim. Ker je »kolednike« prav res lepo poslušati in še lepše gledati, kadar so v elementu, in pravijo tako tudi drugod, po svetu, se je zgodilo, da jih je prav

Folklorna skupina Koleda iz Titovega Velenja pred EPCOT na Floridi

Clevelandska slovenska dekleta so obilno pogostila mlada dekleta in fante iz starega kraja

venske oziroma jugoslovanske folklo-re. Še posebej velja zapisati, da so se našim rojakom široko odpirale oči, ko so na prvem od večerov spoznavali, kako bogata, pisana in zgovorna je tudi plesna folklor domačega kraja in kako jo znamo dandanes poiskati, gojiti in posredovati. Kaj bi moglo biti bolj dobrodošlo tudi za folkloriste med našimi rojaki tam v Ameriki, katerih število menda tudi raste kot gobe po dežju.

Vsem so se torej računi iztekli: organizatorji so bili nagrajeni za svoje delo, gostje so se naplesali, napeli in nagodli, kot njihovem ugledu gre in kot so si tudi sami kar*najbolj želeli. Rojaki so bili upravičeno ponosni na ta slovenski dogodek v Ameriki in tudi tistih najstarejših, ki preživljajo svoje jesenske dni v domu za ostarele Slovence, so se kajpak spomnili.

Ameriško-slovenski komite za kulturno izmenjavo si je po pravici pripel peto slovensko zvezdico za peti »poln zadetek«.

»Pa zakaj smo sploh odšli?« so se nekateri še dolgo po slovesu spraševali kar naglas, ko so se spominjali prisrčnosti in tisočerih pozornosti svojih gostiteljev. Toliko da niso ameriški Ljubljančani Kolede iz Titovega Vele-nja – posvojili!

Jože Humer

Kanada

Miss Hamilton 1983

Društvo Bled 1z Beamsvilla je ime-lo v soboto, 6. novembra, svojo tradi-

cionalno modno revijo, na kateri so izbirali tudi najlepše slovensko dekle. Za naslov lepote kraljice se je pote-govalo osem deklet, in sicer: Mary Bizjak, Doris Česen, Miriam Kosem, Andrea Krušič, Mojca Langenfus, Cathy Lenarčič, Lori Pinter in Tina Špiler.

Dekleta so s svojim odličnim nasto-pom na modni reviji pokazala, da se zna slovenska skupnost vključiti tudi v splošni kanadski tok življenja; da lah-ko organizira prireditev, ki presega meje slovenskega etničnega kroga. Modna revija je pokazala, da živi naš mlajši rod v nekakšnem drugem svetu, ki ga mu je izoblikovalo kanadsko okolje; da je tudi ta svet po svoje lep in zanimiv, če mu znamo prisluhniti. Organizacijski odbor ter vsi ostali čla-ni Bleda, ki so sodelovali pri tej prire-ditvi, so tako dokazali, da so priprav-ljeni prisluhniti svetu mladih tako, kot se večina deklet, ki so nastopala, ozi-roma pomagala pri organizaciji, že vrsto let vključuje v svet svojih star-šev, ki obsega slovensko šolo, sloven-sko plesno skupino, slovensko športno društvo in nenazadnje slovensko druš-tvo Bled. Prav iz teh dveh svetov so se izoblikovale osebnosti deklet, ki so bi-la pripravljena zastopati slovensko et-nično skupnost v Hamiltonu. Iz njih-ovih odgovorov na vprašanja o vredno-tah življenja smo lahko razbrali, da kljub angleškemu jeziku, pri dekletih le prevladuje slovenski duh: želja po enakopravnosti vseh ljudi na svetu, želja po svetovnem miru, po prija-teljstvu in medsebojni pomoči in vza-jemnem sodelovanju, ter želja po tem, da bi starši vzgajali mladino z vzgle-dom in ne le z lepimi besedami...

Prav vsa dekleta so se odlično izka-zala, pa tudi po zunanosti so bila tako ljubka in postavna, da je komisija kar s težavo izbrala izmed osmih najlepšo.

Naslov Miss Slovenija Hamilton je do-bila 16-letna Tina Špiler, njena prva spremljevalka je Andreja Krušič, dru-ga spremljevalka pa Lori Pinter.

Prva tri dekleta so dobila lepe de-narne nagrade društva Bled. Prav vsem kandidatkam pa je za njihovo požrtvovalno delo s pripravo in izved-bo modne revije društvo Bled podari-lo lepe večerne obleke.

Program modne revije in izbire le-potice je bil zelo lepo organiziran, za kar gre zasluga številnim posamezni-kom, še zlasti pa Melody Durant in Ediju Kodarinu, ki sta program tudi vodila.

Ob pogledu na nabito polno dvora-no ljudi, med katerimi je bilo še zlasti veliko slovenske mladine, organiza-torjem prav gotovo ni bilo žal trdega dela, ki so ga vložili v to prireditev, opazovalcem pa se je nehote porodila misel: takih prireditev si želimo še več.

C. Kocjančič

Avstralija

Kulturni večer v Adelaide

V soboto, 14. avgusta, smo v slo-venski klubski dvorani v Adelaide pri-redili kulturni večer in risarsko razsta-vo. Sodelovali so mladi in odrasli. Pro-gram je bil pester, udeležba številna.

Naši ljubitelji risanja so nekaj me-secev prav pridno delali pod vodstvom umetnika Tomislava Leša. Uspehi so bili presenetljivo lepi.

Kulturni večer je s pozdravnim go-vorom otvoril predsednik Kluba, Loj-ze Vatovec.

Za prijetno razpoloženje so poskr-beli naši mladi glasbeniki, ki pod stro-kovnim vodstvom Jadrana Vatovca le-po napredujejo in obetajo bodočnost.

Odrasli so pod vodstvom gospoda Maleta priredili duhovito igro, ki je vsem navzočim prinesla veliko smeha.

Otroci Slovenske šole so v pesmi, recitaciji in plesu pokazali, da znajo biti tudi oni »Pravi Slovenci«. Pohval-no so izvedli svoj program in reči sme-mo, da njihovo delo ter skrb in pomoč staršev in njihovih učiteljic ni zaman. Otroci obiskujejo slovensko šolo en-krat tedensko po dve uri.

Učijo jih: Davorina Gustinčič, Olga Orel in Mili Vukšinič.

Kulturnega večera so se udeležili tudi predstavniki angleške šole in sicer tisti, ki skrbijo za razvoj in napredek etničnega izobraževanja otrok.

Po končanem kulturnem programu smo veselo nadaljevali družabni večer v prijetnem razpoloženju in ob zvokih zabavne glasbe.

Ob takih priložnostih človek še po-sebej pomisli kako daleč od doma smo

Naši mladi zapojejo in zaplešejo

Sodelavci kulturnega večera in predstavniki kluba: na levi je Lojze Vatovec, na desni pa predsednik Janez Ritoc

ponesli slovensko besedo in melodijo; v srcih še vedno skrbno čuvamo najdražje zaklade svoje drage domovine. Trudimo se tudi, da bi naš mladi rod poznal in spoštoval te dragocenosti.

Leto se že skoraj poslavlja od nas, zatorej, dragi Slovenci po širnem svetu, uredništvo, sodelavci in bralci Rodne grude, sprejmite lepe pozdrave od nas vseh tu v Južni Avstraliji z željo za srečno in uspešno novo leto.

Mili Vukšinič, učiteljica.

Zahodna Evropa

Jaz, bratje pa vem za domovino

Težko je zbrati vtise, še težje je sestiti pisalni stroj in napisati reportažo o stvareh, ki si jih prvič videl, prvič doživel... Za menoj so kraji o katerih sem komaj kdaj slišal, nekaj malega prebral, oziroma njihova imena po službeni dolžnosti izgovarjal v oddajah za Slovence po svetu.

Za menoj so Stuttgart, Merlebach-Freyming, Aumetz, Herrlen, Eisdien, Charleroi, Sallaumines...

Ni zgolj slučaj, da sem izbral gornji naslov, kajti beseda DOMOVINA me je do zdaj tako živo spremljala samo v Cankarjevi prozi. Naenkrat pa je beseda DOMOVINA postala pojem nečesa, kar se naši ljudje na tujem zavedajo, tako kot malokdo doma za svojim zapečkom.

Dragi rojaki na tujem, tole pisanje je namenjeno vam, ki ste nas tako prijazno, tako prisrčno sprejeli, delili z nami vred občutke »biti Slovenec«, »biti Jugoslovan« na tujem.

Skupaj smo proslavljali 29. november, rojstvo nove Jugoslavije, ki je kljub težavam zaplula v svoje štirideseto leto svojega obstoja. »Lepo je biti Jugoslovan, v Jugoslaviji...« je malce pritajeno poudaril ambasador SFRJ v Bruslju Esad Cerić.

Veliko, veliko dela je bilo potrebno, da so naša društva, bodisi Triglav, Jadran, Sv. Barbara in druga organizirala in pripravila gostovanje moštva Slovenske izseljenske matice, ki ga je na prvih treh koncertih spremljala tudi ekipa ljubljanskega radia s pevci, med njimi so bili z nami Gorenjski vokalni kvintet, pa slovenski satirik Tone Fornezzi, ansambel Dobri znanci, napovedovalka Milanka Bavcon, pa neu-

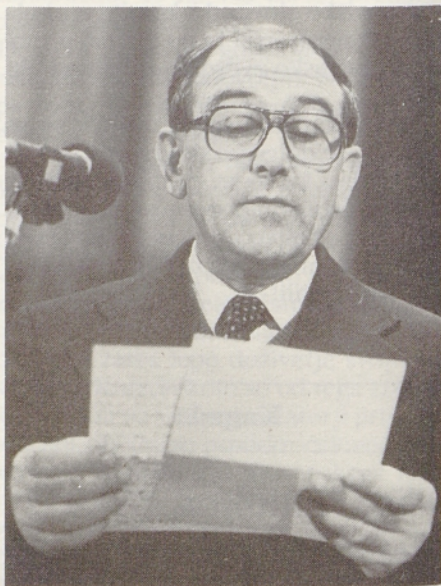
Nastop učencev slovenske dopolnilne šole na prireditvi v Stuttgartu, 5. novembra 1982

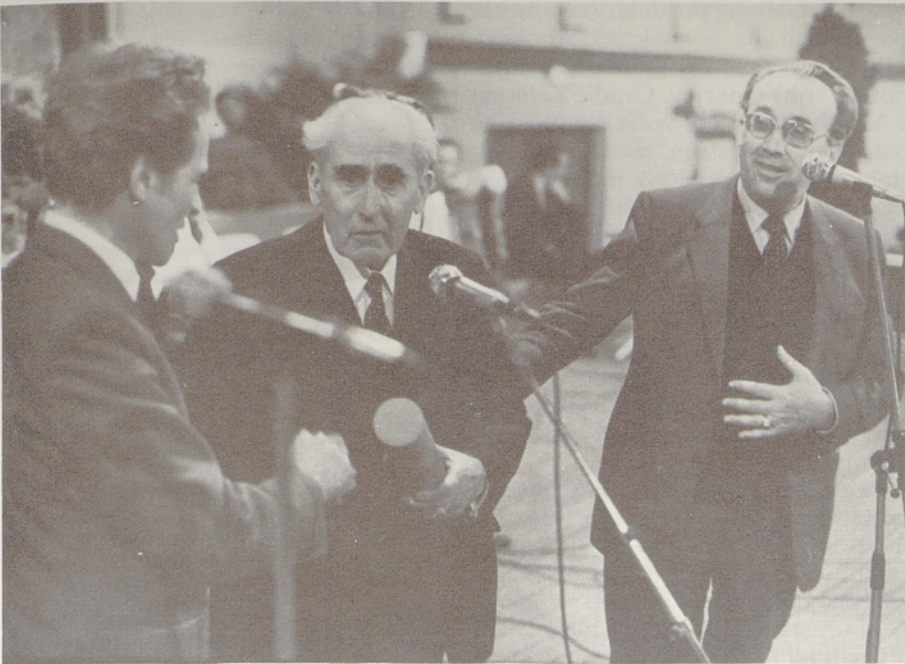

morni novinar Radia Ljubljana Ernest Petrin, ki je obenem slavil tudi 30 let oddaje za Slovence po svetu.

Bili smo na domovih slovenskih izseljencev, tako v Franciji, na Nizozemskem, v Belgiji, – med ljudmi, ki so odšli v tuji svet za boljšim kosom kruha že kmalu po prvi svetovni vojni. Zdaj jim raste že tretja, celo četrta generacija. Pa vendar osupljiv je vtis, ki smo ga dobili, ko so nam otroci stari šest, sedem let zapeli Veselo pionirsko, seveda skupaj s svojimi mentorji. Povsod se trudijo govoriti slovensko, čeprav smo naleteli na mešane zakone, kjer v eni družini govorijo tudi štiri jezike, vendar ne pozabljajo na svojo matično domovino, na svoj slovenski jezik.

Vodja turnee Darko Perovšek med slavnostnim govorom v Aumetzu

Na prireditvi v Merlebachu je Anton Škruba v direktnem radijskem prenosu, 6. novembra, prejel priznanje za najzvestejšega radijskega poslušalca oddaje za Slovence po svetu. Nagrado mu je izročil dolgoletni vodja te oddaje Ernest Petrin, čestital pa mu je tudi pomočnik direktorja Radia Ljubljana Mirko Čepič.

(foto: Zaim Šeremet)

Nastop mešanega pevskega zbora na prireditvi v počastitev 29. novembra v Aumetzu, Francija, v nedeljo, 7. novembra 1982

Slovo v Merlebachu, 7. novembra, izpred društvenih prostorov

Ko je ob spremljavi naše harmonike izzvenela tale pesem:

Domovina, domovina, zbogom, zbogom, zadnjikrat,
Bog ve ktera bo ravšina, grob dajala mi enkrat,

so se v očeh trdih in klenih rudarjev pojavili solzni biseri, ki so nastajali dvajset in več let v rudnikih Zahodne Evrope.

Premnogi so izgubili svoje zdravje pod zemljo, premnogi razmišljajo o časih, ko jim slovenska zemlja ni mogla dajati tistega, še tako majhnega koščka kruha. Toda mi vsi, ki smo jih pred praznikom naše republike obiskali in jim prinesli lepo slovensko besedo in še lepšo pesem, smo se do dobra prepričali, da je njihova misel na DOMOVINO iskrena, tako, kot njihove besede ob slovesu, kjerkoli že: Še pridite, pozdravite vse pri nas doma!

Začel sem z reportažo, toda vse kar sem do zdaj napisal, se je prelilo v razmišljanje ob silnem vtisu, ki ste ga nam podarili vi, dragi rojaki na tujem.

Ne morem zapisati vseh novih prijateljev in znancev, ki so nas v teh novembrskih dnevih sprejemali in z nami vred doživljali nekaj lepega, novega, nekaj trajno zavezujočega.

Ne morem si kaj, da ne bi končal pričujočega zapisa z besedami našega največjega pisatelja Ivana Cankarja:

Jaz, bratje, pa vem za domovino in mi vsi jo slutimo. Kar so nam siloma vzeli, za kar so nas ogoljufali in opeharili, bomo dobili povrnjeno in poplačano s stoterimi obrestmi! Naša domovina je boj in prihodnost. Ta domovina je vredna najžlahtnejše krvi in najboljšega življenja. Iz muke trpljenja in suženjstva nešteti milijonov bo vzrasla naša domovina: vsa ta lepa zemlja z vsem svojim neizmernim bogastvom. Tedaj bodo le še grenak in grd spomin te gosposke domovine, na suženjstvu zidane, s krvjo in solzami gnójene, sramota človeštvu, zasmeh pravici...

Drugačno melodijo bo dobila pesem o »lepi naši domovini!«

Rado Časl
Foto: Zaim Šeremet

Dodal bi še staro Ljubljano, koprsko mestno jedro, ali celo Ormož, stare odlične vasi (Krkvče), mogočna kmečka poslopja na Cerkljanskem... Posebna strokovna služba za varstvo naravne in kulturne dediščine strokovno bedi nad starimi spomeniški poslopji in predeli; denar pa se zbira za to pri kulturnih skupnostih – in to avtomatično od osebnih dohodkov vseh zaposlenih oziroma od njihovih plač, pa tudi iz občinskih blagajn, iz blagajn teh ali onih »kulturnejših« in bogatejših podjetij ipd. – Predvsem je seveda važno, da krepimo v ljudeh zavest o dragocenosti teh starin: ne le kot prič o nekdanjih časih in nekdanjem življenju, in tudi ne le kot dokazov, da je zmeraj v človeku gorela želja po lepoti – tudi takrat, ko je delal najbolj praktične reči – temveč tudi kot dragocenosti v najbolj banalnem pomenu besede: lepe, stare, negovane zgradbe in naselbine se enostavno tudi splača imeti. Turisti, ki se vsako poletje z vsega sveta usujejo po Sloveniji, se v Ljubljani najraje napotijo v stari mestni predel, betona imajo tudi doma na vsakem koraku dovolj, pogosto celo lepšega. Prav zato se tudi radi napotijo v Ptuj (še posebej ko je kurentovanje), v Radovljico, Škofjo Loko. Smo samoupravna socialistična družba in bolj ko bo v našem človeku močna zavest o dragocenosti in koristnosti najrazličnejših kulturnih spomenikov, lažje bo zbirati tudi denar za njihovo vzdrževanje in obnavljanje. Trenutno smo sicer v gospodarskih težavah in je zato tovrstna skrb malce težavnejša, pa vendar traja tudi sedaj.

Na Slovenskem imamo več kot 600 grajskih poslopij in razvalin, od tega 476 samo na ozemlju nekdanje Kranjske. Kaj načrtujemo, da bi jih lahko ohranili zanamcem, kako je z denarjem za njihovo obnovo in v kakšne namene naj bi grajska poslopja služila v bodoče?

Da, tudi gradovi gredo sem. Med zadnjo vojno jih je bila dolga vrsta porušeni, tudi najznamenitejši, npr. Turjak ali grad Turn pri Moravčah na Dolenjskem, kjer je svojčas učiteljeval Fran Levstik – danes se tam komajda najde še kakšen kamen, ki spominja na nekdanje poslopje. Vse to so velikanske zgradbe, pred stoletji zgrajene z nečloveško tlako in velikimi žrtvami; tačas kajpada niso postale nič manjše in zahtevajo veliko denarja za vzdrževanje ali celo prenovi; obnavljanje ljubljanskega gradu prav zato traja že kakšni dve desetletji in bo še trajalo, vanj gredo milijarde. Turjaški

grad obnavljajo po delih, včasih kar po drobcih, pa še vsak tak »drobec« zahteva na desetine in stotine milijonov (starih) dinarjev. Gradič Zemono v Vipavski dolini je vzela v svoje roke pohištvena industrija, tako da ima tam stalno razstavo pohištva in restavracije; obnavljanja gradu Hmeljnima pri Novem mestu se je poprijela novomeška tovarna zdravil in kozmetike Krka, ki pa ima že tako dovolj skrbi s čiščenjem Krke; v velenjskem, ptujskem in še prenekaterem drugem gradu je muzej, prelepo in odlično je za turistične namene restavriran blejski grad – to je samo nekaj primerov (omeniti bi moral še vrsto drugih: brežiškega, mariborskega, celjskega, novoceljskega itd.), ki kažejo, kako se stvari lotevamo, in tudi to, da navsezadnje ni bilo tako malo storjenega. Gre pač za tolikšno kulturno spomeniško bogastvo, da ne gre vse na en mah; priznati pa je treba, da je prenekatero stare graščine ta čas zares tudi zmanjkalo, največ zato, ker ni bilo denarja za vzdrževanje.

Knjiga je živa vez med narodi. V kolikšni meri so slovenski pisci prodrli v svet, ali narašča število prevedenih slovenskih knjig, ali je povpraševanje po naših avtorjih?

Osrednja slovenska knjižnica, Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, ki je stara preko 200 let, je med največjimi v Evropi in šteje blizu polmili milijon različnih tiskov (knjig, časopisov itd.), siceršnja knjižnična mreža je zelo gosta; rekel sem že, da izhaja letno v slovenščini okoli 1700 različnih knjig; skoraj ni stroke, večjega kraja in celo podjetja, ki ne bi imelo svojega časopisa, zbornika ali česa podobnega. – Drugo je, kako lahko pisatelj, ki piše v jeziku dvomilijonskega naroda, prode v svet; težko, pa čeprav je še tako odličen; toda za pokojnega Cirila Kosmača se ta hip zanimajo na vseh koncih sveta, podobno velja za nekatere klasike – Cankar, Prešeren, Jurčič so prevedeni v štirideset in več jezikov. Sicer pa je težko prodreti zaradi vseh mogočih predsodkov, kakor da v maloštevilnem narodu rastejo samo majhni pisatelji! Nekaj področij je izjema: to je na primer slovenska knjiga za otroke, ki je vrhunska po besedilu in po ilustracijah, utrdila si je že znamenito mednarodno mesto, tiskajo jo po vsem svetu in v velikanskih nakladah. Drugo takšno področje je radijska igra z vrsto mednarodnih priznanj največjega formata; France Puntar je npr. danes najbolj čislani in iskan pisec otroških radijskih iger v Evropi. – Ne bi mogel čisto natančno reči, ali narašča in kako narašča število prevedenih

slovenskih knjig, vtis pa je – po razpoložljivih podatkih – da pomalem in vztrajno vendarle narašča.

Kaj pomenita slovensko slikarstvo in glasba v svetu?

Kaj pomeni sodobno slovensko slikarstvo v svetu, najbrž ni treba posebej razlagati. Veliko! Res veliko! Podobno velja za glasbenike: od Irene Grafenauer ali Marjane Lipovšek do Vinka Globokarja in Antona Dermota; od Slovenke filharmonije, tudi že četrto tisočletja stare, ali – če hočete – Avsenikov do ljubljanske grafične šole ali Jakija. – Ali je temu »kriva« šola ali nadarjenost, je težko reči. Dejstvo je, da so iz slovenskih dežel stoletja nazaj prihajali znameniti umetniki in misleci: že v 11. stoletju največji takratni evropski učenjak Herman iz Karintije, Slovenec, v 14. stoletju Slatkonja, ustanovitelj dunajske univerze (odtlej je bilo tam 40 rektorjev Slovencev), kasneje glasbenik Gallus-Petelin, retorik Pegius, vrsta astronomov, matematikov, filozofov Hvale, misleci, profesorji Miklošič, Štefan itd. itd. Prav tako pa je res, da smo že od nekdaj imeli tudi dobre učitelje: naj spomnim na znamenito Ažbetovo slikarsko šolo v Münchnu ali na današnjega Vinka Globokarja in njegove revolucionarne ideje v glasbi. Kakorkoli že, nadarjenost ali šole, za katere se prav na področju umetnosti še dodatno trudimo: ponosni smo lahko na slovenske ustvarjalce doma in v svetu.

Najbrž boste rekli: govori, kot bi delal reklamo ali pa kot tisti berač, ki samo svojo malho hvali – vendar sem samo našteval tisto, kar se mi zdi, da imamo v kulturi vrednega, kar smo pomembnejšega storili. Tisto, kar je slabo, pa nam gre tako in tako tudi samim kar naprej na živce, ker nam ni vseč in bi raje videli, da bi bilo boljše. Ne zato, ker sem »minister« za kulturo, marveč iz prepričanja ponavljam, da je lahko sleherni Slovenec na kulturo, kakršno smo ustvarili, ponosen – čeprav kajpada s tem ni nihče odvezan od tega, da bi se ne trudil za njen nadaljnji razcvet.

nove knjige

Minevanje

S svojimi pesmimi je ponovno med nami **ERVIN FRITZ**, pred dvema letoma nagrajenec Prešernovega sklada za svojo prvo pesniško zbirko. Njegova tokratna – druga – pesniška zbirka nosi naslov Minevanja.

Iz teh pesmi izžareva neskončna volja do življenja; živeti je za pesnika najpomembnejša naloga in vrhovna kategorija, ki pa še tudi vsebuje drugo skrajnost – smrt. Fritz se izpoveduje skozi minevanje, skozi svoje pesnitve o smislu poezije, in je pravzaprav pesnik odprtosti in življenjskosti tudi takrat, ko govori o intimnih tragičnih in mučnih preizkušnjah.

Drobna knjižica odličnih pesmi je izšla pri Cankarjevi založbi v Ljubljani.

Naši obrazi v Afriki

Reportažna pričevanja **JOŽETA VOLFANDA** z naslovom **NAŠI OBRAZI V AFRIKI** je pripoved o avtorjevih potovanjih po nekaterih afriških državah (Nigerija, Gana, Slo-nokoščena obala, Centralnoafriška republika), kjer žive na začasnem delu številni Jugoslovani, ki pomagajo domačinom graditi ceste, hidroelektrarne, mostove...

Med besedilom, ki ga je opremil Matjaž Vipotnik, je tudi nekaj fotografij. Knjigo je izdala založba Borec v Ljubljani.

Slovenske gore

Konec avgusta je v Argentini izšla četrta številka glasila tamkajšnjega slovenskega planinskega društva z naslovom Gore.

Za alpiniste je v knjižici zanimiv opis vzpona Jureta Skvarče na Cerro Moyano v Patagoniji. Tonček Arko, že uveljavljen plezalec naše tretje generacije v tej deželi, je popisal svoj prvi izlet z Dinkom (Bertoncljem, znanim z Daulagirija), ki je sedaj predsednik SPD, še zanimivejši pa je članek njegovega očeta Vojka Arka, ki je ocenil knjigo Nejca Zaplotnika z naslovom Pot. Seveda pa je tudi zelo zanimiv in tudi tehten pregled sloven-

skega gornštva v Argentini v času od 1976 do 1981.

Slovenski etnološki film

Slovenski gledališki in filmski muzej je v sodelovanju z Goriškim muzejem izdal knjigo **NAŠKA KRIŽNARJA** z naslovom **SLOVENSKI ETNOLOŠKI FILM, FILMOGRAFIJA 1905–1980**.

Avtorjev namen je bil zabeležiti vse filmske zapise, ki celovito ali v posameznostih hranijo pričevanja o ljudski kulturi za etnološko preučevanje slovenskega etničnega prostora.

S Filmografijo je Križnar želel predstaviti tista prizadevanja, ki so anonimna in skrita pred javnostjo, utemeljila uporabo filma v slovenski etnologiji. Hkrati pa si je prizadeval pritegniti v žarišče zanimanja etnologov vse dokumentarne in filmske zapise, nastale v okviru slovenskega etničnega prostora, ki bodo nekoč lahko pomembne priče ljudske kulture oziroma načina življenja Slovencev.

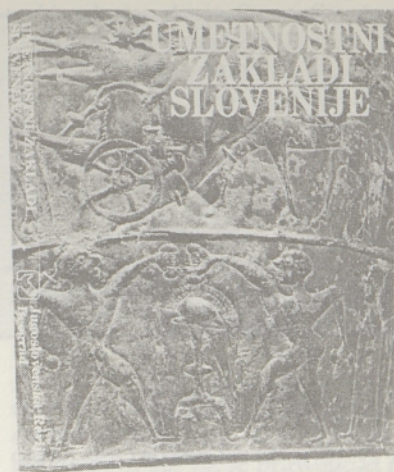
Delo je še posebej zanimivo zato, ker je bil pri nas etnološki film doslej deležen le skromne pozornosti.

Umetnostni zakladi Slovenije

Avtor besedila **LEV MENAŠE** in založba Jugoslovanska revija želita z avtorji fotografij Nicolom Grifonijem, Srečom Habičem in Igorjem Antičem z **UMETNOSTNIMI ZAKLADI SLOVENIJE** predstaviti jugoslovanskemu in tujemu bralcu razvoj slovenske umetnosti od najstarejših časov do danes. Z zelo strokovnim, a poljudno napisanim besedilom in izjemnimi fotografijami nudi knjiga pregled umetniškega snovanja v vsem slovenskem prostoru, ki jo zaradi zemljepisne lege Slovenije in zgodovinskih dogajanj preraslo ožje meje in prešlo v svetovni kulturni krog.

Strnjena pripoved popelje bralca od skromnih kulturnih predmetov iz mlajše kamene dobe do impresionizma v devetnajstem stoletju. Vsebinsko smiselno dopolnjujejo reprodukcije najpomembnejših stvaritev z vsemi strokovnimi podatki in zgoščenimi komentarji.

Recenzenta Umetnostnih zakladov Slovenije sta dr. Peter Petru in dr. Ivan Komelj. Knjiga obsega 216 strani besedila in ima 240 barvnih reprodukcij. Izšla je v angleškem, francoskem, italijanskem, nemškem, srbohrvaškem in slovenskem jeziku, njena cena pa je 1200 dinarjev.

Naslovna stran bogato ilustriranih Umetnostnih zakladov Slovenije

Mojstrski prevod Prešerna v hrvaščino

Društvo slovenskih pisateljev je hrvaškemu pesniku, prevajalcu in literarnemu teoretiku **LUKU PALJETKU** podelilo Župančičevo listino za mojstrski prevod celotnega Prešernovega dela v hrvaščino. Listino torej, ki jo slovensko pisateljsko društvo podeljuje za najboljše prevajalske dosežke pri prevajanju slovenske književnosti v jezike jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Prepesnjevalec Prešerna, dubrovniški pesnik Luko Paljetak v tem svojem monumentalnem delu, plodu ustvarjalnega nemira in sle po novih spoznanjih, vidi izpolnjen dolg do lastnega, hrvaškega narodnostnega obzorja, ki nikdar ni moglo mimo Prešerna, tega izrazito slovenskega pesnika izrazito evropske omike.

Mladinska knjiga izvaža monografije

VIKTOR MAGYAR, pokojni slovenski slikar, naivec, je dobil svojo prvo monografijo. Njen avtor, umetnostni zgodovinar **ALEKSANDER BASSIN** je za angleško govoreče bralce pripravil predvsem poljudno in informativno knjigo s 64 barvnimi reprodukcijami, ki predstavljajo slikarjevo delo od leta 1963 do 1979.

V isti zbirki – Yugoslav Naive Art – pri Mladinski knjigi v Ljubljani je izšla tudi monografija o **IVANU RABUZINU**. Tudi v njej je objavljen uvodni esej ter študija dr. **IVANA SEDEJA** o slikarjevem delu. Knjiga je zastavljena poljudno, biografsko-interpretativno in vsebuje 57 barvnih reprodukcij.

Obe deli sta izšli v angleščini v 5000 izvodih vsaka in ju je Mladinska knjiga v celoti prodala v ZDA založbi Control Data Arts.

materinščina

Dvojezičnost

Na svetu je že od nekdaj vse polno posameznikov in celih skupin ljudi, za katere je značilno, da nimajo enega samega naravnega sporazumevalnega jezika, temveč dva.

Naravni sporazumevalni jezik pravim v materinščini, se pravi jeziku, kateremu se človek priuči v prvih letih življenja. V najožjem, po navadi družinskem krogu (v izjemnih primerih tudi v raznih skupinskih ali posamičnih vzgojnih zavodih, vrtcih, jaslih in podobno).

Ker se v družinskem krogu večinoma največ ukvarja z otrokom mati, se otrok v najzgodnejši dobi nauči materinega jezika, ki se mu največkrat spremeni v materinščino, se pravi v jezik, v katerem se še naprej (tudi med zgodnjim šolanjem) ves čas izpopolnjuje in se v njem potemtakem tudi najbolj sproščeno izraža.

Če se dvostranskemu stiku med materjo in otrokom v zgodnji dobi pridružijo še drugi stiki (oče, sestre, bratje, babica, dedek, tete, strici, sosedovi otroci...) in če so vsi ti stiki v istem materinem jeziku, se jezik v otroku toliko bolj izpopolnjuje in dobiva že hkrati nekakšen povzetek vseh teh posameznih govorov in obenem ugotavlja njihove razlike.

Ta jezik se zasidra otroku v zavest tako rekoč mimogrede, podzavestno, in možgani ga sproti urejajo v sistem, še preden se temu pridruži šolanje. Zgodnja leta so sicer spominsko slaba, se pravi, ti vtisi hitro zbledijo, če jih sproti ne utrjujemo in obnavljamo še vsaj v prvih šolskih letih, zato tudi materinščina, naučena v prvih petih, šestih letih življenja, izhlapi, če se stik z njo iz tega ali onega vzroka pretrga. Če se pa stiki z njo nadaljujejo, se v zgodnjih letih pridobljena sistemska urejenost hitro pogloblja, dopolnjuje in širi, tako da preide v dejavno znanje in s tem ne le v razumevanje, temveč tudi v samostojno oblikovanje.

Če pa družina jezikovno ni tako enotno sestavljena, nastajajo razne drugačne možnosti. Vzemimo, da sta mož in žena različnih narodnosti. Lahko se na primer sporazumevata med seboj v obeh jezikih, lahko pa samo v enem. Lahko sta otoček sredi popol-

noma tujega, tretjega jezika, lahko pa sredi ljudi z jezikom enega od zakoncev.

Oče in mati so potem glede otroka lahko dogovorita, da ga bosta vzgajala samo v enem jeziku, recimo v jeziku matere (ali samo v jeziku očeta), lahko pa se odločita tudi za oba jezika, za materin in očetov jezik. Tako se otrok od vsega začetka vzgaja v dveh jezikih in od skrbi staršev je odvisno, kako se taka naravna dvojezičnost v otroku koristno naloži za poznejše zavestnejše življenje. Če sta oče in mati res dobra poznavalca vsak svojega jezika in če se zadosti ukvarjata z otrokom, se otrok lahko zadostno nauči obeh jezikov in se pozneje (v šolskih letih), če ima priložnost, izpopolnjuje v obeh, da ima tako rekoč dve materinščini in da se lahko v obeh jezikih enako sproščeno in popolno izraža.

Taka dvojezičnost je posebej pogosta na področjih, kjer se stikata dva naroda, na tako imenovanih dvojezičnih področjih, ki niso zmeraj na državnih ali upravnih mejah, kjer se pridruži še dodatno posebno stanje v šolstvu, uradovanju in tako naprej. Ker sta narodna in državna pripadnost tudi

nepogrešljivi kategoriji, se potem tak naravno dvojezičen človek po navadi vendarle iz teh ali onih razlogov po srcu ali po razumu odloči za katero od teh skupnosti in ji potem hote ali ne-hote posveča več pozornosti.

Še več pa je po svetu tako imenovane neenakopravne dvojezičnosti. Z drugimi besedami: družina z manjšinskim jezikom živi na področju večinskega jezika (recimo slovenska v Avstriji, v Italiji, na Madžarskem, v Zagrebu ali italijanska v Jugoslaviji, v Avstriji in podobno). Tu je potem od celotne državne jezikovne politike odvisno, koliko imajo manjšine možnosti enakovrednega razvoja v obeh jezikih, koliko pa je manjšinski jezik omejen samo na ožje kroge družine in manjšinske skupnosti, in vendar jim njihova narodna zavest in zavednost nalagata zvestobo materinščini.

Še težja je dvojezičnost, kakršna je najpogostejša pri izseljencih, se pravi pri ljudeh, ki kot posamezniki ali kot manjše skupine živijo daleč od matične domovine sredi tujega jezikovnega območja. Tu je stanje popolnoma drugačno. Izseljenčeva družina je s svojo materinščino sama v tujem jezikovnem okolju, tako da jo mora uporabljati samo med seboj, v krogu svoje družine, in če je več takih družin vsaj blizu skupaj, se ta krog lahko razširi še nanje.

In ravno tu se pokaže spet svojevrstna vrednota materinščine: človek se najlaže, najbolj sproščeno, najbolj iskreno človeško izraža ravno v nji, zato vsaj za najbolj tihe urice še naprej ohrani svojo materinščino in jo kot tako dragocenost prenaša tudi na svoje otroke.

Janko Moder

Zaklad pri treh kronah

Zbirka legend bo izšla pri Cankarjevi založbi

Skrivnostna jama na vrhu Ciclja – So zaklad zakopali Turki ali tustanjski graščaki – Verovanje v staro prerokbo

Nedaleč od Moravč pri Domžalah je med griče pomaknjeno staro naselje Zgornji Tustanj. Vas je raztresena na razgibani planoti z nadmorsko višino dobrih 400 metrov, med dolino Rače in severnim pobočjem 817 metrov visokega Ciclja. Kraj prvič omenjajo zgodovinske listine že leta 1238, nedvomno pa se imenuje po starem gradu Tustanj (Mehki kamen), ki stoji na razglednem griču nad vasjo.

Kot poroča Stane Stražar v knjigi Moravška dolina iz leta 1979, je bil tustanjski grad zgrajen najbrž leta 1490. Ta letnica je namreč vsekana na kamniti plošči z grbi nad vhodnim portalom graščine. Žal pa ne vemo, kakš-

na je bila prvotna grajska stavba, saj je znano, da je zgradbo v letih 1667 do 1671 Franc Bernard, grof Lichtenberški popolnoma predelal in prezidal.

Grad prevzamejo domačini

Nobenega pomena nima, da bi podrobno razglabljali o zgodovini gradu Tustanj. Vendar pa le kaže omeniti, da so ga nadalje imeli v posesti Lichtenbergi.

Šele leta 1800 je tustanjski grad kupil Ignac Škarja. Vendar pa ta rod-bina ni dolgo gospodarila na Tustanju. Ignacova vnukinja Maksimiljana, zadnja te rodovine, se je leta 1854 poročila z grajskim vrtnarjem, domačinom Lukom Pirnatom. In tako je grad prešel v roke domačinov. Po njeni smrti je Luka dobil Tustanj in se drugič poročil z domačinko Ano Marjano Resnik iz bližnje Blagovice.

Danes je graščina last kmeta Dominika Pirnata, ki je v gradu uredil vzorno kmetijo. Grad močno propada in je potreben popravila, ker so ga precej poškodovali potresi leta 1895 in 1963.

Vsekakor moramo omeniti tudi kapelo sv. Janeza Nepomuka na grajskem dvorišču, ki je stala že leta 1704. Kapela ima veliko umetniško vrednost, saj jo je leta 1725 poslikal znani slikar Franc Jelovšek, v kapeli pa so tudi Lajerjeve podobe na platnu. V gradu je ohranjena tudi bogata muzejska zbirka.

Zaklad na Ciclju

»Kot dokazuje letnica na grajskem portalu, je bil grad Tustanj najbrž res dograjen šele leta 1490, čeprav so nekateri starejši okoličani nekdanj pripovedovali, da je moral biti prvotni grad starejši,« mi je ob obisku pripovedoval sedanji »graščak«, 57-letni Dominik Pirnat. »Graščina je prišla v našo posest, ko so stari oče Luka Pirnat, ki so bili na gradu za vrtnarja, vzeli v zakon grofico pl. Škarja. Pa so z gradom same težave, kajti prostori niso najbolj primerni za kmetovanje. Stavba propada, naša družina nima denarja, da bi jo popravljala. Čeprav je grad pod spomeniškim varstvom, se nihče ne zmeni, da bi kaj storil za obnovo.«

»Ampak tista pripoved o skritem zakladu na hribu Ciclju se zdi verjetna,« je pripomnil nekaj let starejši Dominikov brat Jože.

»V ustnem izročilu, ki se ohranja iz roda v rod, med okoličani še danes kroži pripoved, da so nekdanji lastniki tega gradu v skalni votlini vrh hriba Ciclja skrili številne dragocenosti. Med ljudmi je še živa stara prerokba, da se le od te votline vrh Ciclja vidi trideset cerkva.«

»Najin stari oče Luka Pirnat so menda to votlino nekega dne tudi našli. Vsaj večkrat so pripovedovali to prigodo,« je povzel Dominik. »In potem so se stari oče vrnili v grad, da bi s seboj popeljali v tisto jamo vrh Ciclja še nekaj hlapcev in vaščanov. Toda kot začarano, vhoda v votlino niso več našli.«

»Ne vem sicer, zakaj so bili stari oče tako trdno prepričani, da je prav v tej jami legendarni tustanjski zaklad? Pa najbrž so že kaj takega odkrili, kar je potrjevalo to domnevo. No ja, nekaj resnice na tem gotovo je. Tustanjski graščaki so morali v davnini tam zgoraj res kaj skriti. Kako tudi ne! Živel so v nadvse burnih časih, ko so v okoličih divjali Turki in tudi uporni kmetje so napadali gradove.«

Stražarjeva vzporednica

Podobno pripoved, kot sem jo zvedel na tustanjskem gradu, nam je v knjigi Moravska dolina ohranil Stane

Stražar. Poroča, da so po ustnem izročilu, davno tega Turki na štirih kamelah pritovorili k sv. Miklavžu veliko zlata v »štangah«. In potem so prisilili štiri kmete, da so ga zakopali na hribu Šinenca. Da pa zaklada ne bi kdo odnesel, so menda kmete in vojake pobili, sami pa odšli ropat po Moravški dolini. Ker pa so Moravčani Turke pobili, je zaklad še danes zakopan.

Kot poroča Stražar, nekateri zatrjujejo, da je zlato zakopano na vrhu Ciclja, in sicer na mestu, odkoder se vidi cerkveni prag cerkvice sv. Miklavža. Po tej različici pa naj bi Turki zlato pritovorili na treh kamelah.

Po tretji različici, ki jo navaja Stane Stražar, so Turki zlato zasegli v gradu Tustanj in ga zakopali na Ciclju. Prerokba pravi, da ga bo našel otrok, ki ga bodo zibali v zibelki, narejeni iz smreke, ki bo zrasla na tem mestu.

Grad Tustanj danes

mislimo
na glas

Dediščina

Dediščine so hudo različne. So takšne, ki te iznenadijo in razvesele, pa tudi takšne, ki te razjezijo, razžalostijo ali tiho razočarajo. Kaj vse bi lahko o tem kdo od vas povedal, kajne? Pa

Vse kaže, da je Stane Stražar vsaj delno poznal pripoved, ki sem jo slišal na tustanjskem gradu. Navaja namreč, da je neki tustanjski graščak že našel vrata do skrivnostnega zaklada, ko pa je tekel domov po hlapce, da bi mu pomagali spraviti dragocenosti domov, je vhod spet izginil.

Po navedbah Staneta Stražarja pa četrti različica pripoveduje, da so Turki pritovorili zaklad na dveh kamelah. S seboj so menda prinesli tudi tri vladarske krone. Vse so baje zakopali v tretji grapi, odkoder se vidi cerkveni prag. Domačinom se je menda nekoč posrečilo, da so zaklad našli in izkopali, ker pa je prav takrat prišel nekdo mimo in jih ogovoril, se je zlato pogreznilo desetkrat globlje, kot je bilo prej. Ko pa bodo ta zaklad našli in ga prinesli na svetlo, se bo Moravska dolina imenovala Dolina treh kron. Vsaj tako poroča Stane Stražar v svoji knjigi.

Rado Radešek, Kmečki glas

pustimo to za danes in se ustavimo samo ob enem primeru, malo drugačnem od drugih. Vsaj meni se tako zdi.

Pripovedovala mi je znanka, ki ima naporen in zelo odgovoren poklic. Vse dneve ima opravka z ljudmi, ki ji nalagajo svoje težave in pričakujejo, da jih razreši, kar tudi dela po vseh svojih močeh. In tako ni nič čudnega, da se je končno vse to tuje gorje tako nakopičilo, da jo je preraslo in ni zmogla več. Zdravnik ji je predpisal nujen dopust, nekje daleč proč od mestnega hrupa, od množice ljudi, nekje v prijazni samotni na svežem zraku, v topli domačnosti. Najbolje nekje na podeželju, pri kakšnih sorodnikih. Ker teh pač nima, se je pozanimala za tako imenovani kmečki turizem, ki se dandanes tudi pri nas vse bolj uveljavlja. Odšla je,

izginila iz mesta, ne da bi pustila komurkoli naslov. V pozni jeseni se je vrnila vsa prerrojena, čvrsta, polna delovne vneme. In pripovedovala mi je o teh svojih počitnicah. Zdi se mi, da je ta pripoved zanimiva tudi za vas, zato jo bom zapisala.

Lahko bi začela tako, kakor se začela veliko slovenskih pravljic: – Živela sta oče in mati, ki sta imala kup otrok. Ko so ti odrasli, so se raztepli po svetu, ker je bilo doma premalo kruha zanje. To je bilo že v drugi polovici prejšnjega stoletja. Dva od teh sta odšla celo v Ameriko in ko se jima je po letih nasmehnila sreča, nista pozabila na ostarele starše in brata, ki je gospodaril na domačiji. Pomagala sta po svojih močeh, morda v upanju, da se kdaj vrneta. Eden je ostal samski, drugi si je ustvaril družino. Ne eden ne drugi se nista nikoli vrnila. Ko je umrl tisti, ki je bil samski, je vse zapustil domačim v Sloveniji. Ker je bil pri delu priden in varčen, je kar precejšen znesek ostal za njim, katerega so seveda potem pošteno oskubili advokati. S tistimi dolarji, ki sta jih ameriška strica prej pošiljala, in s tem ostankom zapuščine pa je le zmozel gospodar domačije toliko, da je hiši prizidal še en »štuk«, ker je bila družina številna, prizidal kaščo in povečal hlev. Z vsakim rododom pa je bilo tako, da so se otroci, ko so dorasli, razkropili po svetu in se le redko vračali, in še to le na obiske. A tisti, ki so ostali doma, so bili prizadevni: njive so bile skrbno obdelane, v hlevu zdrava živina, hoste niso redčili preveč. V prvi vojni je moral gospodar na fronto in se je ob koncu vrnil ves bolehen iz ruskega ujetništva. Za dom je skrbela žena z majhnimi otroki, ki jih je delo hitro potegnilo, da so dorasli. Gospodar je že v prvih povojnih letih umrl. Za njim je kmetijo prevzel najstarejši sin, brat in sestra pa sta odšla za kruhom, oba v Ameriko, po sledih svojih stricev. V drugi vojni sta odšla dva domača sinova v partizane, tretjega so pa mobilizirali v nemško vojsko. Leta 1943 so Nemci kmetijo oplenili in zažgali, gospodarja ubili, gospodinjo pa odpeljali v taborišče, od koder se ni več vrnila. Kmetija je bila močno zidana, zato so zgoreli le leseni deli. Le eden od treh sinov se je po vojni vrnil in obnovil dom. Oženil se je s pridno žensko, ki je dobro skrbela za dom in zemljo. A imela sta le enega otroka, sina, ki pa ni hotel ostati doma. Odšel je v mesto v šole, zatem se je tam oženil in se zaposlil. Malokrat se je utegnil spomniti na osamela starša tam na hribovski kmetiji, še manjkrat so ju obiskali. Pač pa je pošiljal tja na počitnice sina Karlija, kateremu je bilo zelo všeč pri dedu in babici. Pomagal jima je pri delih na polju, pri krmljenju živali in ded mu je večkrat rekel: Četi je všeč, boš tu

kmetoval. Tvoje bo po najini smrti. Oh, kako je bil takrat v otroških letih tega vesel. Nekoč mu je ded pokazal star ves ožgan koledar Mohorjeve družbe, ki se je kdove kako ohranil pod ruševinami, ko so med vojno Nemci domačijo zažgali. Na zadnji notranji strani platnic je z okornimi črkami napisal dedov ded:

»To domačijo sta postavila moj ded Tomaž Domanjko in babica Terezija Kočevnar. Zemlja je dobra. Njive niso preveč v strmini. Potok je globok, ima rize in rake. Hosto sem pomladil jaz...«

Dalje se ni dalo brati. Papir je bil preveč ožgan. Ko je potem o vsem tem pripovedoval očetu v mestu in dejal, da bi bil rad kmet, se je ta hudo razjezil. Izučil se je za elektrotehnika, se zaposlil, oženil, dobil sina in hčerkico. Vse manj je obiskoval deda, ki je medtem osamel, babica je umrla. Domačija je propadala in ded je sam v svoji samoti umrl. Pri župniku pa je shranil pismo s pričami podpisano, da vse imetje zapuščča vnuku Karliju. Ta dolgo ni vedel, kaj bi. Oče je prigovarjal in prigovarjal, da naj vse proda, on pa je ponoči sanjal o dedu, o tistih prijaznih tratah, in kar videl je v mislih svoja otroka, kako sproščeno tekata okrog. Odločilno besedo je potem povedal tast, kmet in preudaren možak. Obiskal je kmetijo, zajel prgišče zemlje, pregledal poslopja in mu svetoval: Ne prodajaj. Vredno je obdržati. Si že slišal kaj o kmečkem turizmu? ... Tako se je začelo in ker je bila tudi žena zato, se je odločil. Najel je posojilo. Tast je prodal svojo hišico in se preselil na domačijo. Dal mu je denar in pomagal z delom in nasveti. Kaščo so prezidali in preuredili v lepe sobe za goste. Hiša je dobila lesen rezljan balkon. Kupil je generator in si s potoka napeljal elektriko. Njegova Minka je postala odlična kuharica in gospodinja. Vse je tako prijetno, domače, preprosto. Dve tri, družine imajo naenkrat v gosteh, ne več. In vsi prihajajo vnovič, postali so ena sama družina.

Po trati skačejo zajčki, se paseta ovčki in puta vodi piščance, pa si misliš, da si nekje med svojimi in si oddahneš. Še bom prišla. Tudi pozimi s smučmi.

Zakaj sem vam to napisala? Ne vem, Morda zato, ker me je pripoved znanke prevzela, zato, ker neštetokrat berem v časopisih oglase, v katerih naši ljudje, ki živijo na tujem, prodajajo svoje domačije, ki so jih podedovali pri nas. Morda pa ima kdo med njimi tudi kakšnega podjetnega sorodnika, kakršen je mladi gospodar Karli z Vrha?

filatelija

V počastitev 600-letnice ustanovitve Hercegnovega je Skupnost jugoslovanskih PTT izdala 28. oktobra lani večbarvno znamko za 4 dinarje s pogledom na del mesteca na severni obali Toplanskega zaliva.

Hercegnovi je ustanovil bosenski kralj Tvrtko I. leta 1382. Imenoval ga je Sveti Štefan, vendar se to ime ni obdržalo. Današnje ime je dobil po hercegu Stjepanu Vukčiću, ki je bil njegov gospodar v XV. stoletju. Hercegnovi je imel zelo burno zgodovino, saj je bil pod upravo Turkov, Špancev, Benečanov, Avstrijcev, Rusov, Francozov, Črnogorcev, in leta 1918 končno bil vključen v novoustanovljeno Jugoslavijo. V drugi svetovni vojni je ostal zvest svojim svobodoljubnim tradicijam. Za vselej bo lahko ostal ponosen na svoj Orjenski partizanski bataljon in na Bokeljsko narodno osvobodilno brigado, kakor tudi na številne žrtve, ki jih je dal v NOB in revoluciji. V novi Jugoslaviji je Hercegnovi doživel velik preporod in je postal eno najrazvitejših turističnih mest v državi. Izredne naravne lepote in položaj ob južnem Jadranu, milo podnebje in bujno rastlinstvo so prispevali k temu, da je turistično gospodarstvo postalo sedanost in prihodnost Hercegnovega.

Osnutek za znamko je narisal akademski slikar Andreja Milenković iz Beograda. Večbarvni ofsetni tisk je oskrbel Zavod za izdelavo bankovcev

v Beogradu v prodajnih polah po 25 kosov.

15. novembra sta zaradi spremembe poštne tarife izšli dodatni frankovni znamki v seriji »Turizem« in sicer za 3 din zeleno siva s pogledom na Škofjo Loko (enaka kot leta 1975 za 3,20 din) in 4 din rdeča s pogledom na Počitelj (enaka kot leta 1972 za 1,20 din).

Za propagando XIV. zimskih olimpijskih iger v Sarajevu od 8. do 19. februarja 1984 je 20. novembra izšla serija štirih večbarvnih znamk, na katerih so poleg znaka olimpiade upodobljeni:

4,00 din – stari most na Miljacki,
6,10 din – minaret džamije v Sarajevu

8,80 din – evangelistična cerkev v Sarajevu in

15,00 din – stara ulica v Sarajevu.

Sarajevo leži na nadmorski višini 535 m in je obkroženo s planinami, polnimi primernih terenov za zimsko športno dejavnost. Po programu bodo tekmovanja v posameznih disciplinah na planinah Igmanu, Bjelašnici, Jahorini in Trebeviću, dočim bodo hitrostno in umetnostno drsanje ter hokej na ledu v športni hali ZETRA v Sarajevu.

Osnutke za znamke je tudi to pot narisal akad. slikar Andreja Milenković iz Beograda. Ofsetni tisk je oskrbel Zavod za izdelavo bankovcev, to pot v prodajnih polah po 9 znamk.

26. novembra pa je izšla večbarvna znamka za 4 dinarje v počastitev 40-letnice prvega zasedanja AVNOJ v Bihaću.

Zaradi izrednega razmaha in uspehov osvobodilnega boja jugoslovanskih narodov se je v osvobojenem bosanskem mestecu Bihaću sestal 26. in 27. novembra 1942 Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije (AVNOJ). Zaradi vojnih ovir in težav je zasedanju prisostvovalo le 54 od 78 predstavnikov jugoslovanskih narodov (manjkali so predstavniki slovenskega in makedonskega osvobodilnega gibanja). Na zasedanju so sprejeli resoluciji o ustanovitvi in organizaciji AVNOJ, vrhovnega političnega in predstavniškega organa nastajajoče nove Jugoslavije, demokratične države enakopravnih in svobodnih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Izbrali so tudi izvršni odbor AVNOJ na čelu s predsednikom dr. Ivanom Ribarjem. Izvršni odbor OF slovenskega naroda je v razglasu 12. decembra 1942 v celoti soglašal s sklepi zasedanja AVNOJ, za člane AVNOJ je predlagal T. Fajfarja, E. Kardelja, B. Kidriča, F. Leskoška, F. Lubeja, J. Rusa in J. Vidmarja, za podpredsednika pa E. Kocbeka.

Osnutek za znamko (pogled na del starega Bihaća) je narisal akad. slikar

Dušan Lučić, ofsetni tisk pa je kot običajno oskrbel Zavod za izdelavo bankovcev v prodajnih polah po 25 kosov.

slovenski lonec

Kaj v juho

Mesni žlinkrofi

Testo: 20–25 dag moke, 1–2 jajci, 1 žlička olja, vode po potrebi.

Nadev: 1/2 kg svežega ali suhega kuhanega mesa, malo čebule, žlica masla, 1 jajce, zelen peteršilj, sol, poper, žlica juhe ali smetane, drobtin po potrebi.

Zamesimo mehkejšo testo kot za rezance. Spočitega razvaljamo na pravokotne krpe, debele za nožev rob. Na testo polagamo v razdalji nekaj cm za oreh velike kroglice nadeva. Okrog nadeva pomazemo z beljakom, pokrijemo z drugo plastjo enako razvaljanega testa. Ob kupčku obe plasti testa s prsti stisnemo. Zrežemo na kvadratke, s kupčkom nadeva v sredini. Žlinkrofi lahko ostanejo kar kvadratni ali jih oblikujemo v petelinčke. V vreli juhi naj vro 10–15 minut.

Nadev: Meso seseklamo ali zmeljemo. Zabelimo ga s prepraženo sesekljano čebulo, dodamo sesekljan peteršilj, jajce, sol, poper, po potrebi juhe ali smetane in drobtin. Z drobtinami uravnomo gostoto nadeva.

Ponvičniki

Rumeni ponvičnik: 2 jajci, 1 dl mleka, 8 žlic moke, 1 žlička jedilne sode ali pecilnega praška, malo soli, maščoba za pekač.

Zeleni ponvičnik: 2 žlici zelo fino sesekljanega peteršilja ali 1 žlica sesekljane dušene špinace.

Rjavi ponvičnik: nastrgana jetra dveh kokoši.

Rumenjaka dobro stepemo, dodamo mleko, nato moko, med njo zamešamo sodo ali pecilni prašek. Dodamo še trd sneg iz obeh beljakov. Zravnamo po pomaščenem pekaču in spečemo v srednje topli pečici. Ohlajen ponvičnik zrežemo na majhne kvadratke.

Če hočemo, da bo ponvičnik zelen, dodamo testu še sesekljan peteršilj ali špinaco. Pri špinaci zmanjšamo količi-

no mleka za 1/2 do 1 člice, ker je sočnejša kot peteršilj. Ponvičnik pa bo rjav, če testu primešamo zelo fino nastrgana in pretlačena kokošja jetra (ali tudi druga). Vse tri vrste narezanih ponvičnikov lahko med seboj zmešamo in ponudimo ali pa ponudimo vsakega zase. Juho damo posebej.

vaš kotiček

Osamljena Slovenka, živeča v severni Nemčiji, prevarana in razočarana, mlada in atraktivna na duhu in telesu, išče plemenitega, visokoraslega življenjskega tovariša od 48 do 60 let, od kjerkoli na svetu.

Ponudbe na naslov: Uredništvo Rodne grude, 61000 Ljubljana, Cankarjeva 1

Prodajam hišo s 100 kv. metri stanovaljske površine v visokem pritličju in 100 kv. metrov pomožnih površin v kleti. Nadstropje je pripravljeno za dodelavo. Parcela meri ca 900 kv. metrov in ima zelo ugodno lego.

Informacije: **Jana Ferenčič, Zajelše, (nova hiša), 61262 DOL pri Ljubljani.**

Prodajam enonadstropno dvodružinsko hišo (9 krat 12) v tretji gradbeni fazi (elektrika, voda, telefon, garaža za dva avtomobila v hiši) z vrtom (skupna gradbena površina 980 kv. metrov) v Bršlinu pri Novem mestu, Kurirska pot 12. Hiša je oddaljena od šole, otroškega vrta, trgovine in avtobusne postaje pet minut.

Pojasnila daje **Jožefa Nemanič, D-8061 Röhrmoos, Bahnhofstrasse 3, Zvezna republika Nemčija, telefon (089) 32-68-13 (ARECH).**

Za teto ANO ŠPITAL iz Hauthole-na, Baarsstraat, 12, Belgija!

Iz lepe Slovenije, vašega domacega kraja Titovega Velenja, pošiljam vam in vašim otrokom lepe pozdrave in želim zdravo in srčno novo leto 1983 ter na svidenje poleti v domovini!

Vaša nečakinja **Karla Vidic**, Titovo Velenje, Ljubljanska cesta.

**RAZPIS
ZA POLETNO ŠOLO SLOVENSKEGA JEZIKA V
KRANJU ZA LETO 1983**

Poletna šola slovenskega jezika, ki je bila v letu 1982 prvič organizirana za potomce naših izseljencev, je doživela lep uspeh, zato nameravamo z njenim delom nadaljevati tudi v letošnjem letu.

V poletni šoli slovenskega jezika nudimo možnost mladim ljudem slovenskega rodu, potomcem izseljencev, pripadnikom slovenske narodne skupnosti v zamejstvu in tudi otrokom delavcev na začasnem delu v tujini, da se učijo slovenskega jezika, da spoznajo slovensko kulturo in zgodovino in da se seznanijo z življenjem v Sloveniji in Jugoslaviji. Šola je namenjena predvsem generaciji na srednji stopnji izobraževanja med 15. in 20. letom. V šolo bomo sprejeli 45 udeležencev.

Poletna šola slovenskega jezika bo trajala 26 dni, od 18. julija do 12. avgusta 1983.

Izobraževalne oblike poletne šole slovenskega jezika so predavanja in lektorske vaje, posebje pripravljene in vodene ekskurzije po Sloveniji, obiski kulturnih prireditev in ustanov, obiski delovnih organizacij, diskusijski večeri, športna in družabna srečanja.

Program poletne šole obsega:

20 dni po 4 ure, skupaj 80 ur pouka in vaj slovenskega jezika, 3 enodnevne ekskurzije,

12 poldnevni programov (kulturna, športna srečanja, izleti itd.), 3 prosti dnevi in 8 prostih poldnevov.

Ves program poletne šole je namenjen spoznavanju in utrjevanju slovenskega jezika, obenem pa se bodo udeleženci seznanili s kulturnimi, zgodovinskimi, geografskimi, družbenoekonomskimi in drugimi značilnostmi Slovenije in Jugoslavije.

Poletna šola poteka v slovenskem jeziku. Glede na predznanje slovenskega jezika udeležencev bo pouk organiziran v več zahtevnostnih stopnjah. Podoben razpored predavanj, vaj, ekskurzij in drugih oblik izobraževanja bodo udeleženci prejeli ob začetku šole.

Poletna šola slovenskega jezika bo na Gimnaziji Kranj, 64000 Kranj, Koroška cesta 13. Dan prihoda v Kranj bo nedelja 17. julija, dan odhoda pa sobota, 13. avgusta 1982. Udeleženci šole imajo zagotovljeno oskrbo v Domu učencev Ivo Lola Ribar v Kranju, 64000 Kranj, Kidričeva cesta 53.

Potne stroške do Kranja in nazaj plačajo udeleženci sami. Udeleženci plačajo sami, lahko pa tudi njihova društva, del stroškov v višini US\$ 100. Pri spevek plačajo udeleženci potem, ko bodo prejeli obvestilo o sprejemu v šolo.

Vodstvo šole zagotavlja udeležencem oskrbo v domu učencev, didaktična sredstva, poravna stroške, povezane z ekskurzijami in krije stroške učiteljev in drugih predavateljev.

Prijave zbira:
Slovenska izseljenska matica
Cankarjeva ulica 1
61001 Ljubljana
Jugoslavija
tel. št. (061) 210-732.

Na tem naslovu dobite tudi podrobnejše informacije. Rok za prijavo je 1. april 1983. Kandidati bodo dobili odgovor do 15. maja 1983.

**PRIJAVNICA ZA UDELEŽENCE
APPLICATION FORM FOR PARTICIPANTS**

Ime/Given name

Priimek/Surname

Datum rojstva/Date of birth

Spol/Sex

Šola, letnik, naslov (za dijake in študente) / School or university, grade or year, address (applies to pupils and students)

Kje je zaposlen, ime podjetja, naslov (za zaposlene) / Employed by (state the name of the firm and its address) (applies to the employed applicants)

Poklic / Profession

Privatni naslov (kraj, ulica, država) / Full home address

Članstvo in sodelovanje v slovenskih društvih/Membership, or activity, in Slovene associations

Posebni interesi (hobi): folklor, glasba, gledališče, šport (ustrezno podčrtaj) / Special interests: folklore, music, theater, sports (underline the appropriate item). Znanje slovenskega jezika: 1. ne razumem, 2. razumem, 3. deloma govorim, 4. dobro govorim / Knowledge of Slovene: 1. do not understand, 2. understand, 3. speak a little, 4. speak well.

Datum/Date

Podpis/Signature

44

beogradska banka
temeljna banka
Ljubljana

DRAGI ROJAKI!

Kadarkoli boste obiskali svojo matično domovino, vas vabimo, da se oglašite v Beogradski banki – Temeljni banki v Ljubljani, Titova 38 oziroma v njenih poslovnih enotah, kjer bomo z veseljem ustregli vsaki vaši želji po sodelovanju.

BEOGRADSKA BANKA

TEMELJNA BANKA LJUBLJANA

Beogradska banka – Temeljna banka Ljubljana je ena izmed 20 Temeljnih bank v sistemu Udružene beogradske banke ter edina izmed teh bank, ki ima svoj sedež izven teritorije SR Srbije.

UDRUŽENA BEDGRADSKA BANKA je po finančni moči največje združenje v Jugoslaviji z okoli 10.000 članicami, ki z njo poslovno sodelujejo. Njena skupna bilančna vsota znaša okrog 520,6 biliona dinarjev. V njenem sistemu deluje 54 Poslovnih enot, 180 ekspozitur, 58 agencij in 149 izplačilnih blagajn.

V inozemstvu ima banka 11 predstavništev in to: London, Pariz, Frankfurt, Nex York, Dunaj, Zürich, Moskva, Praga, Varšava, Milano in Salisbury in 10 informativnih birojev: Stockholm, Milano, Amsterdam, Bruselj, München, Hannover, Düseldorf, Stuttgart, Berlin in Salzburg.

Poleg široko razvejane mreže predstavništev in informativnih birojev v tujini v 17 državah in na 3 kontinentih ima banka redne poslovne odnose z bankami in finančnimi institucijami v skoraj vsaki državi na vseh 5 kontinentih sveta.

BEOGRADSKA BANKA – TEMELJNA BANKA LJUBLJANA deluje od leta 1976.

Temeljna banka je samoupravna finančna organizacija, v kateri temeljne in druge organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti, interne banke in druge družbene pravne osebe združujejo delo in sredstva zaradi uresničevanja skupnih interesov in zagotovitve denarnih sredstev za opravljanje, razširitev in pospeševanje njihove dejavnosti in zaradi uresničevanja drugih skupnih interesov ter za opravljanje denarnih, kreditnih in drugih bančnih poslov.

S sredstvi, zbranimi v banki, upravljajo njene članice, deponenti in varčevalci po svojih delegatih in to v poslovnih odborih, svetih varčevalcev ter konferencah delegatov na območjih, kjer delujejo poslovne enote Temeljne banke, ter v izvršilnem in kreditnem odboru in zboru delegatov na sedežu Temeljne banke.

Banka je prisotna na celotnem območju Slovenije in delno v Črni gori. Z njo poslovno sodeluje okrog 300 članic.

Svoje poslovne enote ima banka v: Žalcu, Novem mestu, Krškem, Litiji, Kranju in Titogradu ter agencije v: Žalcu, Kostanjevici, Metliki, Titogradu in Baru.

adidas®

**HITREJE, LAŽJE, USPEŠNO
DO ŠPORTNEGA USPEHA
V OPREMI adidas**

**3-ČRTE
KVALITETA**

PRODAJA:

Slovenijašport

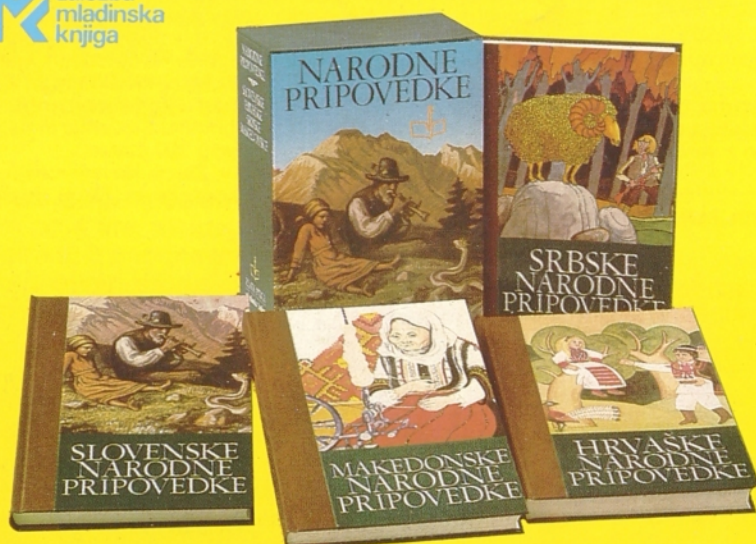
PROIZVAJALCI:
PLANIKA, PLETENINA, PIK,
MURA, JUGOPLASTIKA, MTČ

SLOVENSKE, HRVAŠKE, SRBSKE IN MAKEDONSKE

NARODNE PRIPOVEDKE

Starši, razveselite svojega otroka z dobrimi knjigami, obogatite jih z domišljijanskim svetom pravljic in pripovedk naših narodov

M založba
mladinska
knjiga

V štirih knjigah, vloženi v poslikano kartonsko škatlo, so zajete najlepše pravljice in pripovedke štirih jugoslovanskih narodov.

V vsaki knjigi je izčrpna spremna beseda, krasijo pa jo barvne ilustracije priznanih slovenskih slikarjev.

Svojega otroka, ki živi z vami v tujem okolju, boste s pomočjo teh knjig seznanjali z domovino, z njenimi značilnostmi in kulturno zgodovinskimi lepotami.

Pravljичni junaki, ki jih bo vaš otrok spoznal ob teh knjigah, bodo postali njegovi neločljivi prijatelji. Obenem pa tudi veste, kako vsaka dobra knjiga pravljic in pripovedk ugodno vpliva na otrokov duševni razvoj, na njegovo otroško ustvarjalnost, ki mu je še kako potrebna pri učenju in pri igri.

Izkoristite izjemno priložnost in razveselite svojega otroka!

Vse knjige so trdo vezane. Podrobnejše informacije o teh izvrstnih knjigah za otroke in o vseh drugih naših knjižnih izdajah boste dobili, če nam pišete na naslov:

MLADINSKA KNJIGA, Izvozni oddelek, Titova 3, 61000 Ljubljana, Jugoslavija

SLOVENSKE NARODNE PRIPOVEDKE

Kakor je zapisal v spremni besedi k tem sedemindesetim pripovedkam Milko Matičetov, so vse po vrsti preproste, sveže, ostre, skoraj grobe, večkrat pa duhovite, prožne kot gorski potok in lepe kot divje rože. Slikovne priloge pa predstavljajo reprodukcije vrste znanih narodopisnih slik Maksima Gasparija.

HRVAŠKE NARODNE PRIPOVEDKE

V drugi knjigi je zbranih 69 hrvaških narodnih pripovedk v prevodu Cvetka Zagorskega in z ilustracijami Maričke Koren. Tako spoznamo ljudske pripovedi iz različnih hrvaških pokrajin, kakor so jih pripovedovali in kasneje zapisovali v različnih narečjih in podnarečjih.

SRBSKE NARODNE PRIPOVEDKE

Knjiga prinaša kar 116 večinom krajših besedil v prevodu Alojza Gradnika in Severina Šalijsa. Med izbranimi pripovedkami je dobra polovica besedil, ki jih je bil zapisal in obdelal že največji mojster Vuk Karadžić, nekaj jih je iz Vrčevičeve zapuščine, ostale pa so prispevali drugi zapisovalci, ki so tudi ohranili njihovo prvobitno očarljivost. Knjigo je ilustriral Kostja Gatnik.

MAKEDONSKE NARODNE PRIPOVEDKE

Izbor prinaša 76 ljudskih pripovedi v prevodu Maksa Robića. Tudi makedonske pravljice so motivno bogate, imajo svoje junake, podobe iz vsakdanjega življenja, imena narodov in ljudstev, s katerimi so prihajali v stik Makedonci, in veliko krajevnih legend in izročil, v katerih nastopajo krajevni junaki. Knjigo je ilustrirala Irena Majcen.